78. Bb. 101.

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

78.Bb.101

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RAZLIČITA DĚLA.

IVANA KUKULJEVIĆA SAKCINSKOGA.

KNJIGA TRETJA.

IGROKAZI.

U ZAGREBU.

Tiskom kr. p. hor.-slav.-dal. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

1844.

Digitized by Google

IGROKAZI

Ivana Kukuljevića Sakcinskoga.

SADÈRŽAJ:

Gusar, žalostna igra u III čina.
Poraz Mongolah, junačko-istorička igra u IV čina.

U ZAGREBU.

Tiskom kr. p. hor.-slav.-dal. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

1 8 4 4.

Digitized by Google

Digitized by Google

PREDGOVOR.

Od davna bi već knjiga ova bèli svèt vidèti bila morala, da nisu svakojake okolnosti, poznate svemu narodu našemu, i mene prèčile u želji, da što prie izdam slabe moje pismene *pèrvence*, i da opet štogod novoga podam u ruke čitajućim domorodcem, koji tako rado i dobrohotno primaju svaku knjigu u narodnom jeziku pisanu, štedeći i sačinitelja i sadèržaj knjige.

Dèržeći se reda poslèdnjih objavljenjah mojih htio sam u tretju ovu knjigu staviti

Digitized by Google

moje *pèsme*, nu poradi nèkojih zaprèkah odlučio sam ih za knjigu četvèrtu, i metnuo u ovu dva moja igrokaza: *Gusar* i *Poraz Mongolah*. Pèrvu igru sastavio sam polag Lorda Byrona poetičke pripovèsti: *The Corsair*, i dèržao se u činu skoro sasvim slavnog ovog englezkog pèsnika, samo što sam imena osobah i konac preinačio, nèkoja pri dodavši, a nèkoja izpustivši.

U drugoj igri bila je sva moja pomnja historičku istinu u dramatički raznobojni okvir staviti, i u njoj duh ratnoga onoga sto lètja mislima sadašnjega vèka ublažiti. — Osim nèkojih u drami potrèbitih episodah, osim smèrti Batu-kana i ljubovnih prizorah, cèla je igra ustanovljena na čistom temelju dogodovštine i nijedan skoro čin nije u njoj napomenut, kojega istinu iz raznih glasovitih sgodopisaocah dokazati mogao nebi.

Samo čista želja, da mojemu narodu podpuno historičko dèlo sa svimi dogadjaji one dobè, koje mu znati valja, pred oči stavim, natèrala me je na to: da sam nèkoje razgovore više produžio, nego što zakoni dramatički zapovèdaju; ovamo spada n. pr. u pèrvom činu pripovèdanje Kreča o bitki kod

Digitized by Google

Šaja i t. d. Zato čestitu gospodu pretresatelje činim pozorne, da su ove stvari pisane više za čitatelje, nego li za teatralne gledaoce, budući da se razgovori oni u predstavljanju poradi dužine svoje lahko mogu izpustiti i mimoići.

U Tonimiru 26. *Sèrpnja* 1844.

Spisatelj.

Digitized by Google

Digitized by Google

GUSAR.

ŽALOSTNA IGRA U TRIH ČINIH.

Digitized by Google

OSOBE.

RADUL, poglavica Gusarah.
MILJANA, njegova supruga.
ŽALMIR, } manje poglavice gusarske.
BOJAN, }
PÈRVI }
DRUGI } Gusar.
TREĆI }
SAID, paša od Skadra.
RUSTEM.
GJULNARA, robkinja.
Gusari, — Turci — i robovi.

Čin biva na otoku Korčuli, i u gradu Skadru, u 18. stolětju.

Digitized by Google

ČIN PÈRVI.

Prizor pèrvi.

(Kamenita prèdel na obali morskoj).

(Někoji od gusarah sède oko naložene vatre, i piju iz kupah; někoji vuku mrèže iz mora, drugi se šetaju gore i dole povirivajući kadkad nuz more. — Bojan sědi na pećini igrajući se golom sabljom).

BOJAN.

Kako rekoh, věrujte mi bratjo,
Smělost svih je slavnih dělah mati —
Smělost kaže, muž da l' vrědi mužem biti.
I za smělim izvèršenim dělom
Dvakrat sladko počiva se.

PÈRVI GUSAR
(od sědećih kod vatre).

Bog te!
Šta besědiš od počinka Bojo?
Mene těra kèrv ma sve na more,
Tam je život, ovdě stan je smèrti. —

Digitized by Google

DRUGI GUSAR
(od šetajućih se).

Al kad more golo i prazno gledaš
Šta će ti to? —

TREĆI GUSAR
(baciv mrežu na zemlju).

Ta nit riba neće
Već u mrežu našu, jošte manje
Pun koj čamac. —

BOJAN.

Nije svak dan božić —
Kad s' opeče dete, neće k vatri. —
Mletački su brodi sad krenuli
Drugim putem; Korčule se boje
Kao brodar stene; a turske se
Cèrne kèrvi napiše tih danah
Sablje naše kó piavke gladne. —
Neće ture zabasat već na nas,
Dok zna Radul da ga s nama čeka.

PÈRVI GUSAR
(digniuv kupu).

Na mnogaja lèta kapetanu!

SVI.

Bog daj! —

DRUGI GUSAR.

Divno ti ga j' pogledati
Kad on sabljom sèče i brod ravna —
Iz očih mu kada munja sèva,
A iz ustih gèrmljavina ori,

Digitized by Google

Něma onda stranjskom brodu mira
Dok on na njem i š njime ne vlada.

BOJAN.

Valja pamet paši skadarskomu,
Čuvat će se od sad sabljah naših
I klanjat se našemu barjaku
Iz daleka, odkad onomadne
Tek na čamcu Radulu uteče.

TREĆI GUSAR.

Nek uteče ujelaga zmija!
Samo da je blago sve njegovo
I brod njegov u nas.

DRUGI GUSAR
(pogledav na more).

Brod! brod!

SVI
(poskočivši na noge).

Gdi je?

BOJAN
(gleda kroz ruke prama moru).

Cèrven barjak! — naši ljudi, naši! —
Sad predgorje zavinuše. — Zdravo
Došli! — větar těra brod kó ticu,
Nad vesli se morske pjene běle
Kao krila labudova, — Evo
Već su ovdě. — Hajd u vodu s lanci,
Dasku simo, na stran sad s mrěžama. —
Zdravo, zdravo!

(Gusari bace lanac u vodu, brod napunjen s gusari priplovi, i daska se porine k brodu).

Digitized by Google

Prizor drugi.

(Žalmir s někojimi gusari stupi iz broda, svi se rukuju i pozdravljaju medju sobom).

BOJAN
(stisnuv ruku Žalmiru).

Dobro došli! Odkud?

ŽALMIR

Brate od svud i od nikud; sad baš
S mora i zraka; — i kod kuće biasmo,
Po otocih čitave Dalmacie
Tja do Senja tamo i do Rěke.

BOJAN.

Kako naši ljudi, dětca, znanci?
Žive li još, il ih lav*) zadusi?

ŽALMIR.

Žive, žive, ma kukavni život,
Tek da hlěba i soli tko ima. —
Siromaštvo svaki krov svědoči;
Ipak im se iz *Mletakah* više:
Plati, i plati! — nepita se, odkud? —
Kada od nas tkogod k njima dojde,
Prečudit se zadosta nemogu,
Što toliko blaga u nas ima.
I na tiho čusmo momčad zborit:
»Valja i nam turat se nuz more,
Staroj majci pomoć da pružimo
I s ljubovcom da se udomimo«

*) Razuměva se lav mletački

Digitized by Google

A kad u grad dodješ, *Lacmanin**) ti
Sav u zlatu hoda, nadut kao
Paun ohol, i brodovah sila
Nakèrcanih blago sim tam nosi. —

PÈRVI GUSAR.

Valjalo bi oni da seljanom
Pripomognu —

ŽALMIR.

Da pomoć će njima:
Kao kozi
Vuk u lozi
Kojoj pomože,
Kad već nemože.

BOJAN.

Zato trěba *nàma* da pomognu,
Ak ne s volje, a ono s nevolje. —
Hoće li koj brodić u Levanat?

ŽALMIR.

Kako čusmo, dva su već na putu,
Iz' Splita je jedan, iz Mletakah
Drugi, puni svakojakom robom,
Vrědne lova —

BOJAN.

Kapetanu dakle
Trěba stvar tu da javimo —

ŽALMIR.

Idi
Ti Bojane, pa mu javi věsti,

*) Tako zovu Dalmatini Taliane.

Digitized by Google

Znaš da nema rado, kad nas dodje
Mnogo k njemu; — kaži mu zajedno
Da mu pismo nosim od Zmajila
Arbanasa.

BOJAN.

Hajde i vi samnom
Pa čekajte s bliza dok vas zovne
(Svi otidu nuz bèrda i stěne).

Prizor treći.

(Pečinasta divjačna prědel, na bèrdu stoji kula, a pod bèrdom vide se Slapovi*), i svakojako divje cvětje, kod jednoga slapa stoji Radul, naslonjen na svoju sablju).

RADUL
(sám gledajući u slap.)

Kako čist je val ovaj i bistar
U izvoru svome, a u těku
Čime dalje ruje, tim sve više
Cèrn je i mutan gadnim směšan blatom!—
Tako i čověk čist prestaje biti
Čim u světu dalje ruje, s ljudi
Čim se više měša. — Ove stěne
Nikad nebi stao moj bile, světom
Da s' upozno nisam, — ha! i s ljudi,
Iz světa me koji protěraše,
Ter s čověka mirna, *razbojnika*

*) Vodopadi.

Digitized by Google

Učiniše. -- Nu hvala im za to!
Za robstvo mi slobodu podaše,
I od kih se straših, sad se mene
Oni straše.

Prizor četvèrti.

BOJAN I RADUL.

BOJAN.

Gospodaru!

RADUL.

Što je?

BOJAN.

Druzi i Žalmir vratiše se srětno

RADUL.

Dobro.

BOJAN.

Kažu da dva broda brode
U Levanat.

RADUL.

Dobro, dobro.

BOJAN.

Žalmir
Nosi pismo.

RADUL
(pruživ ruku).

Gdi je?

BOJAN
(mahne rukom.)

Digitized by Google

Prizor peti.

ŽALMIR

(s někojimi gusari i pèrvašnji.)

ŽALMIR.

Evo pisma
Gospodaru!

RADUL.

Od kuda, od koga?

ŽALMIR

Od Arbanskog uhode Zmajila.
(Predade mu pismo).
Pogodio bi, što ti javlja.

RADUL.

Šuti!

(Otvori pismo i čita, gusari se povuku natrag, namigavaju si bojazljivo, i paze ljubopitno Radula.)

RADUL

(pročitav pismo.)
Gdě je Stěpan?

ŽALMIR.

Osta još na brodu.

RADUL

(někojim.)
Javite mu, neka tam ostane.
(někoji gusari odlaze; ostalim:)
A vi hajde odpravljat se na put.
Noćas ću vas na goštenje vodit.

BOJAN.

Kapetane, noćas?

Digitized by Google

RADUL.

Dà, još prie
Neg zapade sunce; — větar puše,
Na moru će hladno biti, — zato
Pripravte mi oklop, gunjac, zatim —
Ništa više — zatim ćemo u lov
(jednomu gusaru).
Ti rog uzmi, (drugomu) da mi je čista puška
I samokres, (trećemu) naoštri mi sablju!
Ali prie nek mi se popravi
Balčak, koj je za mú ruku tesan —
Š njim će kovač gotov bit do noći; —
Onomadne utrudi me više
Nego turčin. — Na vrěme se neka
Top upali, u znak, sve da j' spravno. —
Sve što diše, nek na noguh bude!
(maline rukom, svi gusari odlaze.)

Prizor šesti.

RADUL sám
(pogleda pismo, i stisne ga rukom.)
Ha! on hoće *mene* da prevari?
U mom stanu mene da obkoli?
I to tajno, u snu, u sréd noći. —
Čekaj Ture, zla ti gostba bila!
A još gorja naměra tvá krasna. —
Zlu osvetu izmisli Saide!
(stanka)
Nu čudno je, da ja, koj se dosad

Digitized by Google

Protivnika nijednog nestraših,
Strah u duši ćutim — i sve slutim,
Kó da boj će poslědnji taj biti. —
Tako sluti duh moj — nu — što zato
Četa moja plašljivosti u meni
Gleđat neće. — Misô mi je směla
Još smělii bit će čin moj noćas.
Komu umrět zgora sudjeno je,
Smèrtnoj mrěži taj uteći neće. —
Čin u mísli začet, ak će sréća,
Svèršiti se dobro mora — *mora.* —
Nek se goste — nijedna im zora
Bit rumenia neće, od te noći; —
Sad k Miljani! — O moj Bože! ona
Nek nećuti muku, kú ja ćutim. —
Kad s' upoznah š njome, tad bjah nevin,
Bjah krěpostan — a sad? — Ma i cèrv grize,
Kad mu tkogod smèrtju prěti; — nju, nju
Htjahu ljudi ugrabit mi *silom,*
Kó što m' ljubav k světu ugrabiše. —
Tim bit hoću věčni dušman ljudih. —
Nju jedino ljubim, rad nje živim —
Sve ostalo nek mú mèržnju ćuti. — —
Čekat će me! — hajd k njoj — prě odlazka.

(Ide lagano prema kuli, kada do nje dodje, čuje se pěvanje nuz citaru: Miljana iz nutra pěva.)

Sladka tajna stoji u mojoj duši
Krijući se sréćom pred svakom

Digitized by Google

Samo sèrce *tvé* k njoj vrata ruši
Kad nij' tebe — tad svoj čuva dom.

Luč u meni grobna vaviek gori
Nevidioni buktajući plam,
Kog zdvojenja tmina neobori
Al' još jedva, slabo plamti sám.

Misli na me, kad projdeš kraj groba!
Misli na onu, kú će grob tad krit!
Samo jedna mučì me, ah, žaoba
Da tvá *spomen* neće duga bit.

Zadnju molbu, al usliši moju
(S tuge takve tko će tvorit rúg?)
Žèrtvuj za me na grob suzu tvoju
Ljub've zadnji al' najlèpši dúg.

RADUL
(zove.)

Ej Miljano!

Prizor sedmi.

MILJANA (dojde iz kule) i RADUL.

MILJANA
(veselo.)

Radule! ti s' ovde?

RADUL.

Slušah pèsmu — al Miljano! zašto
Tak žalostno?

Digitized by Google

MILJANA.

Mogu l' bit bez tebe
Ja vesela? kadgod pěnje moje
Ti neslušaš, tad má pěsma javlja
Ćut mog sèrca, svaki glas spověda,
Što mi dušu muči, što me buni,
Što mi usta moja često veže. —
Kad sam sáma, pretvori mi kroz noć
Hud' san često mal větrić u vihar,
Povětarce koje s jadrom vije
Od tvog broda, javlja mi oluju;
I ako je još tak blago, scěnim
Zvon da smèrtni zvoni, val da svaki
Proždrět tebe hoće; — luč na tornju
Tad upalit želim, da uzbudim
Straže; — bez sna vidim ublěditi
Zvězde. — Svane dan — a tebe neima —
O kak studen zrak je zatim meni,
Dan je mračan, i ja čekam — čekam
Al nij' broda — man je plač i tuga! —
Tad u pódne ugledam katarku —
Dobro došo, vičem — al brod mimo
Ah proléti, za njim prodje drugi,
Na poslědak dočekam te. — Boże,
Sad će mir bit, mislim, al sve zahman;
Neima mira! — Nećeš li Radule
Nastanit se *nikad*? Uživat li
Nećeš kućnu sréću? — Spravio si
U izobilju blaga, mnog' te prědeł
Zove u mir — Daj ga *meni* i *sebi* —

Digitized by Google

Znaš, da se ja pogibah nestrašim,
I tad samo dèrhćem, kad uz tebe
Nisam, nu ne za me, već rad bitja
Dražjeg meni, koje ljubav mènja
S věčnim bojem, i divjačnim žitjem. —
Čudno je to, ti, pram meni koj si
Toli nježan i uljudan vavěk,
S naravom se boriš i svom boljom
Ćutju. —

RADUL.

Čudno! da zaista čudno!
Proměnjeno sèrce mi je od davna,
Pogaženo kó cèrv osvetja se
Kao zmija, — ufanja već neima,
Izvan samo na ljubavi tvojoj, —
Jedva čekat može *zgor* milosti.
Dà, dà, ćut ta, koja za te plamti
U ljubavi, nosi u sebi mèržnju
Čověčanstva, koju ti proklinješ.
Sasvim bi se s tobom prostit moro,
Kad bi htio *ljude opet* ljubit.
To nečekaj. — Što dosad iskusih,
To će i od sad ljubav moju hranit. — —
Nu, Miljano! krěpi sad tvé sèrce,
Ja s' opraštam s tobom, nu za malo.

MILJANA.

Ti odlaziš? — *sada?* — dà, to slutih!
Tako leti sréća, koju snivah.
Odmah sada? — tako hitro? — ne! ne!
To nemože biti — jedva da se

Digitized by Google

Brod povrati, drugog jošte něma. —
A čeljad se odmoriti mora
I okrěpit — Dragi! ti se šališ?
Sèrce moje utvèrditi želiš
U buduće na sve da s' priući?
Ali *odviš* ne šali se sa mnom
Takva šala otrovna je rana.
Hajd Radule, nek te razveseli
Gostba, kú ti pripravih mom rukom,
Premda j' malo, što ću ti dat. — Voćja
Najlěpšega nabrah, uz bèrda se
Ćesto penjah, gděno vode teku,
Da što lěpšeg nadjem. — Sorbet
Tvoj je sladji danas nego ikad. —
Sav se světi u sudu od sněga. —
Znam da nećeš vina — gorjî si u tom
Od Turčina. — To mi je odviš milo,
Ja netajim, stoga si mi draži;
Volja tvoja, drugim je *pokora*, —
Sve te čeka! lampa noćna plamti.
Jug nek puše. — Sa mnom će u skupu
Zbor dèvojkah plešom, igrom, pěnjem
Zabavljat te. Il ću te uljuljat
Mom citarom u san, kú rad slušaš.
Il ak želiš, čitat ćemo našeg
Gundulića Ariadnu. — Jel da
Ti bit nećeš okrutni Tezeo,
Koj ljubovcu na stěni ostavi?
Većkrat žalih Ariadne udes, —
Mneći, bi li mene moj Radule

Digitized by Google

Ostaviti mogo samu? — nu tad
Vratio si se uvěk kući.

RADUL.

Kući!
Kući! — dà, dá često ću se tako
Još vratjati. — Ali — časi lete,
Odlazka je vrěme blizu. — Zašto?
Kamo idem? prazna pitanja su.
Nij' vrěmena sada zato, — s Bogom!
Da je časa, o kak rado sve bi
Kazao ti, — umiri se mila!
Slab je dušman na kojega idem,
A ovdě te čvèrsti zidi s kulom
Od juriša i zasědah brane. —
I bez mene nećeš biti sama,
Gospe i děve mene će izměnit. —
Utěši se, kad se k tebi vratim
Sigurnost će pokoj naš usladit

(čuje se rog.)

Čuj glas roga — kako se razlěga, —
Jedan cělov (poljubi ju), jošte, — jošter jedan
S Bogom.

(Pritisne ju na pèrsa, i nasloni svoju glavu na njezinu, — rog se čuje po drugiput.)

MILJANA.

Ah!

RADUL.

Ha kleto sunce zadje!

(Nasloni lagano obezznanjenu Miljanu na hridinu, poljubi ju još jedanput u čelo i otide hitro.)

Digitized by Google

Prizor osmi.

MILJANA

(sáma čim k sebi dojde).

Zaisto li ode? — taj čas bjaše
Jošte ovdě — i sad ga već neima!
Ah on ode!

(poskoči na noge i pohiti na jednu stěnu)

Tamo, tamo ide.
Hu kak hitro sili — već ga neima!
Nije *san* to — sad sam sasvim sama.
O Radule! s Bogom za uvěke! —

(Otide lagano u kulu.)

Prizor deveti.

(Morska obala — na moru stoji brod gotov na put, nad njim vije se kèrvavo-cèrveni barjak, uěkoji gusari pripravljaju na njem uža, i drugo koješta — ostali su na obali.)

PÈRVI GUSAR.

Kamo ćemo noćas?

DRUGI GUSAR.

Šta me briga.

TREĆI GUSAR.

Tko da pita kamo, kad će s nama
Naš kapetan!

DRUGI GUSAR.

Kamo god mu drago,
Iziti će dobro, prazni povratit se
Znam, nećemo.

Digitized by Google

TREĆI GUSAR.

Samo što jug presta,
Móre je tiho, put će biti veseo,
Mladi měsec krěpit će nam člane,
I mi ćemo letět kano větar.

PÈRVI GUSAR.

Nu jeste li čuli noć priašnju
Urlikanje korčulskoga čaklja [1])?
On plakaše kao děte malo,
Što no znači, kako vele u nas:
Il smèrt čiju il pogibel hudu.

DRUGI GUSAR.

Pozna ti se, da si od babah gojen;
Još ti basne sve po glavi vèrve,
Ké si doma za pećju slušao.
Zvěr nikakva junaka neplaši.

BOJAN
(dodje).

Što još neima kapetana?

SVI.

Neima.

BOJAN.

Ta već dvakrat zatrubih u rog moj,
Drugda dodje odmah na znak pèrvi.
(Na brodu pukne top.)

Digitized by Google

Prizor deseti.

RADUL *i pèrvašnji.*

RADUL
(stupi pred gusare).

Sve gotovo?

BOJAN.

Sve, i tvoju sobu,
Kapetane, naresismo s nova!

RADUL.

Na pokrovu prenoćit ću noćas,
Da tim prie dospĕmo do cilja. —
Gdi je mač moj?

(Odpaše svoju sablju, predade ju jednomu gusaru, i uzme pruženi mač od njega, koj opaše.)

Podajte mi gunjac.

(Obĕsi ga na rame.)

Žalmir neka dodje!

ŽALMIR
(dodje iza strane).

Evo mene!

RADUL
(pruži mu pisma).

Uzmi ova pisma priatelju,
Pozorno ih čitaj — mnogo vrĕde —
Tim ih čuvaj pomno. — Ti ćeš ostat
Sa stražani ovdĕ — straži dobro. —
Kad se Žiško vrati, kažite mu
Moju volju. — Ak' posluži vĕtar,

Digitized by Google

U tri dana opet smo medj vama,
Dotle s Bogom, — a vi drugi hajde!

(Poda Žalmiru ruku, i stupi s Bojanom i někojimi gusari u brod.)

BOJAN

(u brodu).

Gospodaru! još neznamo kuda?

RADUL

(ú brodu).

Uprav prama *Skadru* na Bojani!

(brod se makne i zastor padne.)

Digitized by Google

ČIN DRUGI.

(*Gèrmje, na bèrdu vidi se grad Skadar, iz nutra sav o-svètljen.*)

Prizor pèrvi.

RADUL dodje s BOJANOM i s nèkojimi GUSARI.

RADUL.

Tu okolo nek se stave straže!
Nitko nesmě nit van nit unutra.
Oni od busie nek se slože s vami.
Nek se nitko odviš neudalji,
Jedna glava tréba *jedno* tělo.
Kad se znak da, sve se neka gane.
(Bojanu.)
Kakvi glasi dospěše od zgora?

BOJAN.

Do vrát grada dopèrli su naši,
A nèkoji do pašinih sobah,
Kamo put im Zmailo otvori.

Digitized by Google

Said se gosti s nebrižnimi Turci,
Kako veli *pobĕde* na slavu
Kú nad tobom izvojevat želi.
A straže su gradske ponapite
Većom stranom, jer im Zmailo vina
Tajno poda.

RADUL.

Dobro da smo prošli
Nevidljivo kraj pašinih ladjah,
Koliko će bit ih svih na broju?

BOJAN.

Od prilike dvanaest sigurno,
S dvě il tri sto ljudih.

RADUL.

Naši u busii
Neka spravni budu, ti ih vodi
Kada bude vrĕme. Ja ću u grad
Sa onimi, ki su gore. — Vatre
Imadu li dosta?

BOJAN.

Dost i odviš
Baš za čitav Skadar.

RADUL.

Dobro, hajde.

(Svi otidu.)

Digitized by Google

Prizor drugi.

(Velikolèpna dvorana, sasvim narešena i osvètljena. — Said-paša sèdi s prekèrštenima nogama na divanu, dèržeći dugi čibuk u ruci, kraj njega s obadviuh stranah nèkoliko Turakah.)

SAID-PAŠA.

Sutra zorom idemo na mòre,
Valom vladat noćju nij sigurno,
Do toga će odmorit se naši
Na svileńih pernatih jastucih
Od igranja i od gostbe *bolje*
Neg na vodi. A kad se ukrèpe,
Tad će čvèrstje stojat, i mač vodit
Prot smionim tim gusarom, kojih
Gnjezdo i glava, dina mi! past mora.

Prizor treći.

RUSTEM *i pèrvašnji.*

RUSTEM

(naklòni se do zemlje s prekèrštenima rukama, prama Saidu).

Derviš nèki proroka slave i,
Komu iz ustih alkoran govori,
Iz Dalmacie uteče gusarom
I pred noge želi pasti tvoje.
Evo ga već —

(Radul u haljinah derviša pokaže se s daleka. Said mu mahne rukom neka se približi, i on pratjen od dva Turčina dèržeć desnicu na pèrsih, stupi bliže.)

Digitized by Google

SAID.

Odkuda dervišu?

RADUL.

Baš iz srědi gusarskoga gnjezda!

SAID.

Gdě i kako urobiše tebe?

RADUL.

Kroz Dubrovnik htjah ić u Ugarsku,
Da posětim sveta těla onih,
Za pravednu ki su věru pali;
Al inače opreděli Allah,
I ja padoh u gusarske ruke,
Ki u lancih do sad dèržahu me,
Uzamši mi slobodu, kad blaga
Našli nisu. — Pomoćju ribara,
Koga molbom ganuh, utekoh im
Jučer trudno na barčici maloj.
Sim sad paša k tebi dodjoh nevin
Jer *tko* nije siguran kraj tebe?

SAID.

Kaži pravo, čuva li se štogod
Od zasědah, jel' im tvèrdo gnjezdo
I sigurno u njem zlato s blagom?
Slute li naměru moju: vatrom
Stan škorpionski da ću razoriti?

RADUL.

Znaj o pašo! oči zarobljenog,
Koj slobodu traži, za uhodstvo
Dobre nisu. — Ja čuh samo vále
Kak' po móru glasno žamorahu,

Digitized by Google

A od kopna otisnut nehtěše
Mene. — Sunce, nebo pazih uvèk
I premodro za me i prejasno.
I tad ćutih, da s' tad samo suze
Suše, světlu kad slobodu vide.
Ali běg moj svědoči svakomu
Da nebrižni pogubah neslute,
Inače bi težko bio utekó.
Straže, koje nespaziše mene
Běžećega — spat će i kad ti dodješ.
Nu slaba su pašo uda moja,
Mir i hranu trěbujem odviše,
Tim izvoli, neka se udaljim.
Mir i slava s vama! pokoj meni!

(hoće da ide.)

SAID

(koj ga je do sada oštro motrio).

Stoj dervišu! — ostani medj nama!
Svašta imam, da te jošte pitam.
Simo sědni — čuješ li? tak hoću —
Pripovědaj! — imam mnogo pitat,
Jěst i pit mu robovi doneste!
Zaboravit kod gostbe te neću.
Kad si gotov, tad mi odgovaraj
Zrělo i jasno, jer neljubim *pletke*.

(Jedan rob donese malu nizku stolicu, na koju Radul vidljivom nepovolnostju sědne — drugi pruže mu u posudah pitje i na zdělah jela, od kojih on neće ništa da uzme.)

SAID.

Moj dervišu, što je? pij i jedi,
Medj kauri nisi, da se bojiš

Digitized by Google

Lukavštine. Kao gost si ovdě.
Zašt' neuzmeš pitja, hlěba, soli? —
Arbanaski znaš običaj stari,
Uživanje *hlěba* i *soli* s ruke
Mač da kida vragu najgorjemu,
I plemena čela sjedinjuje!

RADUL.

Sol začinja i jestbine krěpi;
Nu znaj! mene hrani koren s vodom
Iz potoka; zavět moj i zakon
Mojeg reda brane hlěb mi dělit
S priateljem i s dušmanom.

SAID.

Čudno.
Nu ako i baš uvrědiš tvoj zakon,
Na mene će past pogrěška tvoja.

RADUL.

Oprosti mi, jěst nemogu, nesměm,
Prot navadi bi to mojoj bilo,
Kú nit grožnjom prekèršiti neću,
Nit za cěli lěpi tvoj pašaluk,
Nit za carstvo velikog Sultana,
Jer bi inač branio mi prorok
Hodočastje u presvetu Meku.

SAID.

Nu — nek bude sad po volji tvojoj,
Al još jedan odgovor mi podaj,
Pa tad idi kamo tebi drago,
Na broju ih koli—

(iz vana se vidi vatra, i cěla se dvorana porumeni.)

Digitized by Google

Ha što je to?
Ili dan već svita — il se sunce
Tam na luci javlja? — ta u vatri
Cěli Skadar pliva, — ha! izdajstvo!
Na oružje! — hitro moju sablju!
Ladje gore, a ja sam još ovdě,
Kleti derviš ti si uzrok tomu!
Uhoda si, huljo! (k svojimi) ubijte ga!

RADUL

(poskoči na noge, baci sa sebe derviške haljine, pod kojima je u svojoj odori, i izvadi sablju, na što svi ukoče).

Nebojte se!

(Puhne u svoj rog, kog na pèrsih ima, na što mu drugi rog odgovori. — Odmah zatim nahrupe gusari u nutra; posěku několiko Turakah, drugi se raztèrkaju koje kuda, Said vidivši da neima sablje grozeći se Radulu uteče.)

RADUL

(k svojima).

Pravo tako momci!
Jurve dvojih, da ste spravni; — rano
Upaiiste ladje, prie roka.
Nu dobro je — al još nij' svèršeno,
Još nij' ubit paša, još je posla!
Ladje s vojskom gore, al' *grad* stoji,
Zašto njega upalili niste?

(Gusari pouhvate na to baklje i svěće i upale grad.)

Tako valja! — nek se ruši i lomi
Dim i plamen neka sve uduši.

(Čuje se ženski vapaj.)

To je vapaj žene! — hajd u harem!
Ali čujte! ne kó razbojnici. —

Digitized by Google

Sětite se naših ženah doma.
Gdi je trèba dušmane ubijat
Tam mač valja, *slabe* čuvat, zakon
Zapověda. Ali hitro, hitro.
Vrěme leti, plam nečeka, — sa mnom!
(Svi otidu.)

Prizor četvèrti.

RUSTEM
(dodje ogledavajući se).

Ha! odoše. — Vatra se već gasi,
Naša četa skupljena je s nova
Desetkrat je većja od gusarske.
Hajd sad k paši, neka se osveti.
(Otide hitro.)

(Gusari se povrate, Radul vodi za ruku Gjulnaru s razpuštenom kosom i na pol nemoćnu od straha.)

RADUL
(Gjulnari).

Nestraši se, ženo! uz nas neće
Sažgati te plamen; slobodna si
I sigurna, samo van dok dojdeš —

GJULNARA
(upazivši pašu s daleka, povuče Radula na stran).

Izbavi se, eto Saida s četom!
(Said dodje s velikom četom.)

RADUL
(izpusti Gjulnaru, k svojima).

Ha! sad valja hrabrost momci! —

Digitized by Google

SAID
(navalivši s někojimi Turci na njega).

Zalud
Tva smionost!

(bori se š njime. Drugi Turci navale na gusare i nadjačaju ih, dva Turčina odnesu Gjulnaru. Said s ostalimi otme ranjenomu Radulu oružje.)

RADUL
(ponosito).

Pseta! deset mačah
Proti jednoj glavi!

SAID
(sèrdito).

Jedna glava
A brodovah dvanaest! — Prokletniče!
Ti ćeš mi ih tvojom kèrvju platit.

(Svojima.)

Vodite ga u poznato město
Takve zvěri gděno se pitome.

(Turci odvedu Radula.)

Dvanaest ladjah, — dvěsto glavah zgubih! —
Kleta noć ta — prokleto goštenje!

(Otidu svi.)

Prizor peti.

(Soba Gjulnare.)

(Gjulnara leži na divanu, poněšto dalje stoji jedan rob.)

GJULNARA.

Gusari su dakle poraženi?
Vodja njihov živ je, nu zarobljen?

Digitized by Google

ROB.

Da zarobljen.

GJULNARA.

Dobro.

(Mahne rukom, rob se nakloni i otide.)

On zarobljen
Koj smiono izbavi moj život! — —
Jur gorjaše skut haljine moje,
U plamenu plamtjaše sva soba,
Bez spasenja groznu smèrt već gledah,
Kad on dodje kao munja s neba. —
Nad vatrom se oči mu světljahu,
Njegvom maču isti plam se ukloni, —
Tad uhvati čvèrsto ruku moju,
I ja slědjah njega, ah tak rado,
Tako rado, kó da tak bit *mora!*
Sad je sužanj, možebit rad *mene!*
Da! rad mene — da zaista — *ja* sam,
Ja sam uzrok od poraza njegvog. —
Savěst moja mirovat mi neda —
On rad mene da još umre? — ne, ne.

(Poskoči na noge.)

Znaj kaurine! da zahvalna biti
I Turkinja znade.

(Otide hitro.)

Digitized by Google

Prizor šesti.

(Tamnica.)
(Radul okovan pratjen od Rustema i několiko Turakah.)

RUSTEM
(Radulu).

Tu je stan tvoj!
Tu ćeš čekat, dok ti sutra svane
Poslědnji tvoj dan.

RADUL.

To isto tvoj bi
Slušó bio paša, da je srěća
Ostala mi věrna.

RUSTEM.

Kako s' mogó
Pomisliti samo, da će gusar
Predobiti veliki naš Skadar?
Vrěmena ćeš imat sutra dosta
Da se kaješ nataknut na kolcu —
Zaman ćeš tad prosit čašu vode,
Znaj da nitko od tvojih neživi,
A tvu muku s veseljem će gledat
Svaki od nas, kih si bratje lišio
Po prevari. — Lukavi gusaru!
Spavaj dobro! nesrětna ti majka!
(Otide s Turci.)

Digitized by Google

Prizor sedmi.

RADUL
(sám).

Na životu sasvim sám da ostah,
Što ću veće nesrěće od ove!
Čudno, da baš udarac nijedan
Jak nebiaše toli za ubit me —
Ha, baš s *mene* rug da tvore gadna
Ova pseta? —
(hoće da prekida okove na rukama.)
Prokleto železo!
Sad pomaže *slobodu* nam steći,
A za malo *duh* i *tělo* veže. —
(stanka.)
Noć neprojde, i što nedoživlh? —
Što će sada iz Miljane biti?
Nesrětnica! Što će ona sama
I bez druga i bez domovine?
O Miljano draga! u zao čas
Slědila si mene. — Oslabio sam
Noge su me ostavile.
(ide napřed i nasèrne nogom na slamu.)
Evo
Slame! valja ukrěpit mi uda
Na sutrašnju muku.
(legne na slamu.)
Nu znaj, Saide,
Na muku sam naučen već davna!
(Stanka.)

Digitized by Google

Prizor osmi.

(Gjulnara dodje s lampom u ruci.)

GJULNARA.

Težki kamen pade mi ah s pèrsiuh,
Sréća biaše sa mnom.
(ogleda se i upazivši Radula stupi bliže k njemu.)
Kako miran
Bit se vidi, čim rad njega drugi
Tolik nemir ćute.
(stavi ruku pred lampu.)
Da ga luč má
Nezabléšti. Što je? što tog muža
Toli dragim meni čini? Život,
Istina je, zahvalit mu imam,
On obrani od propasti mene,
Ali sve to ljubavi nij uzrok.
Tiho, tiho, on se kreće, diše,
Ah, kak težko uzdiše, ha! bdije!

RADUL

(probudjen upazivši Gjulnaru, upre se na ruku i čim verige zazveče, uzdahne).

Ah još živem! Angjel nije, raj nij'
Što vid gleda? tko si? šta ćeš? gdě sam?
Ak me ubit želiš? evo mene!

GJULNARA.

O kaurine! nepoznaš li mene?
Ja sam ona, kú si izbavio
Iz plamena i ruk tvoje čete,

Digitized by Google

RADUL
(ustane).

Kak bi možno tebi doć do mene
Sred tolikih pogubah, i zašto?

GJULNARA.

O nepitaj! poznade li žena
Pogibeli, kad ju sèrce vodi?
Lasno meni bì do tebe doći.
Said spava snivajuć od tebe,
I ja uzeh pèrsten mu iz pèrsta,
Kog u šali često mu ukradoh;
Njega kažuć projdoh kraj svih stražah,
Koje i tako trudne san sad mori;
Nu pitaš me, *zašto* dodjoh? *zašto?*
Nèšto me je dotèralo simo,
Što? to sama neznam; nu umrèti
Gledati te nebi rada.

RADUL.

Nebi?
Ak' je tako, krasna ženo! to si
Ti sad sama, ká s veseljem muku
Mú nečekaš. Oni pobèdiše,
Nek s' vesele (smějući se.) Nu dobroti tvojoj
Zahvaliti imam, izpovèdat
Što se tvomu svetom uhu mogu.

GJULNARA.

Nešali se nesrètniče! Znaj, da
Osudjen si na smèrt strahovitu.
Nu gnjev paše ufam se ublažit,

Digitized by Google

I ak bude možno, izbavit te.
Jur izbavljen možebit bi bio,
Al to brani vrěme i tva slabost.
Pokusit ću odvlačit smèrt tvoju,
Jer inače dan nit *jedan* nećeš
Moći živět. Više da zahtěvam,
Naškodit bi tebi i meni moglo.

RADUL.

Utvèrdjen je duh moj i *oštetjen*
Na toliko, naškoditi da mu
Nemože već ništa. Od pogubah
Ti se čuvaj. *Za me* nema nade
Da ću ikad na put srèće doći.
Za pobědit preslab, da utečem
Kó strašljivac? *Sám* da živ ostanem
Od sve čete? Samo *jedna* živi
Na kú mislim, rad ké živio bi.
Nu ona će sjedinit se sa mnom! — —
Malo bjaše, što ljubih na světu,
U žitju mi malo bjaše milo:
Bog moj, *brod* moj, *ljuba* má i *mač* moj! —
Boga rano zaboravih, i sad
Zaboravlja i on mene. Tim moj
Ubojica *njegov* sud svèršava.
Razjarit ga neću mom molitvom,
Što bi bila? samo *glas sdvojenja.* —
Dosta! ja ću živět i podnašat
Rug i muku. Nevrědnoj je ruci
Mač ugrabljen, *jačje* vrědi pěsti.
Brod utonu, drugi će š njim vladat

Digitized by Google

Možebiti; moja ljuba, Bože!
Molio bi za nju. Ona je još
Luč jedina moga tamnog žitja,
Moja propast propastit će i nju,
Samo udes moj nek ju neubije
I nje lěpost. Tebe dok nevidih,
Nepomislih, ima li njoj slične.

GJULNARA.

Dakle ti već ljubiš? nu što pitam,
Nemarim ja zato, ali ipak
Ti, ti ljubiš? O kako zavidim
Onim ženam, věrnim sèrcem koje
Služe, bludne slike pred kojima
Već ne lete, niti hude mečte
Kô preda mnom.

RADUL.

Neljubiš li tvojeg
Gospodara, za kog izbavih te
Iz sred ognja?

GJULNARA.

Hudog Saida? ne, ne!
Tog neljubih nikad, htědoh kadkad
Ljubiti ga, ali ga nemogoh.
U slobodi samo s' ljubit može.
Robinja sam ja njegova, koju
U bogate haljine on metnu.
Uz njega se često srětnom mislih,
I tad pitah dušu »ljubiš li ga?«
Nu svedj mi ta odgovor dá: ne, ne!

Digitized by Google

Trudno je to podnašati ljubav
Njegvu mèržnjom, i neklonut duhom:
Al još trudnie nesmèt ćut izjavit,
I što u sèrcu nosim, sakrivati.
Često ruku uhvati on moju,
Ja, kô kamen podignut ju nehtěh,
Kad ju pusti, pade opet dolě
Kao kamen. Neljubih ga nikad
Ja toliko, da b' ga mèrzit mogla.
Ledena su usta kad me ljubi;
Od ostalog govorit ni neću.
Ah da ikad ljubih, ćutila bi
Kak se u mèržnju ljubav sad pretvara — —
Nečekam ga da dodje, kad ide
Věk ne žalim. I ak sam uz njega,
Daleko sam ipak.

RADUL.

Nisi li ti
Njegva žena, za njega *udata*?

GJULNARA.

Dà, njegva sam žena *zarobljena*,
Kú kô děte za se on izabra —
Robinja sam samo, al' bi gorje
Bilo da sam žena *zakonita*.
Da prestane samo ljubav njegva,
Da si drugu lěpšu izabere
I da mene kući opet pusti!
O kak srětna bi ja onda bila!

RADUL.

Što, Arbania nij' tvá domovina?

Digitized by Google

GJULNARA.

U dětinstvu nečuh ništa od nje.
Daleko, ah, daleko od tuda
Na kaukazkih rodih se pećinah,
Gdě čerkeski hrabri narod živi,
Od kojega žene rad lěpote
Po svem světu robovat moraju.

RADUL.

Vidiš, mila! robinja si sama
Pa iz robstva izbavit ćeš mene?

GJULNARA
(vatrenie).

To učinit *moram*, mogu, hoću,
Radi tebe potražit ću Saida,
Laskat ću mu, što do sad nečinih,
Tvoje gvoždje kroz mene past mora,
Što sam dužna ono ću izpunit,
I mirovat neću dotle, dok te
Nepovratim opet tvojoj ljubi.
(Uhvati njegovu ruku i pritisne verige na čelo.)
Ostaj s Bogom! jurve puca zora,
Nestraši se od dojdućeg dana.
(Otide naglo.)

Prizor deveti.

RADUL
(sám gledajuć na vrata).

Ona ide! biaše li ovdě?
Sám sam opet, sám dà, lišen svega.
(Pogleda na okove.)

Digitized by Google

Što to světi u tmini kó alem?
Suza je, ah! suza iž nje očiuh,
Milosèrdja čuvstvo koju proli!
Oddavna već poznam moć te rose,
Moć najveću svake, *svake* žene.
Ta rosa je slaboj štit i strěla,
Krěpost, mudrost blěsti ova rosa,
I zločincu kaže stazu bolju.
Što ugrabi svět junaku i njega
Něgda světu? *Kleopatre suza* — —
Zora je već, što će donět večer?
Što će biti iz mene? komad mesa
Možebiti, gostba od gavranah!
Pripravan sam na sve, dosta živih.
Jur oddavna doznah, da za mene
Svět već nije; — preziran od *svieh*,
Sve mèrzeći, samo *nju* ne, *nju* ne.
Ali nju baš odvukoh u propast,
Iz koje već izbavljenja neima.
O Miljano, ti ćeš svèršit sa mnom
Tuge tvoje, koje si za slasti
Radi mene zaměnila. Ura
Jedna, dvě, tri i sve minuti će!
(Ostane zamišljen. Zastor padne.)

Digitized by Google

ČIN TREĆI.

Prizor pèrvi.

(*Morska obala kao u pèrvom činu.*)

(Večer, sunce zahodi.)

MILJANA
(sama zamišljena).

Opet minu jedan dan, i njega
Nejma i nejma. Tu ću noć još čekat,
Ak se ovu noć nevrati, onda
Poć ću sama na Živkovom brodu
Tražiti ga. Zaludo ga Živko
Tražiaše, kako kaže, po svem
Jadranskomu móru. Ja ću nać ga
Ak je samo živ još.
(Gleda na more.)
Prazno i prazno!
O Radule! moj da nemir ćutiš,
Od mene se udaljivó nebi,
Nikad, nikad! Ah muževi! ćut vi
Neslutite osamljene žene,

Digitized by Google

Koja ništa neima, nego vas, dâ
Vas ki ste nam sve u svemu, *svêt* naš,
Zabav naša, *nada* naša! Nêgda
Kad u *Mletcih* jošte na doksatu
Njega često čekah i kad dodje,
Na gunduli hitroj priplavivši,
Samo za me živeć, nepoznavši
Druge strasti. O kak bjah tad srêtna!
Nu ipak sam još srêtnia sada,
Kad se vratja s pogibelnog puta,
Kog rad mene *pèrvikrat* poduzme.
Al drugačje bit to mora odsad,
O Radule, proměnit se moraš.
(Pogleda opet na móre.)
Brod! da brod je! On se vratja, on je.
(Potèrči na kraj móra.)

Prizor drugi.

(Brod dokèrca, někoji ranjeni gusari stupe s broda i prodju kraj Miljane, najposlie izide Bojan, koi želi kraj Miljane takodjer proći.)

MILJANA
(stupi pred njega).
Stante! kuda? nepoznate l' mene?
(Bojan i gusari poglednu Miljanu i hoće dalje.)
Stante velim!
(Gusari stanu.)
Vi s' vratjate sami?
Il je u brodu jošte moj gospodar?
Vi ste němi? O ostante němi!

Digitized by Google

Glas vaš čuti neću. Nu kažite
Gdě, gdě pade? kažite gdě leži?

BOJAN.

To neznamo, jedva utekosmo,
Evo tako kak nas ovdě gledaš,
Ranjeni smo, raztèrgani, gladni,
Nu jedan nam drug naš kazivaše,
Da kapetan živi, nu u okovih,
U tamnici *ranjen.*

MILJANA

(Uhvativši se bližnje stěne.)

Dosta, dosta,
Moja i njegva sudba dovèrši se.

(Onesvěsti se sasvim.)

Hvala vama na — na odgovoru.

(Otide naglo.)

BOJAN.

Nesrětnica! baš mi ju je žao,
Al i mi smo ne manje izgubili,
Jer smo sada stado bez pastira.

Prizor treći.

ŽALMIR dodje naglo s nèkojimi GUSARI *i pèrvašnji.*

ŽALMIR.

Jel' istina?

BOJAN.

Istina je!

Digitized by Google

ŽALMIR.

Kako
Bi moguće, da ste potučeni?

BOJAN.

Nepitaj nas, kleto milosèrdje
Krivo je tomu!

NĚKOJI GUSARI.

Ha! ha!

ŽALMIR.

Milosèrdje?!

BOJAN.

Izbavljat smo pošli s ognja žene,
Do toga se razpèršeni Turci
Osvěstiše, i množtvom nas svojim
Nadjačiše!

ŽALMIR.

A vi utekoste?

BOJAN.

Svi ranjeni pomoćju Zmajile!

ŽALMIR.

A kapetan ubit?

BOJAN.

Kažu da nij'
Već urobljen!

ŽALMIR.

Spasiti ga dakle
Valja.

BOJAN.

Zato pohitismo k vama.

Digitized by Google

ŽALMIR.

Jučer dodje Živko iz Primorja
I dovede novih nam drugovah
Dost na broju. Pèrvo četovanje
Nek im bude slavno, izbaviti
Nek' pomognu kapetana.

BOJAN.

Brod naš
Nij' za móre više, sav je razdèrt.

ŽALMIR.

Živkov stoji brod u luci gotov.
Nu i bez njeg u Korčuli ima
Još brodovah *tudjih*.

BOJAN.

Hajde dakle
K Živku, Turci čekati nas neće.

ŽALMIR.

Izbavljen bit mora kapetan naš.
(Otidu svi.)

Prizor četvèrti.

(Soba u gradu Skadru.)
(Said sèdi na divanu i prebaeuje u ruci brojanice[2]) (čislo) pod njegovima nogama sědi Gjulnara.)

GJULNARA.

Pravo je tako! on nek umre. Kao
Što su njegvi skoro svi lupeži
Posěčeni, tak i on nek pade.

Digitized by Google

Nu omraze tvoje on nevrědi.
Jedan kaurin što da tebe sèrdi!
Pusti, nek se *on* u svojoj mèržnji
Gnjevi i sèrdi, i što duže možno
Nek se muči. Zato scènila bi
Da odvlačiš jošte smèrt njegovu,
Pomoć bi ti mogó blago svoje
Ukradjeno hitrije zadobit,
Jer on, kojno tak kukavno mačem
Vlada, *tvomu* maču neće nikad
Uteć. Nu ak umre, gusari će
Tad bez dvojmbe gnjiezdo sve proměnit
I u sigurnost *blago* ponět sobom.

SAID.

Da mi dá tko carigradsko blago,
I za svaku kaplju kèrvi alem,
Ter za svak vlas njegov, žicu zlata,
Odkupit ga mogó nebi. *Mene*
On pobědi na morskoj pučini,
Mene u běg natěra sramotni.
Smèrt stostručnu zasluži on zato.
Sat nit jedan živio nebi više,
Da ga neznam sigurna u lancih,
Da nemislim na takovu muku
Dugotèrpnu, ka će smèrt mu podat.

GJULNARA.

Neželim ja gnjev tvoj utažiti,
Pravedan je; nu goruće želim
Blago njegvo tebi da pripade,
Pa da ga baš iz tamnice pustiš,

Digitized by Google

Na tu svèrhu, jedna rěč će dost bit
Za nemoćnog s *nova* uhvatiti.

SAID
(sèrdito).

Uhvatiti? da ga opet pustim
I na njega novi lov da činim?

GJULNARA
(strašljivo).

Nemislih ja tako!

SAID
(ustane nepazeći na nju).

Mog dušmana
Najgorjega iz ruk da izpustim?
A na čiju molbu? Zar na tvoju?
Zato si ti dakle simo došla?
Ha! znam što te ganu. Zahvalna ćeš
Njemu ti da budeš, koj iz vatre
Izbavi te, ha! ha! blagorodan
Čin i krasan, možebiti što te
Sladkom u snu krevetu iztèrgnu?
Znaj, veliku da imadem sumnju
Na te, koju rěč tvâ sad potvèrdi.
Kad za ruku s vatre te izvodi,
Nisi l' uteć š njim tad zaželila?
Jel' da?

(Gjulnara hoće da govori.)

Šuti, lice tve svědoči,
Da je tako; tim ma lěpotice!
Čuvaj der se tvojeg milosèrdja;
Lahko bi se š njim *zajedno* tebi

Digitized by Google

Sud izreći mogó. Moja rěč znaj
Nije šala. A podobnih krasnih
Ženah ima svět još više.
(Pogleda ju pogàrdno i otide.)

Prizor peti.

GJULNARA
(sama, podupre se laktom na divan).

Sluti,
Sluti něšta, al još nedohita
Um njegovi nakanjenje moje.
Okrutniče! robkinju ćeš spoznat.
Duh osvete ženske još nepoznaš.
Mojoj misli ostajem ja věrna!
Zašto bi me *on* dèržao, da ga
Ja prevarim? (stanka) Stvar je malo težka
Ali *zlato, laska* i *rěč* dobra
Sve predobi:
(Ustane naglo.)
Nebo 'e s dobrim dělom.
(Otide.)

Prizor šesti.

(Čuje se gèrmljavina i kroz rešetke vidi se sěvanje munjah.)

RADUL
(sám).

Dan četvèrti minu i ja živem
Još te? ali kakav je to život

Digitized by Google

Medju bitjem i nebitjem! da me
Barem misli moje puste u miru,
Misli na mâ děla, koja uvěk
Sva preda mnom gledam. Nu, rad njih se
Kajao nisam, nit se kajat hoću.
(Gèrmi.)
Ha! na móru bura, grom se javlja,
Munja sěva, vihar prěti brodom;
A ja ovdě u prokletoj tmini!
Duh nemože moj pèrkosit nebu
Kao što je tolikokrat činio!
(Gèrmi i sěva.)
Ori, ori nebo! znaj, da glas taj
Ljubim, plamne strèle da s' nebojim,
Nu slobodan prot njoj rad bi stajó.
(Gèrmi još bolje i grom udari.)
Ha evo me!
(Pohiti prama rešetki i uhvati ju jednom rukom.)
Udri, udri strělo!
Pogodi me! *sim'* u sèrce, ne, ne,
Sim' u glavu, koja će da pukne
Od množine směsa i od muke.
(Grom se slabie kao iz daleka čuje.)
Zahman! grom se udaljiva. Nikad
Nebiaše *nebo* moj priatelj.
Nětko ide svěćom, tko će to bit!
(Iz vana se pokaže Gjulnara u noćnih haljinah i otvara vrata.)
Ha robkinja! kú izbavih!

Digitized by Google

Prizor sedmi.

GJULNARA I RADUL.

RADUL.

Što ćeš?

GJULNARA.

Ti ćeš umrět, o kaurine! Samo
Jedan može čin te izbaviti.

RADUL.

Ja ostajem sebi věran, ženo!
I u mojoj rěči stalan: umrět
Želim, hoću.

GJULNARA.

Ne, ti umrět *nesměš*.

RADUL.

Čemu tebi život razbojnika?
Moja děla smèrt su zaslužila.
Zašto da ti život moj sad želiš?

GJULNARA.

Zašto? zašto? nisi l' me izbavio
Od propasti i od *mislih robskih?*
Zašto želim? upoznat li nećeš
Ma ćutjenja, ćuti jedne *žene*?
Moram li ti kazat što potajno
Ćutim, što mi stidom glas ubija?

(Radul hoće da joj prekine rěč.)

Muči! muči! znam već, znam da ljubiš,
Da je luda bezumna ćut moja.
Nu ako je baš i lěpša tvoja
Ljuba, *više* učinit ću za te

Digitized by Google

Nego ona. Izbavit te moram,
Ter da je baš pokraj tebe i *ona*
Izbavila bi te ipak. Žena
Razbojnika, koj sav svět obhadja,
U kući se hrani i grije! Muči!
Negovori! vrěmena nij' k tomu.
Ak se hoćeš spasit, ak si sèrčan
Jošte, uzmi nož taj,

(Pruži mu nož.)

Pa hajd sa mnom.

RADUL.

Tak okovan, da se u běg pustim?
U verigah da kraj stražah prodjem?
U toj nošnji mogu li ja uteć?
S tim oružjem mogu li vojevat?

GJULNARA.

Sve je spravno, podmitjene straže
Čekaju te. Jedna rěč verige
Prekinut će tvoje. Od kada se
Nevidismo, zakleh se Saidi
Mom osvetom. Mèrtav past on mora.
Ti se čudiš! Znaj da uvrědjena
Ćut je moja. Dà, dà, směj se samo!
On izpsova mene još nedužnu,
Potvori me: da htěh uteć s tobom,
I da sam se zaklela prot njemu.
Tim taj prorok udes svoj zasluži.
Neljubih ga nikad, sad ga mèrzim,
Kajat će se svoga proročanstva.
Neprodulji on na *molbu* moju

Digitized by Google

Rok tve smèrti, nego jer na nove
Misli muke za nas obodvoicu.
Za njega bjah dobra *dotle* dok bjah,
Čista, neka! neka! Tebe vidih
I uzljubih. Za te pripravna sam
Na svaki čin. Ti neljubiš mene,
Neznaš cilj moj, dokučit nemožeš.
Čudit se već nećeš, kada spoznaš
Sèrce moje, plam u kojem gori,
Koj će postat, svěćom tvojeg žitja.
Hajde! hajde! kroz ložnicu jednu
Uteć ćemo. U njoj spava Said
Koj već nikad uzbudit se neće.

RADUL.

Do sad nikad nećutih ja kako
Zlobna su ma děla; i mè ime
Kako svud je razglašeno. Said,
Moj je dušman; okrutan biaše,
Al muževno vojevaše sa mnom,
Zato dodjoh *mačem* ja prot njemu.
Proć s tim nožem, mač je mé oružje.
Koj zna žene štedit, *u snu* ljude
Neubija. Ženo! kad te spasih,
Nestraših se ognja. Nu nečini
Da se kajem děla moga. S bogom!
Idi sada, nemir tvoj umiri.
Noć prolazi, zadnji pokoj trěbam.

GJULNARA.

Pokoj, pokoj? *ti* ćeš još počivat?
Ranom zorom znaj na kolac da će

Digitized by Google

Nataknut te. Zapověd sam sama
Čula. Vidjah, ne, nevidjah ništa,
Ak ti umreš, umrěti ću s tobom.
Nu moj život, moja ljubav, mèržnja,
O svem tom se radi. Jednim mahom
Ruke *sve* je predobljeno. Drugač
Sve je zahman. Kako ćemo njemu
Uteć? sve će mah taj osvetiti,
Moju muku, mu sramotu, vrěme
Zlo trošeno, skupa spasit i nas.
Nu ak *tebi* manje pristoji se
Nož kak sablja, neka *moja* ruka
Čin izvede. Skoro će bit svèršen.
Znaj slobodna il nikada više
Gledati ću tebe. Ak ta ruka
Nepogodi, tad dojduća zora
U raki će gledat mene. Tebe
Na stratištu.

(Otide naglo i ostavi vrata otvorena.)

RADUL (gleda za njom).

Što da hoće? strašnu misao goji.
Stani ženo! Ti ćeš tvû nevinost
Oskvàrnuti. Strašna je to muka
Grižnja duše i zla savěst! ode!
Moram za njom! (Pogleda na verige.)
Nu sve jedno! *moram*
Od grěha ju obraniti moram
(Ide na vrata.)
Stražah nejma! sve je tiho! hajd! hajd!
(Otide.)

Digitized by Google

Prizor osmi.

(Soba s visećom lampom.)

(Za malom stankom dodje Radul naglo u okovih ogledavajući se na sve strane.)

RADUL.

Nigdě nikog, hodnice su prazne,
Tamne i gluhe! kamo ona? od nje
Niti traga neima. Ha! od onud
Začuh něšta. Mukli vapaj! sada
Pade něšto na tle!

(Hoće da ide na lěva vrata, u taj hip dodje kroz ista vrata Gjulnara bez noža sasvim smutjena, postoji, ogleda se i potèrči opet napréd rukama si čelo pogladivši i razpletenu kosu poravnavši.)

Hvala Bogu!
U ruci već noža nejma. Čuj me!

(Gjulnara ga pogleda.)

Ha što vidim? *kèrv* na ruci i čelu!

GJULNARA.

Svèršeno je! svèršeno je mučno,
Malo da se probudio nije.
O kaurine! on neživi više!
Ali težak bjaše čin taj. Proč sad,
Proč, hajd hitro! Nepitaj me dalje,
Brod nas čeka. Dan već svita, moji
Najimljeni ljudi pripravni su
S tvojimi se, ki još žive, složit,
Od suhoga kad se udaljimo,
Opravdat će usta moja ruku.

(Zapleska rukama, na što několiko robovah dodje.)

Digitized by Google

Rěšite ga verigah.
(Robovi ga rěše verigah, Gjulnara uhvati Radula za ruku.)
Hajd sada!
(Svi otidu.)

Prizor deveti.

(Pećinast preděl na Korčuli.)
(Několiko gusarah leži na zemlji.)

PÈRVI GUSAR.

Vražji Turčin zaseče mi ledja,
Da š njimi nit potegnut nemogu!

DRUGI GUSAR.

Znamenje je, da s' ga ledji gledo,
Kad si se š njim tukó.

TREĆI GUSAR.

Ta niti ja
Čitav neostah, kad užgasmo brode,
Upalih si obraz i bèrkove.

DRUGI GUSAR.

Ako Bog da, osvetit će sve nas
Odlazivša bratja naša.

PÈRVI GUSAR.

Ma već
Ima dobro dugo, što su otišli,
Samo ak zlo opet neizpade.

TREĆI GUSAR.

Tà pomoć će njima Cèrnogorci,
Ké za pomoć umolismo, a znaš
Gdě su *oni*, da tam faide nejma.

Digitized by Google

Dušmani su ljuti Arbanasah
I odbiti neće prošnju našu.

DRUGI GUSAR.

Nu kapetan ak' se vrati, šta će
Reći tužne rad Miljane?

TREĆI GUSAR.

Bědna
Dušo, dugo već boluje, znam da
Svoju bolest prebolěti neće.

PÈRVI GUSAR.

Cělu noć tu jaukaše muklo
Ćúk kraj kule, i med klisurama,
Jug zviždaše tako tužno, da mi
U snu sèrce tugom kao zmija
Obvijena stisnu.

DRUGI GUSAR.

Tà, to ti je
Zla tvâ savěst brajko! ka svakoga
Od nas kadkad grize.

TREĆI GUSAR.

Ma zašto mi
Trajemo tu vrěme zahman, hajdmo
Brod naš kèrpat, ak' se vrate naši
Trěbat ćemo njega.

DRUGI GUSAR
(ustane).

Pravo imaš
Pa kad gotov bude, hajdmo odmah
Š njim na móre, našim susrět, morda
Da ih gděgod susrětnemo.

Digitized by Google

PÈRVI GUSAR
(ustane).
Ma ja veslit
Neću moći s razbitimi ledji.
TREĆI GUSAR
(ustane).
Ti ćeš biti naš kapetan. I brod
Ravnat, a mi ćemo veslit.
DRUGI GUSAR.
Hajde!

Prizor deseti.

RADUL (stupi pred nje) *i pèrvašnji.*

RADUL.
Kamo momci?
SVI
(začudjeni).
Ha kapetan!
PÈRVI GUSAR.
Prosti
Gospodaru! mi htědosmo slědit
One, ki su pošli izbavljat te,
A ti s' ovdě?
RADUL.
Sad ste zakasnili.
DRUGI GUSAR.
Ma odkud ti tako iz nenada?

Digitized by Google

RADUL.

Na putu već srětoh bratju našu,
Kojih pomoć potrěbovao nisam,
Sve ostalo čuti ćete od njih,
Na obali svi su sakupljeni,
Idite k njim, sám bo želim biti.
(Mahne rukom, gusari otidu.)
K njoj sad hitro. (Postane.) Čudno cělim putem
Slika od sna stajaše preda mnom,
Kojeg snivah prie tri godine
Baš na *tu* noć. Snivah, kó da brodim
Na jezeru jednom pokraj krasnih
Okolicah, sa mnom bjaše u brodu
Milo meni sa svim bitje, s kojim
Kad na suho stupih, vidih okolo
Iz mramora slike izrězane. — —
Od tih jedna pozove me k sebi,
Progovoriv ove rěči k meni:
»Nesrětniče, zla će zgoda slědit
Tebe kao dosad kroz sav život.
Nu *dugo* taj život trajat neće,
Za *tri lěta* bit će svèrha svemu.«
Zaboravih što još dalje reče,
Zadèržavši samo to u umu, (Razabere se.)
Nu u takve stvari nevěrovah
Nikad, nesmě nit to uznemirit
Mene, *nesmě;* hajd k Miljani, ona
Razbistrit će milom svom nježnostju
Sve te slike.

Digitized by Google

Prizor jedanaesti.

(Preděl s kulom kao u pèrvom i drugom činu.)

GJULNARA
(sědi kraj slapa).

Tu je, tu je mirno,
Baš za odmor město ko stvoreno.
Kak to godi uzbudjenoj duši!
On me pusti samu med gusari,
Koji kradom rugaju se meni,
Što ga slědih, što izbavih njega,
I na me se sèrde, što sam činom
Pretekla ih. Al i on je čudan,
Jedva sa mnom kadgod da govori,
I čini se, kó da nezna za me.

Prizor dvanaesti.

RADUL (dođje) I GJULNARA.

GJULNARA
(ustane hitro).

Ha Radule!

RADUL
(hladno).

Ti si ovdě? kako
Baš ovamo da si pogodila?

GJULNARA.

Tražih odmor i nadjoh ga ovdě,
Kog podat mi ti nit mislio nisi.

Digitized by Google

O Radule! ti si tako studen
Prama meni, rug i sèrdu kažeš?
Oprosti mi! Dost je, da se Allah
Možebiti na me sèrdi. Duša
Trěba moja utěhe tak nuždno,
Ter baš nigdě nigdě uz nikog ju
Nać nemogu, nit uz istog tebe,
U samoći manje još.

(Zabuni se u misli.)

RADUL
(milije).

Gjulnaro!
Možeš li ti mislit tvoj da udes
Nepečali mene? ka s' toliko
Žèrtvovala za me? Čuj Gjulnaro!

(Uhvati ju za ruku.)

Tvoju tugu ćutim ja dvostruko,
Ti si meni mila, i da dvakrat
Ljubit mogu, ljubio bi te uvěk.
Al ti znadeš, *to* da bit nemože,
Netuži se dakle da sam studen.
Odmori se sada, ja polazim
K mojoj ženi. Ona jošt nit nezna,
Da sam ovdě.

(Ide prema kuli i otvori vrata, iz nutra vide se goreće svěće.)

Bože! ah što vidim!

(pohiti u nutra.)

O Miljano!

Digitized by Google

Prizor trinaesti.

ŽALMIR S BOJANOM i S někojimi GUSARI dodje i GJULNARA.

ŽALMIR
(naglo).
Bješe l' ovdě Radul?

GJULNARA
(osvěstivši se).
Uprav sada otide tam gore.

ŽALMIR.
Bože mili! on nit nezna, jedva
Da smo mi baš čuli sad od ženah
Věst pretužnu.

GJULNARA.
Što je?

BOJAN.
Žena mu je
Preminu

Prizor četèrnaesti.

RADUL
(nahrupi iz kule s nožem u ruci sav smutjen i u hodu kao izvan sebe).
Izvèršit ću! da, da!
Izvèršit ću tvû zapověd odmah!
Tri godine minule su, da, da! —
Evo mene!
(Čim do gusarah dodje, probode se.)

Digitized by Google

GJULNARA

(izvan sebe pade pred njega na koljena).

Radule! Radule!

RADUL

(slabo).

O Miljano hvala ti na nožu!
Znala si ti, da kraj tebe zahman
Stajat neće.

(Gjulnara hiti se u sdvojenju na njega.)

Ah Gjulnaro ti si!
Gdě je Žalmir?

ŽALMIR.

Evo, evo! svih nas!
Kapetane, što si učinio?

RADUL

(čisto slabim glasom).

Tako —
Bit moraše — za mirom već dugo
Čeznuh. — Nu čuj! — čuj Žalmire, — děvu
Ovu kući — u slobodni dom njen —
Odvedite — a vi — vi takodjer
Vratite se u mir — kući — k vašim.

(Umre. Zastor padne.)

Digitized by Google

IGROKAZI

IVANA KUKULJEVIĆA SAKCINSKOGA.

DIO DRUGI.

SADÈRŽAJ:

Gusar.
Poraz Mongolah.

U ZAGREBU.

Tiskom kr. p. horv.-slav.-dalm. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

1844.

Digitized by Google

Digitized by Google

PORAZ MONGOLAH.

ISTORIČKO-JUNAČKA IGRA U ČETIRI ČINA.

Digitized by Google

OSOBE.

BELA IV., kralj ugarski, hèrvatski, slavonski i dalmatinski.
DIONIŠ VIALKA, ban hèrvatski, slavonski i dalmatinski.
STĚPAN BABONIĆ, vladika zagrebački.
REMBALD, veliki meštar vitezovah sv. Ivana i Božjakah.
STĚPKO ŠUBIĆ, knez od Bribira i Like.
MIROSLAV FRANKOPAN, knez kèrčki i vinodolski.
LACKO LACKOVIĆ, plemić hèrvatski.
KREČ, plemić srěmski.
Jedan ruski běgunac.
Jedan Ličanin.
Jedan gradjanin zagrebački.
Jedan Primorac.
BATU, kan Mongolah i Tatarah.
KADAN, vodja mongolski.
MARIA, kraljica, supruga Bele.
STANISLAVA, kći Šubićeva.

Gospoje od pratnje kraljičine, vojaci slovinski, ugarski i mongolski, gradjani, Otočani, sluge, robovi i robkinje.

Čin biva u Zagrebu, okolo Zagreba, u Klišu, Splětu, Kèrku i okolo Kupe i Jelenja (Grobnika).

Doba: godina 1242.

Digitized by Google

ČIN PÈRVI.

Prizor pèrvi.

Soba u dvoru vladike zagrebačkoga.

BAN i VLADIKA
(dodju u razgovoru).

VLADIKA.

Moje duhovničtvo gori željom, sablju da zaměni s kèrstom, te da ide proti dušmaninu svega kèrštjanstva.

BAN.

Ja nemogu ništa da radim, dok nedobijem iz Ugarske sigurnie věsti. Sve je tiho i gluho, odkako glas puče, da su Tatari nadvladali kod Šaja.

VLADIKA.

Ista kraljica, poběgnuvši kroz Austriu simo, nezna gdè je kralj, gdè li Tatar i vojska njegova; nu strašna slutnja obuzima mi sveudilj dušu, bojim se, da će prie, nego li se nadamo, Tatar prebroditi Dravu.

Digitized by Google

BAN.

Budite uvěreni, da će i prie, nego ju prebrodi, sila tatarske kèrvi s Dravom i Savom proteći u cèrno móre. Hudoga lava poslao sam, da straži nad Dravom sa svojom družbom, tà vi poznate Dragoša Hudinu.

VLADIKA.

Tko da nepozna junačtvo Dragoševo, dobro je, da se od onuda neimamo strašiti naprašne pogibelji. Nu kako će biti, ako silni Tatar s druge strane nahrupi?

BAN.

I ondě će naći divji aziatski vepri oružanih lovacah. Sèrčani Zagorci čekaju ih s kamenitimi pèrsi po granici Štajerskoj i po gori Ivanskoj; pa věrujte mi, ni zidovi od Zagora, Krapine, Lobora, Melena i Grebena neće tako lasno nadstupiti, jer ih grie plamen starohèrvatskoga ognja.

VLADIKA.

Nu od kralja nečuje se ništa: kamo li dospie?

BAN.

Ništa, te ništa, nesrětni Bela! — Al to je kazna nepokornosti njegove prama svojemu pokojnomu otcu, to je nagrada nenaravne ljubavi njegove prama divjim Kumanom, to je poslědica gizdosti njegove prama plemstvu i prekèršenja pravicah velikaških, kojim je dao despotički stolice dědovah izpaliti, i to mu je napokon plod

Digitized by Google

osvete, kojom nadahnut pogubi toliko prijateljah otca svojega.

VLADIKA.

Tako mi Boga, vi imate pravo, i sad mi se vidi, kao da su ovi Tatari od neba poslani, da kazne kralja i podložnike njegove, što su odstupili od Boga i sdružili se s pogani.

BAN.

Dalje, dalje tražim ja, prečastni gospodine, uzrok poplavice tatarske; aziatski taj narod poslan je ponajviše na Slavjane od neba, da kazni našu paklenu neslogu, medjusobnu mèržnju i svadju. — Niste li sami čuli i opazili, kako se Tatari, počemši od dalekoga sèvera, do kuda se samo slavjanska prostira sila, sve bližje te bližje k zapadu i jugu valjaju, kroz same skoro slavjanske dèržave; ni s lèva ni s desna nepaze na narode druge kèrvi, već kroz sèrce pukah slavjanskih idu, liju otrov u kèrv slavjansku, te pretvaraju im kraljestva i domovinu u pustoš. Drugi narodi europejski spavaju, smějući se gledaju propast našu, nadajuć se, da će na temelju od nas položenom sagraditi svoju sréću i budućnost.

VLADIKA.

Umirite se, bane, svako zlo dělo nalazi osvetitelja, nebo je pravedno, i kazniti će prie ili poslě sve dušmane naše. Možebiti da je Bog baš *nas* izabrao, da pokaže světu, kako se najveći i najjači, tako čověk kano i narod, živući u nemarnosti i u nenaravnoj stèrpljivosti, od

Digitized by Google

najslabiih ugnjesti može i uništiti. Nu može biti i to, da će ovdě na jugu, gdě biaše kolěvka pèrvih Slavjanah, svi Slavjani osvetjeni biti. — Mi smo ovdě siromasi, nu hrabreni smo i u naravi nepokvareni: to je blago naše, koje vèrhu svega cěniti moramo.

BAN.

Bože daj, da se misli vaše izpune.

(Jedan sluga unidje.)

SLUGA.

Jedan gospodin čeka vani.

BAN.

Dobro došao.

Prizor drugi.

KREČ *i pèrvašnji.*

KREČ.

Bog s vama presvětla gospodo sred mirnoga Zagreba!

BAN.

Da ostane vavěk u miru, jedina nam je želja.

VLADIKA.

Ah dà, goruća želja, nu čověk žudi, a Bog sudi.

KREČ.

Tako je, prečastni otče, u ovo vrěme zahman je želja naša, zahman ufanje, da ćemo na dalje uživati mira.

Digitized by Google

BAN.

Odkuda dolaziš ti moj mladi viteže, nosiš li nam možebiti kakove vësti?

KREČ.

Ja dolazim iz Ugarske.

BAN i VLADIKA

(hitro).

Iz Ugarske!?

VLADIKA.

O kaži nam, nosi li prokletstvo i simo Mongole?

KREČ.

Nosi, nosi gospodo! nu ne na kočiah i na konjih, nego na krilih i oblacih.

BAN.

Jesi l' i ti čuo od bitke kod Šaja?

KREČ.

Čuo sam! a ne samo da sam čuo, već sam ju i gledao na moje oči.

VLADIKA

(začudjen).

Ti si bio u bitki?

KREČ.

Žalibože da sam bio! Nu vi ju bitkom zovete? Poraza biaše, haranje, uništenje, satarisanje! Zovite ju kako vam drago, samo ne bitkom, kako ju vode zemaljski puci, kako ju opisuju knjige starinske, i kako ju misle naše misli.

BAN.

Pripovědaj nam dakle o njoj!

Digitized by Google

KREČ.

Vidim, da simo nisu još dospěli svi glasovi od groznih dogadjajah ugarskih, zato počimljem od početka, da tim bolje možete razuměti konac. U Budimu, kako znate, bili su sakupljeni někoji ugarski velemože i plemići s ugarskim duhovničtvom i kraljem, baveći se dèržavnimi posli i savětovanjem: kako da odbiju Tatare od granice ugarske, od kojih se je čulo, da se, opustivši Rusiu i Poljsku, približuju Tatram ugarskim. Tad stigne najedankrat glas od nadvornika Hedervara, koj granicu u Erdelju čuvaše, da se on proti neizměrnoj sili od 500,000 Tatarah braniti već nemože, budući da su Mongoli na Tatrah već predobili vrata ruska. Popalivši Poljsku poslě grozne bitke kod Legnice, protěrane iz Češke i razbijene kod Holomuca od bojnoga Jaroslava Zvězdogorskoga, sjedine se sve mongolske čete kod Tatrah i spuste se u Ugarsku, kano silna rěka niz kamenite stěne i planine. — Malo zatim dodje i sám nadvornik kao běgunac u Peštu, na što odmah pošalje kralj glasnika svojega s *kèrvavim mačem* po čitavoj dèržavi, da pozove plemstvo i narod proti Tatarom; nu malo mu to koristi donese, jer u neredu biaše sva kraljevina, u svadji kralj s plemstvom, plemstvo s narodom, i kèrštjani i duhovničtvo u boju s poganskimi Kumani; mnogi plemići poručiše kralju, neka ide *sám* proti Tatarom, ili pako sa svojimi Kumani, kojimi je po-

Digitized by Google

dělio plemička dobra i gospodstvo nad njimi. — Medju tim poharaše Mongoli Erdeljsku i dodju do Pešte, kad se napokon čete Magjarah, nu još više Slovakah i Slavonacah sakupe okolo kralja. Mongoli se povuku iz pèrva natrag, mi podjemo za njimi i kod rèke Šaja obzidamo se tvèrdo s kočiami i kolima. U oči dana prie bitke uteče ruski jedan bĕgunac iz tabora mongolskoga, te javi kralju i velikašem, skrovnu naměru dušmanah, da će o zori navaliti na nas; nu nitko mu nehtiašc věrovati. Zora svane i mi biasmo već obkoljeni, a strèle padahu na nas sa sviuh stranah kao tuča i kiša. Naši većom stranom nepripravni, letahu prestrašeni kao bez glave, gospoda tražiahu sluge i konje svoje, a sluge gospodu i oružje, nitko neslušaše poglavara, svaki je radio po svojem, i stopèrv za dugim bojem stavi se vojska ponĕšto u red. Na lèvoj strani vojevaše kralj i nadbiskup koločki Ugrin sa Magjari i Slovaci, nu složni dušman natèra ih za mala u bèg; tu pade nadbiskup ostrogonski i koločki i š njimi još tri biskupa. Tad upali na desnom krilu ugašenu vatru borbe naš naměstni kralj Koloman: pod narodnim barjakom sa svojimi Slavonci i nĕkojimi Hèrvati učini on juriš na Mongole, i bitka se opet žestoko ponovi; — tisuće od strělah mongolskih vidile su se kao magle od neba nad četom Kolomanovom; nu četa ta se neprestraši od sĕne njihove. Boreći se neprestano čitav dan stupaše napréd i natèra

Digitized by Google

već nekoliko čoporah u běg; kad najedanput zavapi iz gèrla Batovog gromoviti glas: Surin, Surin! napréd, napréd! na što jedna strěla Kolomana pogodi i četa njegova, nemogavši već odoléti tolikoj množini, povuče se š njime natrag do Pešte.

BAN.

Ubogi Kolomane! Nu za Boga miloga što se je dogodilo s kraljem?

KREČ.

On — —

(Jedan sluga unidje.)

SLUGA.

Kraljica!

Prizor treći.

KRALJICA *s gospojami i pèrvašnji.*

KRALJICA

(prema Kreču).

Viteže, čula sam, da dolaziš iz bitke od Šaja, o kaži mi tako ti Boga, gdě je Bela, gdě je suprug moj? Govore nekoji, da je pao od otrovne strèle mongolske, oj reci, je li to istina? Je li? to nije istina! A kako bi to i moguće bilo, da kralj padne od robske ruke, — duša mi moja šapte, da on jošte živi i zdravo živi.

Digitized by Google

KREČ.

Tako je milostivna kraljice! on živi i s po. moćju božjom biti će skoro i ovdě medju nami-

KRALJICA.

Ah polumèrtvo sèrce moje bije na novo.

KREČ.

Tebi, sjajna kraljice, istinu sam kazati morao, prem da me sám kralj umoli, da naměru njegovu nikomu neodkrijem, jer su Mongoli uhode razposlali po svuda, da traže kralja i da pitaju za njega: jedina jer je želja Batova, da kralja u svoje ruke dobije.

KRALJICA.

O kaži mi, gdě si bio poslědnji krat s njime, gdě si ga ostavio, gdě je sad?

KREČ.

U istoj borbi kod Šaja vojevah ja s mojom bratjom *Kupišem* i *Rakom* i sa trideset osam Srěmacah na kraljevoj strani. Kad već bitka bi izgubljena i kad već nevidismo spasenja za kralja, obkolili smo ga u družtvu Poljaka *Adama*, (koj braneći kralja desnicu svoju izgubi) i s pomoćju bojnih Slovakah, Ivanke i Andrie Forgača i Rugača, preobukli smo ga u proste haljine, povalili na zemlju pèrve čopore mongolske, ter překo trupla i kamenja, překo vodah, šumah i poljah hitili smo sve napřed, dok smo stigli u tvèrdi grad turčanski *Zniov*. U okolici nadjosmo cèle hèrpe běgunacah, koji nam priobće strašno

Digitized by Google

haranje Mongolah, čuli smo kako *Peštu*, *Budim*, *Oštrogon* i *veliki Varadin* razvališe; kako iz gradovah i selah žitelje svezane na polje vode, i ondě muževe na komade cěpaju, a na starce s otrovnimi strělami nišane. Kako žene i kćeri pred očima svojih suprugah i otcevah robe, oskvèrnjuju, sěku, i žive peku i jědu; kako nevinu kèrštjansku dětcu po mongolskoj dětci ubijati i mučiti čine; kako zatim dvorove, cèrkve i kuće plěne, ter iste šume i planine, gdě su mnoge hiljade nesrětnikah utočište tražile, pale i uništuju. Sav prostor od Dunava do Drave pokrit je kèrvju; trupla mèrtvacah leže po brěgovih nagèrnjena kano kamenje u kamenarnici, i po livadah i poljah kano pasuća stada od ovacah. — To čuvši i bojeći se, da i do nas nedopru pakleni ovi poluljudi, ostavismo s kraljem Zniov i dodjosmo srětno do Požuna, odkud nas austrianski nadvojvoda k sebi pozva, nu sebi na sramotu oskvèrni gostoljubje, opleni našega kralja onoga malo blaga, što je još oslobodio bio iz nokatah tatarskih, i jedva što ga je pustio iz milosti prěko granice svoje. Odtuda kroz Segesvár dospismo srětno do Kaniže, od kud mene kralj napred posla, da i ovdě zli udes zemlje ugarske objavim.

KRALJICA.

Slava ti, blagorodni mladiću, i svim tvojim ostalim drugovom, ponosit će se vam i potomci ovim vašim dělom.

Digitized by Google

VLADIKA.

A nebo će vas blagosloviti, kako sve vrědne sinove domovine.

BAN.

Kada kralj jednom prestolje svoje opet zadobije, pomislit će bez sumnje s radostju na tolike zasluge. — Mi ćemo sada misliti na njega i s našimi pèrsi štititi ga, kao što ga je štitio i ovaj vitez.

VLADIKA
(kraljici).

Regina Serenissima! —

KRALJICA.

O prestani, prečastni starče, govoriti u jeziku rimskom s kraljicom tvojom: odkad sam ja počela dĕliti s mojim Belom vladu nad Ugarskom, nisam bila tako lĕna i nemarna, da nenaučim jedan od glavnih jezikah kraljestva ugarskoga, jezik slavjanski, koj se i u carstvu otca mojega govori.

VLADIKA.

Kakogod zapovědaš sjajna kraljice; htio sam samo pitati, nebi li dostojno bilo, da uzmožnoga kralja svetačno pričekamo, pošto je nas odlučio posětiti.

BAN.

To je naša želja i naša dužnost.

KRALJICA.

Kako vam je volja, moji dragi; ja nesměm ovdě zapovědati, jerbo samo kao gost sam me-

Digitized by Google

dju vami, i kao běgunica, što nikada neću zaboraviti.

BAN.

U našoj pako duši vladati će vavěk ta ugodna misao, da mi nikad nesmĕmo zaboraviti na našu, ma i najvećoj nesrěći izvèrženu kraljicu.

(Sluga dodje.)

SLUGA.

Glasi su dospěli, da će do mala sjajni kralj u Zagreb doći.

VLADIKA.

Njegovo veličanstvo hitro je u izpunjenju svojih preduzetjah.

KRALJICA.

Hajdemo, hajdemo, mila gospodo, otvorenim sèrcem njemu na susrět.

(Svi otidu.)

Prizor četvèrti.

Šuma pokrita snĕgom.

RUSKI BĚGUNAC

(vučjom bundom oděven i oružan sabljom dolazi).

To nije zemlja, gdě se satiraju nebrojene čete konjanikah divjih, tu neima zaprěkah, koje bi zaustaviti mogle smělog Tatarina i njegovog vatrenoga konja! Nesrětna Rusio! Nesrětne vi ostale zemlje slavjanske! Odlučene od naravi da hranite miroljubivi narod, koji samo zemlju obdělavati znade; niste se obskèrbile tim, čega bi

Digitized by Google

se poplašili ratoborni skitavci i u lěnosti odgojeni divljaci.

(Ide napřed.)

LACKOVIĆ

(dodje hitro za njim).

Hej čověče! čověče!

RUS

(stane).

Što je?

LACKOVIĆ.

Kaži mi, vodi li ta staza u Zagreb? — Zabasao sam u šumi, pa neznam baš upravo gdě sam.

RUS.

To si se na nepravog naměrio, ja znam put u Zagreb toliko koliko i ti.

LACKOVIĆ.

Ma znadeš barem to, kamo ta staza vodi.

RUS.

Mene bez sumnje tamo kamo i tebe, ako podjemo zajedno.

LACKOVIĆ.

Nesbijaj šale, znaj da sam plemić, i vidiš, da me nužda goni u Zagreb.

RUS.

Izvoli dakle napřed, ja ću za tobom.

LACKOVIĆ

(sèrdito).

Tà čověče, kaži mi barem tvoje selo, u koje ta staza vodi, jer ću te inače naučiti mom sab-

Digitized by Google

ljom, da se u bojna vrěmena plemići u poslovih neustavljaju.

RUS.

Zar misliš, da je zahèrdjala u koricah sablja moja? — Za selo me moje pitaš? Mnogo nedèljah bi ti tèrčati morao tako kako si počeo, dok bi stigo u moje selo.

LACKOVIĆ
(mirnije).

Ti si iz tudje zemlje? možebiti iz Ugarske, jedan član od razbite kraljevske vojske?

RUS.

Dalje prema sěveru leži moja zemlja.

LACKOVIĆ.

Dakle si poběgo iz Poljske s vladarom tvojim Boleslavom stidljivim, koj pred Tatari uteče u Ugarsku i poslě u Česku.

RUS.

Još dalje, dalje!

LACKOVIĆ
(sèrdito).

Da nisi možebiti jedan od preziranih Kumanah?

RUS.

Tad nebi govorio u tom jeziku, u kojem govorim.

LACKOVIĆ
(mirnije).

Dakle si od pratnje galičkoga kneza Daniela Romanovića?

Digitized by Google

RUS.

Poznam sudbu vatrenoga nu nesrětnoga i nestalnoga ovoga kneza; nu nikad nisam bio ni priatelj ni dvorjanin takovih ljudih, koji proti rodjenoj bratji u domovinu svoju tudjince na pomoć vode.

LACKOVIĆ.

Dakle si bez sumnje od ljudih ruskoga kneza Rostislava Mistislavića, ili možebiti velikoga kneza Kievskog Vsevolodovića Mihalja, koji kao běguncĭ dodjoše u Ugarsku.

RUS

(veselo).

I *Mihajlo* poběgnu srětno u Ugarsku? O kaži mi, gdě je sada?

LACKOVIĆ.

Kažu, da je pod imenom plemića ugarskoga vojevao kod Šaja, nu po izgubljenoj bitvi poběgo je u gornje ugarske tatranske planine.

RUS.

Slava Bogu! u Tatrih bit će siguran. O Mihajlo, tako blizu tebe, a neznadoh za tebe!

LACKOVIĆ.

Iz Ruske si dakle i ti uteko?

RUS.

Dà moj mladi junače, otidjoh iz Ruske, misleći, da ću u tudjih dèržavah gledati poraz onieh, koji mi ujarmiše narod i dom; al me nada prevari, jerbo ovdě gledam ono isto, što

Digitized by Google

sam vidio u domovini mojoj: narod neslożan, lahkouman i zato sada razbit i ujarmljen.

LACKOVIĆ.

Nije narod uzrok, nego kralj sadašnjemu žalostnomu stanju cěle kraljevine naše; on zaboravi, da je kralj naroda *slobodnoga*, poče vladati narodom kao kakov despot, šala mu biaše proléwati kèrv plemićah, vrědjat im prava, i uzvisit se oholo nad zakoni i običaji: tim osnova on sám svu sadašnju nesrěću.

RUS.

Poslě dugoga gospodovanja slaboga kralja kao što je vaš Andria bio, vidite vi Ugri u mudroj krěpkoj vladi, potlačajući despotizam, i u najvrědniem kralju silnika; ali jakost i silu *duše* njegove nevidite. — Nu bez sumnje uvrědi on i tebe ili porodicu tvoju?

LACKOVIĆ.

Ja sam plemić, tim uvrědi on i mene, uvrědivši ukupno plemstvo.

RUS.

I tako uvrědjen zaboravljaš na narod i domovinu.

LACKOVIĆ

To ne! bilo je, netajim, jedankrat vrème, kad bi bio žèrtvovao, budući ljuto razsèrdjen tvèrdim, ponositim duhom, blago, čest i život za to, da se u obćinskoj propasti i okrutni kralj zajedno zakopa; nu sada se utaži moja sèrda,

Digitized by Google

kaznjen je kralj kod Šaja, i ja hitim uprav u Zagreb, da ga izbavim iz većih pogibeljih.

RUS.

Tako valja! — Věruj meni starcu, s poniženjem proměni se najprie ćud čověčja, tim nedvojim, da će se i kralj tvoj, ako je zaisto i malo preoštar bio, za tolikom podnošenom nesrěćom sasvime proměniti. — Nu ti si reko něšta o izbavljenju, kako ti to misliš?

LACKOVIĆ.

Kralj je u Zagrebu, plemići i puk hèrvatski sakupit će se okolo njega, i mi ćemo u sred Hèrvatske Tatare potući.

RUS.

Kano tvoja mlada kèrv, hitre su ti želje i naměre: nu znaj, mnogoputih *izgubilo* se je na jedankrat *sve*, jer se je sve zahtěvalo na jedankrat.

LACKOVIĆ.

Ti misliš dakle, da neima toliko sile u nas?

RUS.

O tom sam i uvěren da je neima, malo vrěmena bavim se ja u ovih zemaljah, nu dosti, da sam proučiti mogao narav naroda tvojega. Kano u Ruskoj i u Poljskoj tako je i u ovih dèržavah narod to jest *puk* suviše naučen na robstvo; — negovorim o plemstvu, nego o *narodu*, prem da ćeš i u plemstvu hiljade ljudih naći, koji se vide strahoviti u razgovoru, a plašljivi su i bez sèrca u radnji, ter pripravni, da osta-

Digitized by Google

ve odmah za vlastitu svoju korist i najbolju obćenitu stvar.

LACKOVIĆ.

Skoro da pravo imaš; nu kad je pogibelj i još veće robstvo pred vrati, lahko se upali slobodnim duhom za slobodu svaki narod, to nas uče stari Gèrci i Rimljani.

RUS.

Gèrkah i Rimljanah duh slobodni upaliti za slobodu biaše dělo lahko; al oživiti na novo roba mèrtvoga za svaku višju slobodniu misao, i predobiti ga na višje stvari, k tomu je potrěbito višje sile, směliega poduzetja!

LACKOVIĆ
(začudjen za se).

U tom běguncu sakriveno je něšto tajnoga i višjega. (Glasno) Tvoje rěči daju mi povod misliti, da ti nisi prosti běgunac.

RUS.

Běgunac ostane samo běgunac, bio on velik ili malen, bio priprost ili od plemenite kèrvi.

LACKOVIĆ.

Neću izpitkivati tvoje tajnosti, niti imam prava k tomu, nu iz počitanja prama tebi želio bi samo znati, kamo te vodi put.

RUS.

Ti si kazivao, da je tvoj kralj u Zagrebu, da i ti tamo ideš, i da će se vojska sakupiti okolo kralja: ti znaš, da sam i ja nepriatelj vaše-

Digitized by Google

ga nepriatelja, tim želim i ja ondě biti, gdě se sila sabira proti njegovoj sili.

LACKOVIĆ.

U jednoj misli slědit ćemo dakle i jedan pút obadva, *zajedno* naći ćemo laglje pravu stazu.

(Otidu.)

Prizor peti.

(*Prostor u Zagrebu pred hramom sv. Stěpana.*)

(Vrata od cèrkve otvorena su, u nutri vide se mnogobrojne goreće svěće. Množina puka dolazi sa sviuh stranah, zatim počnu zvoniti zvona. — Svetačni uvodi: muzikanti, vojaci, vitezovi svakojakih redovah, plemići hèrvatski, slavonski, ugarski i poljski, za njimi KREČ, veliki meštar REMBALD, VLADIKA, ŠUBIĆ s buzdovanom u ruci, BAN i najposlě KRALJ S KRALJICOM, pokraj kralja nose dva plemića barjak i žezlo kraljestva hèrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga, za kraljicom slěde gospoje. — Čim se kralj pokaže, klikne puk sa sviuh stranah jedanput *živio!* i dvaput *Slava! Slava!* Svi redom otidju u cèrkvu, u koju kad kralj stupi, počme igrati muzika cèrkvena staro-slavjanska.)

JEDAN GRADJANIN
(iz hèrpe).

Hej Matić, kaj si tak izdrečil oči?

JEDAN PRIMORAC
(s cèrvenom kapom na glavi).

A po Bogá, baš nikada nisan vidíl tuliko svitlé gospodé.

NĚKOJI OD PUKA
(smějući se).

Ha! ha! ha!

Digitized by Google

JEDAN LIČANIN.

A šta se smijete, vi pasji kekavci?

NĚKOJI

(smějući se još bolje).

Ha! ha! ha! ha!

GRADJANIN.

Vrag vas dál, múčite, dojdu vam pandúri, pak vas pretíraju vse.

LIČANIN.

Šta govori to cincarče? Da vidimo onoga, koj će mene protĕrat odatle; neka dodju panduri, dat ćemo im po turi, tà i mačka pápu gleda, zašto nebi mi našega kralja?

PRIMORAC

(ljubopitno).

Kadi bí králj? Ja mu ni krune vidíl nisam na glávi!

GRADJANIN.

A gde bi ju vzel, kad su mu ju Némci vkrali, bogec kralj, kak je vezda potúljen, a pred nekolikemi léti kakti vodja hèrvatski bil je raven kak svéća i frižek kak rožica.

LIČANIN.

Zar ga nisu znali Magjari bolje braniti?

GRADJANIN.

Kaj hoće Martinček proti Martinu? Bog zna, kak bu i s nami na skoro išlo. Nisu zabstunj tulika gospoda dobegla vu Zagreb!

Digitized by Google

LIČANIN.

Ako nas budu branila ova gospoda běgunci, lipo ti će nami biti; tà da sám Šubić mahne buzdovanom svojim, raztèrkali bi se svi.

PRIMORAC.

A ča bi ono za lípe gospé, ka gré tako gizdavo najzad za svimi.

GRADJANIN.

Ono je kraljica bila, kći gèrčkoga cesara.

PRIMORAC.

To je dakle lipa naša Mare, od ke se piva okolo móra:

(Pěvajući.)

Lipa Mare na galii jadri,
Car i kralj joj vesla dèržé:
Traj na nena, nina nena, nina nena, ninananá.

(Počme poskakivati.)

Prizor šesti.

(Svi izlaze iz cèrkve u onom redu, kako su i ulazili, kad se kralj pokaže, viknu opet svi: *Slava, Slava!*)

KRALJ.

Hvala vam, dobri moji ljudi! slavni vitezovi, plemići i svim vam, koji me ovdě okružujete u tolikom broju i s tolikom radostju. Već sam bio počeo misliti, da su me svi ostavili, da sam prestao biti ono, što sam bio, i da nitko više ni nemisli na to, da sam někad sědio na kraljevskom prestolju: kada eto sada medju vami

Digitized by Google

ćutim, da još sasvime propao nisam, i da se od vaše ljubavi svega dobra nadati imam.

BAN.

Veličanstveni kralju, tek što su čuli ovi ljudi i slavna gospoda ova, da si ti i domovina u pogibelji, pohitili su iz bliza i daleka ovamo, da te združeni i sjedinjeni štite i brane.

REMBALD.

Moji vitezovi svetoga reda sakupili su se na moj poziv sa sviuh stranah, i pripravni su sveto svoje redovničko blago i život žèrtvovati za tebe i za kèrštjanstvo.

KRALJ.

Poznata mi je revnost vašega reda, i radujem se, što nisu od mene i od mojega otca neharnim ljudem poděljena tolika dobra u mojemu kraljestvu.

ŠUBIĆ.

Ja dolazim, sjajna kruno, iz kamenite pokrajine gorske, gdě věčne stèrše gore nad mórem, i stěne nad gorami. Ondě neima zlata, neima bisera ni bogatstva, koje bi ti ponuditi mogao; ali kamenita rastu tamo pèrsa i železne desnice, s kojimi ti svagda u pomoć bit želimo.

KRALJ.

Poznam te, Šubiću i tvoje ljude još od one dobe, kad biah vodja od ovih dèržavah; znam, da su ti iskrene, čiste i bistre rěči i misli kao zrak od tvoje pokrajine.

Digitized by Google

VLADIKA.

Što pako, milostivni kralju, ni bogatstvo, ni desnice, ni oružja neobave, to će obaviti sveta stalna věra, koja leži u pèrsih našega naroda: š njom i s ufanjem u Boga nadvladati ćemo nepriatelja tělesnoga i duševnoga.

KRALJ.

Pravo tako, dà! dà! věra, *samo* věra uzdèržuje čověka u nesrèći, ter ga čuva od konačne propasti i zdvojenja: ona doprati i mene ovamo, i sad sam uvěren, da me prevarila nije. — Vi vidite, mili podanici, da sam lišen svega, što kralja iz vana resi i kiti: kruna mi je ugrabljena, kraljevska naprava izgubljena, prestolje porušeno, poubijeni najvěrnii dvorjanici, i već mislih, da sam izgubio istu ženu i dětcu, kad ih eto nadjoh medju vami zdrave i slobodne.

KRALJICA.

Dà moj supruže, mi i naša dětca imamo gradu i narodu ovom zahvaliti na ono malo blaga, što nam preostade: istu svetu krunu, za koju si ti mislio, da je ugrabljena, zajedno s kraljevskom napravom, čuvaju zidine ovoga grada, a i sveti ostanci praděda našega Stěpana oslobodjeni su izpod rukuh nevěrnih poganah, i našli su ovdě utočište.

KRALJ.

Ala mi je odlanulo, čim to čujem! Dakle istu krunu, svete cèrkve ugarske neprocěnjeno

Digitized by Google

blago, čuvaju věrni Hèrvati? Kako ćemo im to sve u buduće naplatiti?

BAN.

Netrěba nam druge platje, sjajni kralju, nego da i tebe ïzbavimo od sile tatarske, i da pod tvojim vladanjem živimo srětni i *zadovoljni.*

KRALJ.

Tako mi Boga! To mi je jedina želja, a biti će i želja svih mojih potomakah. Nu što mislite, věrni moji, hoćemo li se ovdě moći uzdèržati? Velika je sila tatarska i čudnovata njihova hitrina; težko je uzbiti one, koje stavni kinezki zidovi ustaviti nemogahu, kojih čopori od Indie i Kine sve do Dunava osvojiše, i koji kao podzemni dusi iz daleka sěvera do nas doletiše. — Mi smo sámi. — Ja molih pomoći od němačkoga cara, od rimskoga Vatikana; nu što su mi oni odgovorili? pèrvi mi obeća, da će proti Tatarom poći, kada Rim upokori i Italiu u red metne; Francez mora rat voditi u Azii i Gèrčkoj proti novoj šizmi, da kèršťjane još više razdvoji; Vatikan mi obeća, da će svim onim, kojegagod naroda bili, oprostiti grěhe, koji budu proti Tatarom vojevali: tako smo ostali sami, k tomu nas je i malo, a Tatarah strah božji!

REMBALD.

Blizu stojimo, milostivni kralju, dèržave vojvodah kranjskih i gorotanskih; nebi li koristno bilo zamoliti od njih pomoći? Velikom vojskom

Digitized by Google

vlada i aglajski patriarka; iz ljubavi prama kèrštjanstvu nebi nam valjda ni on pomoći uzkratio.

ŠUBIĆ

(porugljivo).

Zaista bi nam i oni, ako ne šta drugo, lèpih barem rèčih u pomoć poslali, i za nagradu još ono malo kraljevskoga blaga potrèbovali, što nije palo u nokte vojvode Friderika. Mahnite se tih vojvodah, moj meštre, njima zapovèda tren oka cara nèmačkoga. — A sačuvaj nas Bog od pomoći patriarke, tà da njegova pomoćna vojska *tri* Tatara ubije, zahtèvao bi barem to za nagradu, da mu se svi naši biskupi pokore. — Bratja naša Moravci posvèdočili su već kod Olomuca, da se Tatari pobèditi mogu: a šta oni sami učiniše, možemo, ako Bog da, tim više i mi učiniti, budući da ima, kako ja mislim, u Slavjanah na jugu i više vatre nego li na sèveru.

BAN.

I ja se slažem s tima mislima. Ako Bog da, uvèrit će se svèt, da u nepokvarenih Slavjanah čim je veća pogibel, tim su duše složnie i stalnie, tim su sèrca jačja i hrabria: a narodi ugarski spoznati će, da *čisti* slavjanski podložnici kadri su, za dobroga svojega kralja život, blago i srèću svagda žèrtvovati. — Ostali pako kèrštjani, koji su sada tako gluhi bili na prošnje naše, ako nas nebudu i slavili, to će se nama barem čuditi.

Digitized by Google

LIČANIN

(stupi napréd).

Dà, gospodine kralju, složnomu Hèrvatu tudje pomoći netrèba.

KRALJ.

Kako silno podpaljuje plam vaš vatru moju! Dà, hrabri moji Hèrvati, s južnim plamom, koj vam u pèrsih bukti, sjedinite slogu i tvèrdu nadu, hrabrost i stalnost, ljubav i věru, i onda nemožete nikada propasti. Nemogu vam zatajiti, da sam već sasvim bio klonuo sèrcem, čim izgubih dèržavu ugarsku, ufanja neimadoh više, nit vidih spasenja od ikoje strane, zato sam bio već nakanio poběći u Poljsku, Němačku oli Francezku, kad me eto srèća opet medju vas dovede. — Mi vladari, budući okruženi vladarskimi poslovi, dočim sědimo na zlatnom prestolju, neimamo vrèmena, da pomislimo na udaljene vèrne puke naše, neimamo prilike, da izkusimo vrědnost njihovu: u pogibelji stopèrv i u nuždi otvaraju nam se oči, i mi se učimo čèniti puke i ljude, na koje prie niti pomislili nismo, i zato je blažen onaj vladar, koj se o vrědnosti svojih podložnikah za dobe može osvědočiti.

BAN.

Nu blažen i onaj narod, koj predobi sèrce svojega kralja i koj ga slaviti može s njegovih dielah. Sad vidi narod naš, da ti prama njemu ljubav gojiš, zato budi uvèren, da će on kao

Digitized by Google

jedno tělo ili sasvime propasti, ili pobědu odèržati.

ŠUBIĆ.

Narod naš malo je izkusio ljubavi, lahko si dakle možeš misliti, na koliko ga to mora razveseliti, što ga je kralj njegov uzljubio.

KRALJ.

Istina je, ja sam počeo ljubiti Slavjane, od kada padoh u nesrěću. — Nesrěća, to je ona silna moć, koja me těsno s vami veže.

VLADIKA.

Velika je to slast, slušati iz ustiuh svoga kralja takove rěči.

KRALJ.

Nu gledajte, moja gospodo, u razgovoru o našoj nesrěći, zaboravljamo na nju, prem da nam pred vrati stoji.

REMBALD.

Mi smo sada bili nalik na putnika, koj je zabludio u šumi, i nemisleći na izlazak, sve je dalje basao u osoje, dok napokon nemogaše prodrěti ni napřed ni nazad.

KRALJ.

Pravo imaš, tražimo dakle i mi izlazak prie, nego zabludimo. Što će biti ako Tatari do Zagreba dodju?

KRALJICA.

Je li moguće da bi čak ovamo probiti mogli?

Digitized by Google

KRALJ.

Što je u knjizi sudbine napisano, to naše oči čitati nemogu.

Prizor sedmi.

LACKOVIĆ (dodje hitro) *i pèrvašnji.*

LACKOVIĆ.

Slavna gospodo! (upazivši kralja) Sjajni kralju, gledaj, kako da se spasiš, pogiba prěti tvojoj glavi.

KRALJ.

Šta je Lackoviću?

LACKOVIĆ.

Tatari su prěko Drave.

KRALJICA.

Jao nam sada!

VLADIKA.

Bog je proti nam!

BAN.

Ha, Dragoš Hudina!

LACKOVIĆ.

Nekrivi ga, světli bane, što će mala rěka proti silnomu móru?

KRALJ.

Kaži nam, kako bi, kako je?

LACKOVIĆ.

Čim se oprostih s vojvodom srěmskim Ivanom Angjelom, da mèrtvo tělo —

(Pogleda na kralja i umukne.)

Digitized by Google

KRALJ.

Moga premiloga brata Kolomana zakopaš — samo dalje, jur u Ugarskoj čuo sam žalostni glas o njegovoj smèrti.

LACKOVIĆ.

Jedva bi dovèršen svetačni pokop u Čezmi po prepuštu Ugrinu, kad od sviuh stranah prispě glas, »Tatari su u Hèrvatskoj;« pri Sopju prebrodiše dravsku strugu i obsědoše otok Žrepince kod Varaždina. Hudina Dragoš pohiti odmah naproti njim, pobije někoje čete; nu nemogavši odoléti tolikoj sili, povuče se natrag u planine Kalničke i Ivanske, na što Tatari obsědnu cělo varaždinsko polje, a někoji prodru tja do grada Čezme. Prepušt Ugrin sakupi u jagmi svoje seljane, i ja š njegovimi svetjenici biah mu u pomoć, nu dugo im se nemogasmo opirati, zato povukosmo se natrag, da se sdružimo s ostalimi našimi četami. Někoji nesrětnici ostaše do poslědnjeg poraza u Čezmi i pripovědahu nam o grozovitom uništenju grada toga. Četiri samostana od kaludjerah, propovědnikah i redovnih bolničarah razvališe najprie.

REMBALD

(preséče mu rěč,)

Ah težka je ruka, koja proganja sveti red naš!

LACKOVIĆ.

Zatim razore glavnu cèrkvu opatovine.

VLADIKA.

Krasni proizvod prinesahah moje biskupie.

Digitized by Google

LACKOVIĆ.

I oplěne i poharaju sve, što im pod ruku dodje; neštedeći ni groba slavnoga našega vodje: — grobni kamen bi mu razbijen, mèrtvo tèlo dragocěnostih i haljinah lišeno i na komade razsěčeno. — Kažu, da su pri dělu tome u běsnoći vikali; »tako ćemo na skoro postupati i s kraljevskim tvojim bratom!«

BAN.

Kolika to divjač!

KRALJ.

Nečuvene kèrvoločnosti.

VLADIKA.

Paklene hudobe nebi mogle užasnie postupati!

REMBALD.

Čudim se, da se zemlja od tolikih grěhovah netrese i da se nebo neobali.

KRALJ.

Gospodo, što mislite sada?

BAN.

Ovaj grad branit će te do poslědnje kaplje kèrvi.

REMBALD.

Moji vitezovi osvetit će rado pod zidinami ovoga grada uvrědu svoga reda.

ŠUBIĆ.

Tako mi majke! do toga doći neće; kralju ti ne poznaš, ja strašivica nisam, nu ovdě spasenja nevidim; grad je slab, nas ima malo, oko-

Digitized by Google

lica je ravna, Tatari će nas ovdě obkoliti kao mravinjak, i mi ćemo najposlě poginuti od glada. — Idimo tamo, gdě je hèrvatskim praotcem věčne tvèrdje sazidala narav, gdě čovèk s kamenom kamen postaje, ondě ćemo se moći braniti proti tisućam tatarske vojske.

REMBALD.

Divje ljude, kneže! neustavlja ni kamenje ni stěne, izkusili smo do sada, da za njih u naravi zaprěkah neima. Istina je, ima u onih okolicah junačkih ljudih, naučenih na rat: nu šta će i ono proti tolikim hiljadam? Moja je misao, da se branimo za zidinami ovimi dok će biti moguće, ili pako da se za vrěme probijemo prěko granice u Krajnsku, gdě ćemo naći pripravnih i uvèžbanih četah tamošnjih vojvodah.

ŠUBIĆ.

Kao što vidim, sve vaše ufanje stoji u tih vojvodah; ili se možebit iz prevelike skèrbi za sveti vaš red bojite, da vam nebi Tatari razorili i ostale vaše samostane i gradove u Hèrvatskoj? Znajte da u Primorju i *moji* gradovi stoje, al u obćinskoj pogibeli naučan sam ja vavèk misliti samo na obće a ne na svoje.

KRALJ.

Ti se varaš Šubiću, nerazumèš misli věrnoga našega meštra: skoro sam i ja te misli, da je bolje štediti naše na boj nepripravne ljude, i poći tamo, gdě će nas morat braniti pripravne čete već iz ljubavi prama kèrstjanstvu.

Digitized by Google

BAN.

Na koliko poznam kamenite pokrajine primorske, nahodim zaisto i ja ondě veću sigurnost nego li u ikojoj drugoj dèržavi; jerbo ako kroz planine i stěne i tamo Tatari prodru, imamo još otvorenoga móra i sigurnih otokah u mojoj domovini Dalmacii, onde ćeš kralju pukovah naći, koji su mnoge još strašnie okrutnike nadvladali, nego što su Tatari.

RUS

(do sada nevidljiv stupi iz srědine puka napréd).

O idi na móre, kralju, idi, jer na kopnu pred Tatari spasenja nenadješ!

REMBALD

(sèrdito prama njemu).

Tko ti poda vlast měšati se u věćanje?

KRALJ.

Pusti ga moj meštre! (k Rusu) Stupi bliže, starče, ako se nevaram, ti si bio prie nesrětne bitve kod Šaja od Tatarah k nama poběgo i savětovao, da se bolje natrag povučemo, jer će dušman navaliti zorom na nas, i onda će naša kola i nebrojeni šatori prěčit nas u borbi, mi te žalibože nismo slušali, i sada osětjamo poslědice nemarnosti naše. — Govori! govori!

RUS.

Ja sam vojevao mnogo proti Tatarom, vojevao sam kao sužanj i medju njimi, s toga poznam njihovu narav i njihov načiu vojevanja. Kad naume osvojiti gděkoju tvèrdju, stalni su u

Digitized by Google

dělu i nepopuste, dok joj neporuše zidine; kad su u potěri za dušmaninom, prilični su hitrim hèrtovom gonećim zeca. — Čujem, da imate na blizu visokih, kamenitih planinah s klisurami i stěnami, to je dobro, ondě će oni malo *ljudih* naći i malo hrane; al' zato baš i nehaje mnogo Tatar; jer konjsko sirovo meso, i isto pečeno čověčje meso hrana mu je za nevolju. Nu stara je poslovica kod mene doma: »Na nebo kril njet.« Tko se uzpeti želi na visoka bèrda, mora lagano koracat; a stèrpljivosti Tatar nepozna, u pustih planinah i na golih stěnah bit će mu naglost njegova propast. — Konj je slabii nego čověk, on bez trave živět nemože, i budući naučen ravnici i polju, poginut će na stěni, a Tatar bez konja sile neima, svu jakost dobiva on po njem — i to će bit propast njegova. — Nu ako dodje i do mora, Tatar vodi naučen nije, konj mu plivati nezna, brodovah u njih neima, jer je poslovica u nas: »Orel orla plodit, a vol vola rodit« — i to će bit propast njegova.

KRALJ.

Hvala ti, starče, na savětu, i tako već tvomu narodu zahvalit imam na mnogoj pomoći u ova burna vrěmena. — Knezovi tvoji vojevahu pokraj mene kao prosti vojaci, i u běgu iz Austrie simo lišenomu svega blaga, posudi mi tvoj zemljak Mladik 30 markah zlata. Uvěren sam o vašem iskrenom i dobrom mišljenju, jer

Digitized by Google

poznam vašu mèržnju prama onim, koji podjarmiše veliku vašu zemlju. — Pripravan sam zato poslušati te i poći prama móru, jerbo ni ja ovdè spasenja nevidim.

BAN.

I mi svi slèdit ćemo te, ako potrèbno bude, do groba.

SVI

(kriknu).

Dà! do groba.

KRALJ.

Hvala vam moji premili! Ja sam muž i lahko podnosim ratne nevolje; nu evo mi ljubezne žene i š njom dètčice male! Dosada biahu gostoljubno primljena i umiljato podvorena u gradu ovome od tebe (kaže na vladiku), što ti nikad zaboraviti neću, ali sada im trèba da nadju drugoga takovoga domaćina.

ŠUBIĆ.

Gospodaru, nebrini se za njih! Imam jedan grad, Kliš mu je ime, od ponositih klisurah, na kojih vèkovom pèrkosi, tamo živi čeljad moja i biser života moga, moja kći; ako izvoli milostivna kraljica, ondè će naći utočište i sigurnost.

KRALJICA.

Tvoje gostoljubje biti će sladki lèk dubokim mojim ranam.

KRALJ.

Nu i za sigurnog pratioca onamo postarat se moramo.

Digitized by Google

ŠUBIĆ.

Moja je dužnost.

KRALJ.

Oprosti, tebe neodpušta rado kralj od sebe. — Poznam ja někoga, komu smo mi svi mnogo zahvalnosti dužni. (k Banu) Gdě je naš mladi Srěmac, kojega sam iz Ugarske napréd poslao?

KREČ

(stupi napréd i nakloni se).

Što zapověda tvoja milost?

KRALJ.

Ti se sakrivaš preda mnom, lasno bi te ja mogo zaboraviti, da mi nisi vavěk na pameti.

KREČ.

Gdě te takovo družtvo okružuje, (kaže na okolo stojeće) tamo je suviše moja osoba i desnica.

KRALJ.

Veoma čedno, moj mladiću! nu k poslu! Ti si me na mom opasnom putu sprovadjao, izvoli, što si meni bio, biti sada i kraljici i mojoj dětci.

KREČ.

Tèrsit ću se, da ove časti vrědan postanem.

VLADIKA.

Dozvoli, milostivni kralju, da ja s blagom tvojim i cèrkveno blago sdružim, jer nedvojim, da će se ondě, gdě se dèržavna svetinja čuvala bude, najbolje čuvati i cèrkvene svetinje.

KRALJ.

Pravo govoriš! (Kreču) Spremi se dakle, moj viteže! za jednu uru pratit ćeš kraljicu přěko

Digitized by Google

Save. (Kreč se nakloni i otide) Moja gospodo, koj grad je najbližji Klišu?

BAN.

Splět je najbližji.

ŠUBIĆ.

I najprikladnii za podvoriti kralja.

KRALJ.

Dobro! Hajdemo tamo i čekajmo udes naš. — Ti bane ostani još za mala ovdě, dokle nedobiješ dalješnje vësti. — Sjedini se onda s četami, koje sad u gorah nepriatelja zadèržavaju, i vodi ih do primorskih planinah, gdě će ih čekati pomoć naša, i kao što se ufam, i pomoć božja.

(Svi otidu redom, najprie kralj, ostali za njim.)

RUS

(sam).

Hvala Bogu! osvete sat bije! — O mila ženo moja, Dorja, i ti kćeri Federovna! Znajte, blizu je propast onoga, koj vas s odrězanimi pèrsi i rukami baciti dade u bukteći plamen. Jurji, sinko moj, umiri se gori, blizu je osveta; a i ti, nesrětna domovino, oslobodit ćeš se na skoro izpod kandžuka i težkoga jarma, pod koj te stisnu *nesloga* tvojih nemarnih sinovah.

(Zastor padne.)

Digitized by Google

ČIN DRUGI.

Prizor pèrvi.

(*Krasno uredjena soba u gradu Klišu, s lěva i desna vrata, kod prozora kolovrat.*)

KRALJICA I STANISLAVA.

KRALJICA.

Kako to godi mojoj duši, što sam u nesrěći i u prognanstvu našla u tebi toliko milo bitje.

STANISLAVA.

Milostiva kraljice, ti me odveć uzvisuješ.

KRALJICA.

Tebe Stanislavo, rese krěposti naroda tvoga; prostota, naravnost i krotkost cěne se mnogo u svakog čověka, a kod našega ih spola i zahtěvaju.

STANISLAVA.

Ti hvališ u meni ono, što možeš naći kod svake naše proste děvojke. U ovih krajevih usisamo mi već materinskim mlěkom taj nauk,

Digitized by Google

da se gizdost i svojevoljnost děvojkam nepristoji.

KRALJICA.

Dà, zaisto gnjusne ove pogrěške neupazih jošte nigdě medju vami, što me tim bolje nasladjuje, jer sam im naučena bila i u gèrčkoj mojoj domovini, i u kraljevini ugarskoj. — Isti života način vidim posve drugi kod vas; kamo stupim, sěćam se pripověstih onih, koje čitah u svetom pismu staroga zakona, i živo mi trepti pred očima doba ona, gdě po svuda vladaše život patriarkalni.

STANISLAVA.

Taj način života jedini je srětni ostanak praotacah naših.

KRALJICA.

Sačuvajte ga samo, pa on će vas možebiti u buduća stolětja, kad se svi narodi okolo vas preporode i preobraze, učiniti najsrětniimi i najzadovoljniimi. — Gdě su mi dětčica?

STANISLAVA.

Mladí vitez, koi s tobom ovamo dodje, odvede ih, da im pokaže našu slikohranu i oružnicu.

KRALJICA

(posměhavajući se).

Uljudan je čověk taj mladi vitez; nije li istina? I njegovo vladanje s gospojami sasvim je viteško; nije li tako?

Digitized by Google

STANISLAVA.

Dà, kraljice! uljudno je i viteško.

KRALJICA.

I umiljato, osobito prema tebi sličnim dèvojkam; želila bi zaista viděti ga srětna, jerbo ima mnogo zaslugah za kuću našu. — Imaj dobrotu i pošalji ga k meni, kad dodje, moram mu nèšto naručiti.

(Ode na desno.)

Prizor drugi.

STANISLAVA
(sama).

Ah, koliko me je oštro motrila, samo da nije opazila, kako sam bila smetena, kad poče govoriti o vitezu; ali mi ipak biaše veoma ugodno čuti hvalu njegovu iz kraljičinih ustih. O i moje sèrce i moja duša sudara s njezinom hvalom.

(Sědne ka kolovratu, počne presti i tiho pěvati:)

Predivo je prela
Děva zamišljena,
Prela, prela, prela,
Sasvim osamljena.

Svakojake su ju
Misli obletale,
I suzice gorke
Na predju padale.

Ali jedna misao
Sve druge nadvlada:

Digitized by Google

Misao na junaka,
Za kim čezne mlada.

Dodji, dodji! veli:
O junače mili,
Nebi li suzice
Mi dva posušili?

(Kreč stupi u nutra.)

STANISLAVA
(opazivši ga krikne uplašena).

Ah!

(Ustane i nakloni se.)

KREČ.

Oprosti gospojice, ako sam u nevrěme.

STANISLAVA
(naglo).

Ne, ne, zaista ne, ja sam te očekivala.

KREČ
(radostno).

Je l' moguće, da sam ja tako srětan?

STANISLAVA
(smutjena).

Dà, dà, ja te očekivah, jer — jer kraljica želi govoriti s tobom.

KREČ
(zbiljno).

Dakle kraljica biaše uzrok, — mene nèšto sasvim ino těraše ovamo.

STANISLAVA
(ljubopitno).

Tebe? Nebi li směla saznati što?

KREČ.

Zašto ne — u slikohrani viděh vèrlo pogodjenu sliku kćeri gospodara grada ovoga, koja

Digitized by Google

mene svojim okom, licem i strukom jur pri pèrvom sastanku sasvime očara, — ja gledah i gledah dugo mèrtvu sliku na zidu, i onda me natěra unutarnja něka moć ovamo, da što na mèrtvoj slici gledah, pri živoj uživam.

STANISLAVA
(ravnodušno).

Drugo ništa?

KREČ.

Naumih takodjer pitati, kako je naša mila gospodarica zadovoljna sa svojimi gostovi, koji došavši u tolikom broju ovamo, možebiti da su joj na muku.

STANISLAVA.

Mi smo ovdě u Dalmacii vavěk naučeni na goste, i radujemo se, kad kojega podvoriti možemo, osobito ako je on našega naroda, kao što si i ti.

KREČ.

U Srěmu jedva da sam znao, da u krajevih tako dalekih i kod móra Jadranskoga toli krasne, ljubke děve od mojega naroda živu.

STANISLAVA.

Ti nisi u ratu i u borbah zaboravio udvorno laskati.

KREČ.

Nedèrži lèpa gospojice za lasku ono, što tako iskreno teče iz mojih ustiuh. — O da mi možeš gledati u sèrdce, viděla bi, da srěd vatrenih plamenah počiva mila tvoja slika.

Digitized by Google

STANISLAVA.

Viteže! ti zaboravljaš, da te kraljica čeka.

RKEČ.

Netěraj me, netěraj me odtale u ovaj trenutak, kad pred tobom kao pred angjelom rajskim stojim i na koléna se bacam (klekne), moleći te, da mi oprostiš, što te u sèrdce moje usadih.

STANISLAVA
(nemirno).

Ti si zaboravio —

KREČ
(vatrenije).

Zaboravio sam, da nisam vrědan oproštenja; nu ipak te prosim, da mi oprostiš.

STANISLAVA
(naglo).

Tà ja sam ti već odavna oprostila.

KREČ
(uhvati joj ruku).

O hvala ti, mila! na ovih rěčih, ti mi po njih otvaraš vrata od nebesah.

Prizor treći.

ŠUBIĆ (stupi naglo u nutra) *pèrvašnji.*

STANISLAVA
(uplašena).

Bože! moj otac.

Digitized by Google

KREČ

(ustane upazivši Šubića).

Gospodine oprosti!

ŠUBIĆ.

Grom i pakao! ti se usudjuješ u mojem gradu?

KREČ.

Ti i sjajni kralj poslaste me ovamo.

ŠUBIĆ.

Da braniš kraljicu i grad, a ne da mi kvariš moju kćer.

KREČ.

Da to činim bio bi zao čověk.

ŠUBIĆ.

To i jesi.

KREČ

(uhvati svoj mač).

Gospodine! ja sam vitez kao i ti.

ŠUBIĆ.

To moraš stopèrv dokazati.

KREČ

Nebi želio.

STANISLAVA

(u najvećem nemiru prema Kreču),

Viteže! znaš, da te kraljica već dugo čeka.

ŠUBIĆ.

A kralj te odpušta od službe, ja sam gospodar ovoga grada, i došao sam, da njega i moje goste branim sám, ti si možeš medju tim na ratištu věnce plesti od smilja i lovora.

Digitized by Google

KREČ.

Razuměm te kneže, vidit ćeš, ako Bog da, da bi boljih rěčih zaslužio bio.

(Nakloni se prema Stanislavi i otide).

STANISLAVA
(poleti k otcu).

Ah, mili otče!

ŠUBIĆ.

Pusti me — u najneugodnie doba ogorčavaš mi život, i čim se ja najviše staram za te, ti se najmanje za sebe briniš.

STANISLAVA.

Ah otče! ti si odveć oštar, i nećeš da gledaš u sèrce tvoje kćeri.

ŠUBIĆ
(oštro).

Znam, znam, da je vama ženam najmilie, kad se s vami tko o sèrcu zabavlja; nu mi imadèmo važnie misli. — Gdě je kraljica?

STANISLAVA.

U svojoj sobi.

(Kaže na desno.)

ŠUBIĆ.

Ufam se, da neću imati prilike u buduće spodobnih gledati prizorah.

(Otide na desno.)

STANISLAVA
(sama).

O da pogledaš u moje sèrce mili otče! znam, da tako govorio nebi; ali vrěme će i tebe proměnit.

(Otide lagano na lěva vrata).

Digitized by Google

Prizor četvèrti.

(Kraljeva dvorana u Splětu.)

FRANKOPAN I REMBALD
(dodju).

FRANKOPAN.

Ovdě, gospodine, gdě nègda jedan od najvećih carevah světa, zemljak naš Dioklecian, ostavivši dragovoljno prestolje světa, samotno utočište nadje, ovdě ćemo i mi odlučiti udes jednoga izmedju najplemenitiih kraljevah ugarskih, kojega ovamo dotěra sila i nesrěća.

REMBALD.

Duboko me peče udes kralja, tim više, što s tolikom stèrpljivostju sve nezgode podnosi; nu ja još nevidim ovdě spasenja za njega, jer lahko može i do toga grada po suhom doći Tatar, i predobiti ga, tim laglje, budući kako sam opazio, něka nesloga vlada medju istimi gradjani, od kojih mnogi na hèrvatske plemiće, a ovi opet na talianske gradjane i moje vitezove mèrze.

FRANKOPAN.

U tom se baš prevarili niste, nerado vide Hèrvati u svojoj kući nemirne stranjske ljude, što su većinom vaši vitezovi, i čim se redu vašemu više dobarah poděljiva, tim više mora rasti mèržnja njihova. — Što se pako grada ovoga

Digitized by Google

tiče, lahko je viděti uzrok unutarnje razpre; mletačka vlada ima sve još velik upliv u njega, mnogi su gradjani rodjeni Taliani, koji netèrpe prezirane Šćiavone, i radje bi gledali, da stoji lav sv. Marka nad gradskimi vrati, nego li gèrb kraljevine dalmatinske.

REMBALD.

Ali ni nama neizkažuju zasluženu čest; kao kakove siromaške skitaoce nastanili su nas pred vrati od svojih kućah i dočim su im sobe njihove prazne, otvaraju grěšnom rukom cèrkve, i nastanjuju u nutri mužko i žensko sve izměšano, na sramotu i pogèrdu svakoga dobroga kèrštjana.

FRANKOPAN
(posměhavajući se).

Valjda zato, što nisu vas, gospodine meštre, u cèrkvu metnuli, i medju one lěpe poběgnute gospoje nastanili.

REMBALD
(sèrdito).

Gospodine kneže?

FRANKOPAN.

Nù, nù, ja mislim po tom samo, da bi vi kao veliki meštar nazočnostju vašom u takovih městih najbolje prepréčiti mogli sve, što je proti redu svete věre.

REMBALD
(umiren).

A to je istina!

Digitized by Google

FRANKOPAN.

Nu takovim neredom u bojna vrěmena pomoći neima: kamo ćete vi spremiti toliko světa, što se sada nalazi ovdě u Splětu? — Al baš radi te množine ljudstva nenalazim ni ja za dobro, da kralj ovdě dušmana dočeka, jer nam neće ni města dosta biti za braniti se, a kamo li hrane.

REMBALD.

K tomu nas i one věsti, koje dobivamo iz Hèrvatske, uspokojiti nemogu: Zagreb i njegov veliki hram razoren je, Batu prodje prěko Save bez svake zapréke, — porušivši silu tvèrdih gradovah.

FRANKOPAN.

A osobito, kako čujem, neprašta on opatovinam i gradovom vašega reda, kao da zna, da vi toga u izobilju imate; — nu ipak, što još porušeno nije, to obrani slavno Martin Dragoš, Věnceslav Kristić i pod-ban Nemil.

REMBALD.

Ali i oni se već natrag vuku, kako se glasa.

FRANKOPAN.

Na zapověd banovu, jer se imaju sjediniti s našimi četami u Primorju; ako Bog da, u naših planinah naći će svakako divji taj Tatar svoj grob.

REMBALD.

Vi nepoznate još taj narod, ništa ga neustavlja.

Digitized by Google

FRANKOPAN.

Zar niste čuli od seljanah zagrebačkoga polja, i od onih iz Draganićah, Jastrebarske i Samobora, koji su ih sěkirami, vilami i kosami do hiljade potukli? Kad su to oni učiniti mogli na ravnici, mi ćemo moći još više u planinah.

Prizor peti.

KRALJ, BAN I VLADIKA (dodju) *pèrvašnji.*

KRALJ.

Drago mi je, što vas ovdě nalazim. Tebi Frankopane, dužan sam mnogo, tí si mi podělio toliko blaga, za moći platjati dvorjane i vojnike moje, da sám neznam, kako ću ga u siromaštvu svojem vratiti.

FRANKOPAN.

Mnogo sam naslědio od otca tvojega, i od mojih rodjakah, tim sam platio samo dug moj, predavši blago u tvoje ruke.

KRALJ.

Nu dvadeset hiljadah oružanih vojakah, koje si, kako čujem, sakupio na otocih tvojih, nisi zaista dobio od nikoga, za ove ti još više hvaliti imam.

FRANKOPAN.

Lahko je tamo kùpiti vojakah, gdě je svaki čověk rodjen vojak, kojemu se, kad od rata ču-

Digitized by Google

je, světi oko, i kad oružje prima, uzpale mu se pèrsa, ter junakom ga čini već misao, da za kralja i domovinu vojuje.

KRALJ.

Nu trèba je i takovim ljudem čověka, koj ih u vrěme podpali. (k banu) I tebe, čestiti bane! moram pohvaliti, jer od kako si se od nesrětnoga Zagreba jedva oslobodio, napunio si ovaj grad s vojaci, i utvèrdio ga čvèrsto zidinami, koje Tatar tako hitro obaliti neće; s radostju čekam ja, da samo dodje do toga grada, gdě će se upoznati s kraljem i s njegovimi priatelji.

BAN.

Oprosti, sjajna kruno! ja baš nebi bio tvoje misli, da ti Tatare dočekaš ovdě: iskusio sam ja, što su slabe zidine proti takovim divjakom. Istina je, grad nam je dosta tvèrd, i vojaci, koji ga brane, borit će se kao lavi; nu ako Batu začuje, da si ti ovdě, doći će sa svom silom ovamo, i čěloj njegovoj vojsci neće se nipošto moći oprěti ovaj grad i njegova slabo oboružana posada. Pusti mene samoga, da branim taj grad; jer ako ja š njime i padnem, neíma tolike nesrěće, kao da nam kralj padne u ruke mongolske.

KRALJ.

Ne, ne, mili moj bane! već sam dugo željan gledati u oči Batu-Kanu, za moći se š njim kao kralj kraljevski pobiti: ja ću biti duša od

Digitized by Google

Splěta, i stopèrv kad ga sasvim sataru, poći ću u sigurnie krajeve.

FRANKOPAN.

Sjajni kralju! nisi ti samo od Splěta, nego od svih nas dělujuća duša. — Ovdě si napunio već duhom tvojim pèrsa sviuh žiteljah, taj duh neće više klonuti: koristno bi dakle bilo, da sada i u ostale vojake i gradove uliješ duh tvoj, i da ih ojačiš tvojom nazočnostju. — U *Trogiru*, *Buji*, na *Ozoru*, na *Kérku* i na *Hvaru* čekaju svi žitelji, da vide miloga svojega kralja, da pozdrave slavnoga gosta, i da se tad puste u kèrvnu borbu s paklom i Batu-Kanom.

KRALJ

(za kratkim razmišljanjem).

Ti si ovdě bolje poznat, Frankopane! bolje možeš i razviditi, što je od potrěbe. Neka bude po tvojem. — Kao što kralj sědeći na stolici krunom i žezlom cělo kraljestvo veže i ravna, tako ću i ja, za sada siromaški samo běgunac, kao duša podložnikah mojih, duhom mojim sve skupa vezati i ràvnati, od jednoga do drugoga města hoditi, ter neću mirovat niti danom niti noći, nego sve kraljevskom trubljom u boj zvati dotle, doklegod sramotu moju neoperem porazom Mongolah.

VLADIKA.

Budi uvěren, kralju! da niti mi, kao revni podložnici krune tvoje i kao věrni sinovi Isusovi, prestati nećemo misliti na to, kako da izbavimo

Digitized by Google

onoga, koi svetu krunu na glavi nosi, i kako da osvetimo toliku kèrv prolienu za Boga i věru.

BAN.

I to se na skoro svèršiti mora. Svuda ustaju kao iz grobovah oružani ljudi, po svih otocih vèrve vojaci, u svih gradovih vlada jedina ta misao: kako da izbave svoga kralja, i vodje stavljaju se na čelo od četah, kojih resi i dokazano junačtvo i pleme praotacah svojih.

KRALJ.

S radostju čujem svaki čas slaviti imena, koja do sada niti nepoznadoh; čujem kako *Karlovići* i *Prodanići* medju pećinami vojake kupe, kako *Nelipići* svoje gradjane podpaljivaju; kako něki *Cèrneta* grad Trogir uzbuni, kako gusarski *Kačići* ostavivši svoj zanat sve blago obratjaju na to, da sagrade brodove za vojsku našu: to sve napunjuje mene ponosom i stalnim ufanjem, da još sve izgubljeno nije.

REMBALD.

Kad to čujemo, vidimo zaisto osvědočeno ono, što smo u rimskoj dogodovštini od domorodacah rimskih više s udivljenjem, nego li s věrojatnostju čitali. — Takove věsti podati će novu snagu i vitezovom mojim, i ako se pobède Tatari, možemo zaista reći, da su se k nama povratila stara slavna rimska vrěmena.

KRALJ.

Ja sam uvěren, da štogod Rim něgda učini pomoću naroda slovinskoga, to isto da se može-

Digitized by Google

mo ufati od njega mi i sada, nu i nedvojim, da će narod taj u vrěmena buduća roditi Koklese i Koriolane, Brute i Scevole. (zvono zazvoni) Što je to?

Prizor šesti.

KREČ *i pèrvašnji.*

KREČ.

Nadbiskup Splětski Guncelo umró je uprav sada.

KRALJ.

Ha vrědni starče! bič božji proganja nas još uvěk.

VLADIKA.

S vatrenom rěčitostju uzpaljivaše on iz prodikaone svoje sva sèrca još prie malo vrěmena.

BAN.

Bio je stari moj priatelj, krěpostan i pošten čověk i domorodac, po njegovoj smèrti izgubili smo mnogo.

KRALJ.

Lahka mu bila zemlja, on podje pred nama. Njemu je spodobna sudba svakoga skoro čověka: danas těra kano mlado stablo listove zelene, sutra cvětje, koje ga dražestnimi bojami i mirisom pokriva, prěko sutra pade na njega mraz, i čim misli, da je dozrěla sréća i slava njegova, podjede mu cèrv koren i svali ga

Digitized by Google

na zemlju i pod zemlju. Mi ćemo njegovu uspomenu slaviti u svetačnom pokopu, i da nam u opasnoj dobi nebude stado bez pastěra, ostani ti moj priatelju! (prama vladiki) ovdě u Splětu na njegovom městu, i čuvaj si stado.

VLADIKA.

Tèrsit ću se, da izpuniin tvoje zapovědi.

KREČ.

U isto vrěme došla su dva poslanika iz Zadra, i žele se tebi predstaviti, sjajni kralju!

KRALJ

(začudjen).

Poslanici iz Zadra, iz *mletačkoga* Zadra u ovo vrěme?

FRANKOPAN.

Nečudi se, gospodaru! oni dolaze, da se preporuče iz nova tvojoj vladi. Gradjani zadarski poznati su od nègda kao slobodu ljubeći ljudi; okrutna vlada aristokracie mletačke dosadila im je odviše, i zato protěravši sudca i kneza svoga, Jana Mikielia, izabrali su si sudca iz dalmatinske kèrvi, i došli su simo, da svoj grad stave pod tvoju obranu.

KRALJ.

Zlo su vrěme upotrěbili k tomu, kako ih ja mogu čuvati, kad sam i sám u tolikoj pogibeli?

FRANKOPAN.

Poznadu i oni stanje tvoje, i baš zato žele doći pod vladu tvoju, da ti kao podložnici po-

Digitized by Google

moći mogu, jer se sětjaju dobročinstvah otca tvojega, i znadu, da će im se za nagradu potvèrditi stara njihova prava, koja su dobili od svojih kraljevah, i da će im se braniti grad od svake sile. Obkoljeni od svoje narodne bratje preziru oni mletačko-taliansku lukavost, i nemogu zaboraviti, kako su im ovi prie několiko lětah pomoćju križarah razorili tvèrde zidine, i čitav grad, te razpèršili slovinske gradjane, od kojih još i sada někoji blude po móru.

REMBALD.

Radi toga čina pokaran je bio mletački dužda prokletstvom od svetoga otca pape: tim se Zadrani neimaju bojati više, da im se to po drugi put učini.

FRANKOPAN.

Pravo imate, da se toga bojati neimadu, jer takovom silom tudjozemnih križarah neće više vladati herceg mletački, a s dalmatinskom izabranom vojskom, s kojom je pomogó Balduinu predobiti Carigrad, a vašemu redu i papi voditi rat proti Saracenom, neće zaista moći obsědjati grad dalmatinske bratje; — ali drugim načinom može lěvati *otrov* u čisto pitje, i kukolj měšati u žito.

BAN.

Netrěba mu drugo, nego opriateljiti se s vašimi vitezovi i někojimi našimi za tudjinstvom hleptećimi ljudi.

Digitized by Google

REMBALD.

Gospodine bane! neznam zašto i *vi* nasèrtate na moj red, kojega u poniznosti i zaslugah nitko nenadvisuje.

KRALJ.

Mir, mir! moja gospodo, nesloga se neslogom, i svadja svadjom pobĕditi nemože, pomislimo najprie na našega mèrtvaca, zatim hajdmo slušati poslanike zadarske; jer će vrĕme doći, da ćemo moći lĕčiti i rane, koje nesloga radja.

(Svi otidu osim Kreča.)

Prizor sedmi.

KREČ

(ostane zamišljen, za kratkom stankom).

Nesloga, nemir i boj okolo mene, nesloga, nemir, boj i u meni! — Ah! od kako nju vidih, prodje mi mir, prodje mi zadovoljstvo; već nisam onaj, koj sam bio u Srĕmu; — druga narav, druge misli pune mi dušu; — prie slĕdih u rat i u borbu, da sve uništim, da sve razorim, — sada ginem za bojem, da po njem domovinu moju oslobodim od nesloge, boja i svega zla, da ju obratim u perivoj mira, u dvor slobode, u kojem će se moći bez pogibelji prohadjati *ona*, koju ljubim vèrhu svega. — To mi je cilj, to mi je želja, da kroz domovinu nju oslobodim, ako i s divjimi dušmani u jedan grob padnem. (Otide.)

Digitized by Google

Prizor osmi.

(*Šator Batu-Kanov, sa strane velikolěpni divan.*)

BATU

(u krasnih mongolskih haljinah, dodje zamišljen, za kratkim mučanjem).

Pol světa leži mi pod nogami, a roba od robovah mojih nemogu u ruke da dobiem? — Ha prokleta igro srěće, hoćeš li, da se i sa mnom igraš? — Tako mi neba, u kojem moj Tangri stanuje, nešali se sa mnom, jer moja biti moraš. Zar sam zato porušio tolika carstva, utamanio toliko miliunah gnjusnih robovah, i obratio u pepeo cělo kraljestvo ugarsko, da mi se na poslědak najdražji lov izmakne, za kojim hlepim i ginem, kao riba za vodom? Ma neće mi uteći, ako ga baš i nebo pod zaštitu svoju prime. (Kadan dodje) Gdě je Bela?

KADAN.

Nigdě ga neima, sve pred nami leti kao zvězda pred měsecom, i nemožemo ga stići.

BATU.

Baš mi se vidi, kao da sam sěna, koja tèrči za suncem, ter ga ipak uhvatiti nemože. Nu neka, neka, kao sěna obratjat ću i ja sav svět u tminu, i harati ću, ubijati, rušiti, paliti, dok neizgine i najmanja trava.

KADAN.

Već je izpunjen veliki dio želje tvoje, Azia i pol Europe zove te gospodarom i razoriteljem

Digitized by Google

svojim, pred tvojim Allahom trepetju dvè stranke svèta i poplašeno čovèčanstvo pada pred tvoje noge.

BATU.

Dvè stranke svèta! dà, dà, pol Europe! ali kakova polovica, nestoje li u njoj sami skoro Slavjani? Zaisto nesluži mi na čast, što sam ujarmio taj narod u sèveru, zapadu i u jugu, i što sam ga odabrao za mojega slugu, koj je od naravi odredjen, da vavèk robuje. Bolje se ponosim, što sam predobio onu malu šaku Magjarah, nego što svi slavjanski puci cvile pod nogama mojima, i mogu te uvèriti, da bi se od bitve kod *Šaja*, da su Magjari bili složni, mnogo više strašio bio, nego od one kod *Kalke* i *Lignice*.

KADAN.

Ali kod Olomuca, gdè naš Pajdar od ruke moravskoga vodje poginu, pokazaše nam i oni, što mogu, kad su *složni*.

BATU.

Misliš li ti, da duh njih *sviuh* tamo Tatare pobèdi? Nipošto, — duh njihovoga vodje nadkrili naš duh, i to ti je uzrok, zašto su odèržali pobèdu; nu neka im se vodja iznevèri, razpèršit će se opet, kano magla praha, kojega vètar podignù, i vètar raztèra.

KADAN.

Nu i ovdè u Hèrvatskoj imali smo nèkoliko dokazah hrabrosti njihove.

Digitized by Google

BATU.

Nedèrži tu hrabrost njihovu za drugo, nego za poslědnju smèrtnu borbu; ja nevidih još junačtva od njih, samo jedan od oriaškoga roda toga zaslužuje, da ga ja štujem, i to je hrabri bojar *Dimitar*.

KADAN.

Dà, dà, zapovědnik velikoga Kieva, koj je do poslědnjega kamena grad branio proti nami, i kojemu si ti, kad je pao u naše robstvo, poklonio slobodu.

BATU.

On ju zasluži, jer biaše věran domorodac i hrabar junak, žao mi je, što ga neimam i ovdě pokraj mene.

KADAN.

Kažu, da je pao u bitvi kod Šaja, jer ga od onda nitko već nevidi.

BATU.

Šteta za njega, njemu imam zahvaliti, što je kraljestvo ugarsko pod mojimi nogami; on mi poda pèrvi taj savět, da idem prěko granice ruske proti zapadu i jugu, i do sada se toga još kajao nisam. (hitro) Gdě su moje robkinje?

KADAN.

U drugom šatoru sěde, i čekaju tvoje zapovědi.

BATU.

Zašto me nezabavljaju igranjem i plesanjem, da mi preporode vatru, i da raztrešu neugodne misli?

Digitized by Google

KADAN.

Ti zapovědaš.

(Hoće da ide.)

BATU

(naglo).

Stoj! Zašto da se zabavljam sa ženami? Ta one nama nemogu ništa dati, nego ljubav, a od ljubavi neću nikada više da čujem. — (mirnie) Jedan krat — nĕgda — bio sam i ja rob silne te ljubavi. — (pitomnie) Znaš li, Kadane! kad smo se još u naša mlada lĕta skitali po ledinah pokraj rĕke Selinge? Onda ostavljah ja često družtvo pastĕrah, i letjah u naručaj krasne *Lindure*, za kojom moje sèrce tako vatreno plamtiaše, u kojoj živih, koja mi onda najveće blago biaše. (bĕsno) Ha prokleta uspomeno! ti znaš, kako ju nadjoh jednim večerom ležeću u rukah lukavoga Ebisana, i kako razcĕpah u onaj trĕn njega i nju ovom mojom sabljom, koju od one dobe neodložih. — Nu proč s tima mislima! (hitro) Neka dodju, neka dodju odmah robkinje simo, neka se š njimi slože i moji robovi, i neka mi plešu ples, kako sam ga vidio u Poljskoj i u Ruskoj kod Visle i kod Volge. (Kadan otide) Možebiti da će to barem po nĕšto umiriti nemir moj. (Sĕdne na divan, Kadan otvori iz vana šator, na što sakupljeni robovi s robkinjama dodju i pred Batom izvode Mazurku i Kozačku. — Čim se tanac hoće da dovèrši, čuje se žamor glasovah iz vana.) Što to znači?

KADAN.

Izvĕstit ću te odmah. (Otide.)

Digitized by Google

BATU

(za se).

Znam, da im nije po volji, što stalnoga dušmana nevide, ter sada krekeću, kao žabe, kad kiše dugo neima.

KADAN

(dodje).

Gospodaru! někoji od naših čoporah potučeni su i razpèršeni po planinama; množina oružanih seljanah navali iznenada na naše čete, probi kroz naš tabor, i sjedini se s drugimi svojimi četami.

BATU

(ustane sèrdito).

Iz pred očiuh (mahne rukom, našto se svi udalje, osim Kadana, zastor od drugoga šatora padne za njimi.) Cèrv se počima kretati i vijati, čim ga krèpka noga gazi, nu izpod noge neće izplaziti.

KADAN.

Došó je takodjer glas, da je kralj pobègó na otoke.

BATU.

Ha prokleto, neimam brodovah, da brodim za njim, a moji robovi nisu naučeni plivati po móru.

KADAN.

Kažu, da je zatim naumio poći u Kliš, gdě se nahodi njegova obitelj.

BATU.

U Kliš? — ha Belo! naći će te i tamo mač Batu-Kanov, — na noge! — Idi, Kadane! kaži

Digitized by Google

nebrojenim mojim pukom, da rěč *moja* zapověda, neka se odmah spreme, da stěne probiju, i da móre ograde, neka razvale planine, i neka utamane svaku travu, i svaku zvěr, dok nedodju do kraljevskih stopah, gdě ću ja kao lovac loviti, i kad moju zvěr ulovim, dèržati ću drugi pir podoban onomu u Ruskoj, kod kojega se je Mistislav Romanović sa svojimi šurjaci gnjavio pod težinom gostbenoga mojega stola, dok i dušu izrigao nije. —

KADAN.

Naši vojaci tuže se, da nemogu toliko robovah spremati kroz hude ove planine, njihova je množina strašno narasla.

BATU.

Što raste, mora i pasti! Idi i kaži, neka se u bližnjih šatorih u kup natěraju svi robovi moji, muževi i žene, dětca i starci, kad budu svi sakupljeni, neka ih obkole najbolji strěljci moji, i otrovnimi strělami i noževi u jedan hip neka ih utamane. (Kadan otide) Pokazati ću ja světu, što krěpki duh čověčanski učiniti može, kad je stalan u odlukah. Mnogi narodi cvile mi već pod nogama, nu mirovati neću dotle, dok svi narodi světa trepetali nebudu, kad samo začuju moje ime. Kao hunski Atila neka se i Tatar bičem bogovah zove! — Kao što je Rim nègda cěli svět svojim nazvao, sada neka se pretvori cěli svět u tatarski kanat. — *Tada* ću ja podignuti stolicu svoju u srěd světa, i kao ognjeviti

Digitized by Google

Vulkan sĕsti ću na nju na strah čovĕčanstva: tada će mi iz pèrsih i iz ustih lĕvati se plamen i gorući sumpor, ter uništiti sve, štogod mi se približi. — Ha, ovo nevaljano čovĕčanstvo hoće da se *meni* suprotivi? — Baš mi se vidi, kao da sam od pakla poslan, da kaznim ovu zemlju i sav njezin porod! — Kèrv težka vrie u meni, strahovita vatra grije mi pèrsa, i sve se mĕša u meni, i sili me, da sve okolo mene preokrenem u strašan prizor. — Sèrce mi silno bije, i duša želi nĕšta, što da me umiri! (Otvori zastor od šatora, i vidi, množinu svezanih robovah i robkinjah, obkoljenu od Mongolah, koji ih strĕljaju i kolju) Ha! to ugadja duši mojoj, kad mi oči gledaju, kako se svĕt kàrši, kako se nebo i zemlja od plača i jauka ranjenikah ori, — kako nevoljni rob od muke zubima škriplje, i gnjusna robkinja od groze vlasi svoje čupa! Oj da mogu sada viděti cĕlo čovĕčanstvo preda mnom u *spodobnom* prizoru, onda bi ja ćutio rajsku slast, nebesku radost!

(Prekèrsti ruke i gleda kup. Zastor padne.)

Digitized by Google

ČIN TRETJI.

Prízor pèrvi.

(*Prostor na otoku Kèrku.*)

PRIMORAC *s oboružanimi otočani.*

PRIMORAC.

Po Bogá, vírujte mi, takovih ljudih nevidiste vi još ovdíka, sami se zovú Tatari i Moguli, a naši ljudi tamo za gorami zovú ih pasoglávce, imadu kosmatu glavú, duga viseća uhá, pa čujte, na svojem čelú samo *jednó* veliko okó.

SVI

(začudjeni).

Bože, Bože!

PRIMORAC.

Dà, dà, virujte mi, samo jedno okó, ali s onim jednim vidi svaki taki Mogul dalje i bolje, nego li četiri oká čovíčja.

SVI

(kako gore).

Aj, aj!

Digitized by Google

PRIMORAC.

Virujte mi, po Bogá, ja san ih vidíl iz daleka, ma iz bliza nisan ih htìl gledat, jer je stára ríč, da svako takovo okó ureče, pak oslabi najboljega junaka.

JEDAN OD OTOČANAH.

Dakle sì utekál?

PRIMORAC.

Utekál, utekál! — Ki to veli? Ja san otišal, da me kigod Mogul svojim okom neočara, pa da simo od njih prinesen glase; vi znate, da ja baš strašljiv nisan, kad je tríba ufatiti kigod brodić mletački, ma ki bi proti onimi vrazi išal, ki ljude jídu, i kèrv čovíčju piju; čujte samo: va Ugarskoj je takov jedan Mogul *osam* debelih ljudih ubil i spekal i s juhom od njihove kèrvi pojíl.

NÈKOJI.

Ha prokleti vraže!

PRIMORAC.

Dà, dà, ča je još više, oni bljuju iz ustih smèrdeći plamen, a iz ledjah bacaju va čovíka po sto strilah na jedanput, pa ča će onda proti njim takov slab čovík, kakov san ja?

LIČANIN

(koj do sada poslušaše, iza strane stupi napréd).

Pravo kažeš, da si slab, strašiva kukavice! Ma noge su ti jake i čvèrste, jer sam te kod Zagreba dobro vidio, kako si pred pèrvim Tatarom uteko, i s tvojimi velikimi koraci sve one

Digitized by Google

zagrebačke brěgove u běgu izměrio; šteta samo, što tu hèrvatsku kapu na glavi nosiš, jer bi bolje bilo, da ju proměniš klobukom, da ti taj pokrije strašivo lice.

NĚKOJI.

Ha, ha!

PRIMORAC.

Si utekál, si utekál! vavík utekál, ta dobar kèrštjanin mora bižat, kad ga vrag tíra, pa ča nisi i ti utekál?

LIČANIN.

Šuti, vražji gursuze! da si ti tako stajao naproti tatarskim strělam, kano što sam ja pod Dragošem, nebi bio prost osto od ranah, kano što ni ja nisam, ma zato me nisu još uječe zmije, kano što su tebi žensko tvoje sèrce. (sèrdito) Hajd otale, níjedan čověče; (odtěra ga, k ostalim) Nevèrujte mu ništa momci! Tatari su takodjer ljudi, ma Boga mi! ne takovi, kakovi moji Ličani.

Prizor drugi.

FRANKOPAN S RUSOM *i pèrvašnji.*

FRANKOPAN
(k Ličaninu).

Odkuda ti momče?

LIČANIN.

Sada uprav iz Bosne i Dalmacie.

Digitized by Google

FRANKOPAN.

Pa što te nosi simo?

LIČANIN.

Došo sam, da tebe potražim. — Gospodar Šubić posla me simo, neka ti javim, da se s tvojimi ljudi spravljaš okolo Senja i Cirkvenice, a galije da spremaš put Rěke, jer Batu želi kroz Vinodol i Rěku probiti u Němačku i Talijansku i poći uprav u Rim.

FRANKOPAN.

Kako to, ta mi čusmo ovdě, da on sve svoje čete sprema prama Dalmacii i Bosni.

LIČANIN.

Dà, gospodaru! mnoge čete, ma ne sve. U Dalmaciu posla on svoga rodjaka Kadana, koj je tamo u potěri za kraljem, ma neće ga dobiti, tako mi glave, kad ga već u Trogiru dobio nije.

FRANKOPAN.

U Trogiru? šta biaše tamo?

LIČANIN.

Zar nisi čuo, kako sám Kadan dodje blizu grada, i čuvši, da je naš kralj u nutri, posla svoga telala, da gradjanom viče, neka predadu kralja sa svimi onimi, koji nisu od slovinske kèrvi; ma Trogirčani odkažu mu, da Dalmatini nisu naučeni izdavati goste svoje, kojegod kèrvi oni bili, i spreme kralja za još veću sigurnost na bližnju morsku stěnu, do koje nijedan nepriatelj nemože; a Tatari otidu prazni, kako su i došli prěko gorah na Kliš i na druge gradove.

Digitized by Google

FRANKOPAN.

Valja dakle poći Klišu na pomoć!

LIČANIN.

Nipošto, kneže! ta ti poznaš desnicu Šubićevu, što on neobrani, svaki zaman brani.

FRANKOPAN.

A kako je po drugimi gradovi? Kako po Bosni?

LIČANIN.

Po istoj Lici i Kèrbavi i po svoj Dalmacii vèrvi svèt od oboružanih ljudih, koji jagme gradovom i kralju u' pomoć. Ma iz Bosne težko da će tko doći, tamo se je opet tužna uvukla nesloga, Patareni i popi, dvorani i plemići svadjaju se o malenkosti. Ako Tatari nahrupe na Bosnu, cèrna će osvanuti zora banu Sebislavu.

RUS

(za se).

Ah neslogo, neslogo! ti staro prokletstvo naše.

FRANKOPAN.

Idi, moj Likotine! pa javi pobratimu Šubiću, da se moji momci već spravljaju, i na galiah da su jadra napeta.

LIČANIN.

Bog s tobom, gospodaru!

(Otide.)

FRANKOPAN

(k ostalim).

A vi, momci! hajde, pa se sakupite pred mojim dvorom, větar je dobar, tim možemo još

Digitized by Google

danas na móre. (Otočani otidu, k Rusu) Sad smo sami, govori dalje.

RUS.

Odkako ostavih Zagreb, uvukoh se opet medju čete Batuve, da razvidim potajno duh njegov i njegove čopore. On je sve još onaj isti, koj biaše u Rusii, i da ga zemlja nevuče k sebi, poletio bi do neba, i porušio isti svět višnji, ali rěč je u vas: Tko visoko poletje, nizko pada! taj udes pripravlja se i njemu. Njegovi Tatari, naučeni do sada naći po svuda ljude i puke, koji su im na koléna padajući nosili hranu za njihov tèrbuh, a svoje glave za njihove mače, nezadovoljni su, što počemši od Kupe ništa nenalaze, nego praznu kamenitu pustoš; — Kumani, njihovi druzi, mèrze potajno na Tatare, jer su s ostalimi kèrštjanskimi robovi i mnoge Kumane pogubili, a ostavši u životu ruski, poljski i ugarski robovi imadu sad priliku sakrivati se u pećinama pred kèrvnici svojimi, i čekaju ondě na dobru sgodu, da se osvete i izbave. — Neopažen od Tatarah govorio sam ja s mnogimi od ovih nevoljnikah, i obodrio sam ih ufanjem u svetoj nèkakovoj slutnji, da će im se tuge na skoro svèršiti; na što oni plakaše od radosti, i moliše Boga, da mi se rěči izpune.

FRANKOPAN.

Izpunit će se ako Bog da, — i osvetjena će biti zemlja tvoja i moja.

Digitized by Google

RUS.

Ah, onda već dalje živěti neželim.

FRANKOPAN.

Neželiš li se vratiti u domovinu tvoju?

RUS.

U domovinu? — Ah, nje već neima! kneže, da si ju poznavao, i da ju sada pogledaš, oledenilo bi ti se sèrce. Razvaljeni leže najlěpši gradovi naroda mojega, *Tvera*, *Rjazna*, *Vladimira* i *Moskve* neima više; isti moj rodni grad *Kiev*, majka svih gradovah sěvernih, kolěvka vère kèrštjanske, stolica naukah i spomenikah stare slave i bogatstva, nije sada drugo, nego tužan pusti grob, gdě nikoga nevidiš, osim càrnih gavranah. U srědini pustinjah i razvalinah zemlje ruske stoji tabor mongolski, tamo putuju ruski knezovi kano u svetu zemlju, klanjaju se kanom mongolskim, i nose im bogate poklone zadobljene kèrvnim znojem svojih podložnikah, ter tako izopačuju pokraj Mongolah i narav slavjansku, čim svaki dan gledaju na *jednom* městu one okrutnosti, koje drugi puci na tisuć i tišuć městih do sad gledali nisu.

FRANKOPAN.

Nu nevuče li te baš zato udes rodjakah i čeljadi tamo, da im pomogneš?

RUS

(lagano).

Rodjaci su mi pobijeni, sin mi je zakopan pod razvalinami Kieva, a moja žena i kći — o

Digitized by Google

nepitaj me za nje, jer bi u tebi utèrnula ljubav k čověčanstvu, da čuješ udes njihov.

FRANKOPAN.

Zar si dakle ti *sám* izbavljen? Valjda imaš milostivnomu i blagorodnomu sèreu zahvaliti na životu?

RUS

(porugljivim směhom).

Ha! ha! i djavo je kad i kad milostivan. — Nu veli se kod mene: »Bog vjest čto v komje jest.« S Bogom kneže! Stara je ruska rěč: »Vo mnogom glagolanji njest spasenija.«

(Otide naglo.)

FRANKOPAN.

Čudna mi čověka, tolike tajnosti krije u sebi, a ipak mu je tako otvoreno lice i sèrce.

(Otide.)

Prizor treći.

(*Soba u gradu Klišu*)

KRALJICA (sědi kod stola naslonjena glavom na ruku, polag nje stoji) STANISLAVA.

STANISLAVA.

Umiri se, milostivna kraljice, što ti je nebo podalo, nebo je i uzelo,

KRALJICA.

Mila Stanislavo! da si ti toliko pretèrpila nezgodah, toliko udaracah primila od sudbe, věruj mi, da nebi imala rěčih za těšiti mene.

Digitized by Google

STANISLAVA.

Tà utěha i ufanje jedino je naše dobro; ti milostivna gospoje! od tako slavnoga plemena i od tako visoke časti moraš na skoro steći radostih u izobilju.

KRALJICA.

Mila moja! sto krat je bolje rodjenom biti od prostoga koléna, i u čednoj tišini boraviti dane zadovoljne, nego li roditi se u carskoj kući, i u kraljevskih palačah urešenom biti dragocěnostjami tuge i zlatom žalosti.

STANISLAVA.

Nu pred tvojim pragom osvanuti će skoro opet sunce.

KRALJICA.

Svanuti će, svanuti će, nu u kakovim èe me stanju naći? Ti još nemožeš istinito proučiti moje tuge, jer tvoje mlado sèrce nije se još moralo razdružiti od onoga, što ga hrani i krěpi.

STANISLAVA
(tiho).

Ah!

KRALJICA.

Ja sam to već u mladosti mojoj i u mojih najsladjih dnevih podnositi morala. — Ostavit mi je bilo: otca, majku, domovinu: sve što mi biaše srodno; nú i rado ostavih sve, da slědim mojega Belu. — Ali dočim najsrětnie dane š njime uživah, razdruže nas silom ljudi. — A tko

Digitized by Google

su bili ti ljudi? Naš otac i naša majka; — ja ga moradoh ostaviti i utočište potražiti u Němca. Tek što smo se bili opet sjedinili, opet zajedno srětni bili, razjazi se medju nami drugi grozni ponor, koj nas sada tako okrutno razstavljene dèrži, i Bog zna, neće li i proždrěti njega i mene i svih nas.

STANISLAVA.

Sačuvaj Bože!

KRALJICA.

Strašni su, strašni više kratih putevi, po kojih nas vodi narav na ovoj zemlji. Što učinih, što sakrivih, da mi u istoj nesrěći, dočim sam sama, ostavljena od svih mojih, nebo još i ono otimlje, što mi biaše na toliko drago, vèrh svega milo, — *nevinu moju dětčicu*, s kojom me svi vezi naravi vezahu. Drobnoga mojega Belu, pobožnu Margaritu i veselu Katarinu? sve mi u jedno vrěme ugrabi smèrt, u vrěme, gdě oni biahu jedina utěha moja.

STANISLAVA.

Umiri se, sjajna gospoje! nebo nas višeputah razžalosti, da nas zatim bolje jošte obveseli. — Kad moja majka umre, i ja od žalosti neznadoh, što da radim, kaza mi moj otac, da mèrtvi *uměrenu* samo tugu od nas zahtěvati mogu, a *prekoměrna* žalost da je najveća neprijateljica ljudih. (tiho) O da bi samo imala i sama više utěhe, nu i meni sèrce leži medju dva kamena.

Digitized by Google

KRALJICA
(kao da ju ni slušala nije).

U istom snu lete okolo mene svakojake slike, koje do sada nevidjah. I noćas sam snivala, da sam seděla na pustoj morskoj hridi i moja dětčica nuz mene ležala su gola i gladna; gledajući ih zaplakala sam gorko, suze su mi padale u sinje móre, svaka kapljica od njih se pretvori u jednu sitnu zvězdu, i zatim nestane u móru; čim sam viděla nestati jedne za drugom od ovih zvězdicah, poćutila sam svagda duboku bol u duši, — kad su već prestale bile padati suze moje, i izčeznule bile sve zvězde, doleti mi gizdav sokol na rame, i poče me milo ljubiti, na što mi se tuga moja pretvori u slast. Nu za mala doleti veliko jato gavranah cèrnih s kèrvavim kljunom i kèrvavimi nokti, poče letati okolo sokola i spuštati se na njega, da ga ulove, ali moj sokol podignuvši se iz ramena mojega poleti visoko, kamo ga gavrani slěditi nemogahu, i nadje u visini množinu manjih sokolovah, te spustivši se š njimi dolě na cèrne one ptice, raztěra-ih, i stane me opet obletavat, i novu mi radost uněvati u pèrsi. Na to sam se probudila i vesela se podigla iz postelje moje; al u taj tren ugledam u drugoj sobi goréće svěće pokraj mèrtve moje dětčice, i poćutim opet staru bolest i tugu.

Digitized by Google

Prizor četvèrti.

ŠUBIĆ (sav oboružan) *i pèrvašnji.*

ŠUBIĆ.

Raduj se, sjajna kraljice! naš grad je izbavljen, dušman protěran, i svi njegovi juriši krěpko su odbijeni.

KRALJICA.

Lahko je odbiti juriše nepriateljah; ali juriš sudbe nemože se odbiti.

ŠUBIĆ.

Tako mi otacah mojih, nemisli kraljice! da je bila tako lasna stvar odagnati Mongole, tri puta navališe oni na grad ovaj, guste oblake od strělah bacahu u nas, čitavi čopori penjahu se sve na ramenih jedan od drugoga po bedemih naših, i samo junačtvo naših ljudih mogaše obustaviti ih.

KRALJICA.

Hvala ti, Šubiću, ti si tako izbavio moj život.

ŠUBIĆ.

Ja izpunih po tom dužnost moju. Nu još jednu radostnu věst poslušaj, kraljice! glasonoša kraljev došo je upravo sada, i donese věst, da je kralj iz Trogira odjadrio sa svom svojom pratnjom, i da će na skoro ovdě biti.

KRALJICA

(ustane radostno).

Je li moguće? Ja ću ga dakle opet moći k

Digitized by Google

sèrcu pritisnuti, i mojima ga rukama gèrliti! Šubiću! Hvala ti sto kratih na toj vésti!

STANISLAVA
(tiho).

Kamo sréće, da čujem i ja podobnu vést od njega!

ŠUBIĆ.

Dvostruku ćutim radost i ja, kad razvedreno gledam čelo tvoje, njemu spodobno vedri se i nebo domovine naše, koje cèrnimi oblaci zastèrto biaše.

KRALJICA.

Věruj mi, Šubiću! ako se baš i sve razvedri, unutarnost moja neće se ipak sasvim razvedriti moći od tugah, jer uspomena na podnešene nevolje nemože se izbrisati nikada. (glas trublje) Ah moj Bela! (poleti k prozoru) Dà on je, on je! hajde kneže! hajdmo mu hitro na susrét.

(Otide Šubićem.)

STANISLAVA
(sama).

O da mogu i ja letiti *njemu* na susrét, i obimati ga rukami mojimi, ogèrlila bi ga tako čvèrsto, tako sèrdačno, da mi nikada više uteko nebi.

(Otide.)

Digitized by Google

Prizor peti.

(*Krasno urešena dvorana u Klišu.*)

KRALJ vodeći za ruku KRALJICU, BAN, ŠUBIĆ, REMBALD *i* *několiko plemićah i redovnih vitezovah.*

KRALJ
(kraljici).

Dà, ljubezna Mario! i meni se vidi, kao da nam je odlučeno od neba igrati se skrivača, jer jedva što se sastajemo, razstati se moramo, i sakrivati se svaki u svoj kut, gdě jedno za drugo nezna. — Nu utaži se, mila! svèršit će se i naša nevolja.

KRALJICA.

Čim sam sada opet uz tebe, ojačila mi je duša, i srětna u sadašnjosti, zaboravljam na prošastnost.

KRALJ.

Takove rěči rado čujem, znao sam ja, da velika tvoja duša nikada klonuti neće. (k ostalim) Ugledajmo se svi, gospodo moja! u kraljicu našu, tako neće nijednoga od nas umoriti tuga. — Nu Šubiću! jesmo li i ovdě sasvim sigurni?

ŠUBIĆ.

Ja nedvojim, moj kralju! da jesmo, jer se zaista nijedan od Tatarah neće usuditi više glave svoje nositi na zidine ove, budući da su oni, koji s razbitimi glavami poběgoše, javili i ostalim svojim, da ih dobra sréća ovdě nečeka.

Digitized by Google

BAN.

Iskusio sam i ja u Splětu, da Tatar baš nije mnogo naučio razvaljivati umětne kamenite sgradje, i da on k tomu niti bojnih spravah neimade; s tvèrdjami od kolesah i s dèrvenimi gradovi po Ugarskoj imao je da kako mnogo laglji posao.

KRALJ
(k Šubiću).

Ako tvoje věsti stoje, onda je moguće, da ćemo se još jedan put morati glavom pobiti š njimi, jer da ih pustimo přěko granice naše u Němačku i u Rim, sramotno bi bilo za nas i za budućnost našu i čěloga kèrštjanstva.

REMBALD.

Nemislim, da bi se usudio Batu poći u Němačku, čim je već jedan krat pokusio němačku silu i hrabrost, kad je odbijen bio od Beča i od Austrie s němačkimi sabljami.

ŠUBIĆ.

Dà, dà, s němačkimi *sabljami* ali s *rukama* ne. Mislim, da ćete i vi, gospodine meštre, znati, da su Česi, Korušci, Istrianci i Krajnci bili, koji su pohitili na pomoć ratobornomu nu lukavomu Frideriku, i koji su odagnali Tatare od Beča. Nu baš po tom otvorila im je mudra politika Friderikova južna vrata od čěle Němačke, a sěverna od Talianske, čim je gorerečene granične puke lišila najboljih junakah, i spremila ih u Austriu i u gornju Štajersku.

Digitized by Google

REMBALD.

Kao susěd od Italie mogli bi vi znati, gospodine kneže! da ako su baš i rečene dèržave lišene několiko vojakah, ipak još car němački u Lombardii, ěim se samo pokori papinskoj stolici i Vatikanu, još toliko sile skupiti može, da odbije i tako već na pó raztrešene Tatare.

KRALJ.

»Čim se pokori Rimu,« primětio si veoma dobro, moj meštre, nu toga ćemo mi dva težko doživěti. Žalibože, da mi svi ćutiti moramo, kako ta razpra cělo kèrštjanstvo podkapa.

BAN.

I u istoj ovoj dèržavi neslogu sadi. — Ti se sěćaš, kralju! onih poslanikah iz Zadra, koji dodjoše pred tebe u Splět, da se pokore tvojoj kruni, i da im stare povelje podèljene Zadranom od ugarskih kraljevah, potvèrdiš, jedva što si ti bio s pratnjom tvojom otišo u Trogir, eto dodje do njih poslanik cara Friderika, i predade im važnu povelju njegovom rukom podpisanu, i carskom pečatju potvèrdjenu, u kojoj podèljuje Zadranom pravo slobodne tèrgovine na moru i po svih carskih dèržavah, zajedno ih potajno nagovarajući, da od tebe ods.upe, i njegovoj se vlasti podlože; što medjutim vrědni poslanici slušati htěli nisu, možebiti zato, jer poznadu duh vlade njegove po glasu padovanskoga okrutnoga poglavara Ecelina.

Digitized by Google

KRALJ.

Nov dokaz priateljstva kèrštjanskoga. — Nu upravo se sěćam, da i *ja* još povelje njihove podpisao nisam. — Meštre! tebi sam naručio, da se o tom postaraš, kako je to, da ih još sada za podpis dobio nisam? Isto tako nisu mi niti predložene po meni obećane povelje grada *Trogira* i *Hvara*.

REMBALD.

Milostivi kralju! u velikoj smetnji, koja sve do sada trajaše, ostade ti jedva toliko časovah, da si po něšto odahnuti mogao od težkih mislih i poslovah; zato se nisam usudio s novim te buniti.

KRALJ.

Hvala ti, nu želim, da mi ih još danas za podpis predložiš.

Prizor šesti.

LACKOVIĆ (dodje i nakloni se kralju) *i pèrvašnji.*

KRALJ.

Dobro došó, Lackoviću! odkuda ti?

LACKOVIĆ.

Dohodim iz Like, sjajni kralju! kamo sam bio prěko razorenoga Zagreba i Siska pohítio s Martinom Dragošem, da čuvamo granicu bosansku; nu prekasno smo tamo dospěli, jer brat Batov biaše jur u Bosni. Zaludu se stavi proti

Digitized by Google

njemu ban Sebislav s někojimi věrnimi Bošnjaci, njegova je vojska hametom potučena, i sám ban pade mèrtav u toj borbi. Opléniv̀ši Bosnu otidoše Tatari u Serbiu na Uroša kralja; a u Bosni gone fratri Patarene i Ariane, i s toga je nemir svuda.

KRALJ.

Poznam i ja svetu revnost onih redovnikah, ma zaman će biti trud njihov proti onim odpadnikom od svete věre, proti kojim isti *mač* ništa opraviti nemogaše.

ŠUBIĆ.

Više nego li mač i rat děluje kod njih mudra rěč i pametno postupanje, i Dalmacia biaše ne davno puna ovih odpadnikah, nu sada jedva da se gděkoi još nalazi.

REMBALD.

Vi zaboravljate, kneže! da sva Neretva od njih jošte vèrvi?

ŠUBIĆ.

Znam, znam, da to zahvaliti imamo po něšto prevatrenoj revnosti svetoga vašega reda, koi je one nesrětnike gladne i gole po istih planinah i gorah proganjao.

REMBALD

(porugljivo).

To je sveta dužnost věre naše, i ponosim se, što priseći mogu, da još nijedan od mojih vitezovah takovoga odpadnika *branio* nije, a kamo li da ga je i u čemu *podpomagao*.

Digitized by Google

ŠUBIĆ.

Zmija kad se gazi, znade i ujèsti, ali vèšt čovèk pozna lèka i tomu. Vidi mi se, kao da ta vaša strèla za mene čuvana biaše. — Dà, moj meštre! istina je, ja sam branio nèkoje od odpadnikah onih, i nestrašim se kazivati pred istim mojim kraljem, da sam mnogim život obranio, i svačim ih podpomagao, jer su bili od mojega naroda i od moje kèrvi; ma znati morate, moj meštre! da je zajedno *više* takovih odpadnikah na pravu vèru obratjeno u jedan dan, načinom *čovèčjim*, nego li *vašim* načinom, od vašega reda, od kada on stoji.

KRALJ

(sèrdito).

Dok ja krunu na glavi mojoj nosim, nikada neću tèrpiti, da mi red vitezovah mojih tkogod vrèdja, — to neka pamti svaki! — Što sam do sad upazio, neka se znade, da mi povoljno nije. — Lackoviću! govori dalje.

(Rembald se nakloni duboko prema kralju, Šubić se od njega odvrati i otidje k prozoru.)

LACKOVIĆ.

Sakupivši u Lici i Kèrbavi još nèšto vojakah, htèdosmo poć u Dalmaciu, nu dobivši vèsti od Nemila, vicebana, i Butka Prodanića iz Primorja, da su se uzbijeni Tatari iz Dalmacie u Hèrvatsku natrag povukli, i da porušivši Modrušgrad i Brinje sakupljaju veliku silu okolo

Digitized by Google

Rěke, pohiti *Dragoš* prema Senju i Rěci, i posla mene simo, da to isto i ovdě objavim.

KRALJ.

Neima dakle sumnje, da žele navaliti u Němačku i Taliansku, to prepréčiti moramo iz ljubavi kèrštjanske. Šubiću! odpravi jednoga glasnika, koi će to javiti Frankopanom.

ŠUBIĆ
(ravnodušno).

Slutivši naměru Tatarah, učinio sam to već od davna, i jur sam pimio odgovor iz Kèrka, da je 20 hiljadah oružanih spremljeno po Frankopanih prema Rěci, koje po vodi, koje po kopnu.

KRALJ.

Providnost tvoja zaslužuje hvale, primi zato od tvojega kralja skupa s banom načelničtvo od cěle vojske, s kojom ćemo poći proti Tatarom.

BAN.

Hvala ti, kralju, na tom, rado dělim ja poglavarstvo s takovim junakom, tim više, jer znam dobro, da nitko nepozna okolicu onu i cělo Primorje tako, kao što slavni knez naš Šubić.

ŠUBIĆ.

Moja dužnost ostat će mi vavěk sveta.

KRALJICA.

Dopusti, moj kralju! da te i supruga tvoja već jedan put prati, i pokraj tebe tuge i žalosti, ili pako istu smèrt da děli.

Digitized by Google

KRALJ.

Mila Mario! težko mi je, što ti nemogu izpuniti volju, tim više, što i ja vruće želim, da te vidim pokraj sebe, nu ovdě si barem sigurna s jednim našim ostavšim sinkom. Bog zna, kako bi drugdě bilo?

BAN.

Na otocih, kamo i tebe, gospodaru! pratiti želimo, siguran će biti i život kraljičin.

KRALJ.

Zar je potrěbito, da se opet na otoke svratjamo?

BAN.

Do onog vrěmena, dok se sve raztrešene naše čete nesjedine, pogibeljno bi bilo svakako *onoga*, od kojega glave sve te čete zavise, voditi nesigurnim kopnom.

ŠUBIĆ.

Sve je jur spravno, da se odputimo mórem, isti konak učinjen je već za te, ako izvoliš, i za obitelj tvoju na sigurnih otocih Frankopanskih, *Kèrku* ili *Osoru*.

KRALJICA.

Hvala ti, Šubiću! dakle moj Bela! jeda li hoću s tobom na otoke?

KRALJ.

Neka bude, ajdmo dakle skupa, sve bliže i bliže k městu od bojišta.

KRALJICA.

Tako valja!

Digitized by Google

ŠUBIĆ.

Nu prie nego li se spremimo, moli domaćin sjajne svoje gostove po staroj navadi hèrvatskoj, da se koj časak odmore za njegovim stolom, i da dĕle š njime koj komadić hlĕba i soli.

KRALJ.

Pravednoj prošnji nitko se suprotiviti nesmie. — Hajdmo, hajdmo!

(svi otidu).

Prizor sedmi.

(*Mali vèrtić, s jedne strane vide se zidine grada Kliša, s druge klisure.*)

KREČ

(zavit cèrvenom kabanicom dolazi).

Na ovom mĕstu, kaza mi, neka ju počekam, o sveto za me mĕsto pèrvoga sastanka našega! — Jedva mogu još vĕrovati, da sam one rĕči pravo čuo, koje mi hitro prišapnu na dvorištu, kad s pratnjom kraljevom dodjoh u grad, pristojno ju pozdravivši. — Smĕh počivaše na njezinih ustih. — Svĕtla vatra sĕvaše iz angjeoskih njezinih očiuh. — Ah! ako to nebiaše ljubavi znamenje, kako se može onda u kojem licu spoznati ljubav? — Al bi ipak bilo moguće, da rĕči njezine pravo razumio nisam; — strašno je dugo, što već ovdĕ čekam. — Da nije možebiti ona htĕla tom izlikom udaljit me iz grada radi svojega otca? — Dà, dà, to će biti, a ja luda

Digitized by Google

mislih, da ću tu dočekat rajske slasti. (Ide prema stěni.) O ti mèrzla, stěno, za što čověk višekrati neimade tvoju narav?

(Stane gledajući u stěnu.)

Prizor osmi.

STANISLAVA (koprenom pokrita) i KREČ.

STANISLAVA
(slabim glasom).

Kako mi dèrhće sèrce, kano da sam najhudja prestupnica (gledajući Kreča turobno). Ah, eno gdě je, pa neće ni da me vidi, da samo nije možebiti sèrdit, što tako dugo čeka. — Stidim se zametnuti rěč, a kako da mu se javim? (sětivši se) Ha, znam šta! (ide k jednoj stěni, i svali na zemlju kamen, i kada njoj pred noge pade odskoči i poviče) Jao!

KREČ
(ogleda se hitro i upazivši ju vikne veselo).

Stanislavo, Stanislavo! ti ovdě? — Nu što ti se dogodi?

STANISLAVA
(smetena).

Od stěne mi pade jedan kamen pred noge, toga se uplaših.

KREČ.

Ah, to biaše kamen, koj mi pade od moga sèrca, čim tebe ovdě zagledah.

Digitized by Google

STANISLAVA.

Oprosti, viteže! što si tako dugo čekao, nu na zapověd otca moradoh skèrbiti za goste, da neotidu gladni i žedni iz grada, i tako se zabavih po něšto dulje.

KREČ.

Neka se oni časte, neka, moj glad je utěšen, moja žedja ugašena napitkom slastih čim tebe gledam. — O Stanislavo! da znadeš, kako sam hleptio za ovim časom, kako sam se nesrětnim ćutio daleko od tebe, kako sam po tmini bludio, kad najdražje moje zvězde, *tvoje oči* nisu světile meni: ti bi onda na molbu moju barem lice tvoje odkrila.

(Uhvati ju za ruku, i hoće joj nježno odkriti lice.)

STANISLAVA

(odtèrgne se i stupi natrag).

Gospodine! ti znaš, da se kod nas lica děvojčina negledaju na samom. — Nemisli, da sam došla kazati se tebi, već sam te došla opominjat, da se u gradu otca moga sada jošte nekažeš, jer je žestok moj otac u svojem gnjevu, i nije još zaboravio na poslědnji naš sastanak, tim bi se lahko odveć razljutio, kad bi nas dvojicu opet vidio, na zabitnom městu. — To běše jedini uzrok, zašto sam te pozvala simo, i ufajući se, da ćeš u buduće izpuniti ovu moju prošnju, opraštam se s tobom opet, S Bogom.

(Hoće da ide.)

Digitized by Google

KREČ

(ulovivši ju za ruku).

Stanislavo! ja te nerazumiem! biaše li ono varka, što mislih, da sam našao u tebi? Jeda li je moguće, da ti meni *sasvim*, *sasvim* ništa kazivati neimaš.

STANISLAVA

(smetena slabim glasom).

Ništa! —

KREČ

(spustiv ruku njezinu).

O ja luda! kako se prevarih misleći, da se sèrca i ćutjenja dèvojakah isto tako lasno mogu spoznati, kano i naša. — Ti dakle neimaš ništa više, da mi kažeš, a ja toliko, da kroz cěli moj život sve izpovèditi mogao nebi. — Ah, Stanislavo! ti neznaš, što je ljubav, ili barem nećeš da znadeš!

STANISLAVA.

Kod nas kažu, da je ona više *něma*, nego li rěčita.

KREČ

(veselie uhvati ju opet za ruku).

Jesam li te dobro razumio? — Dà, dà, to kažu ljudi, — ah! ja se neprevarih u tebi, jeda li, Stanislavo! jeda li, mila! da je tako?

STANISLAVA.

Sèrce, ćut i oko prevare rědko čověka na jedan put. —

Digitized by Google

KREČ.

Hvala ti, mila! na rěčih ovih, uništena je opet sumnja moja, i ja neimam nikakovu želju više, nego onu, koja se s tvojom slaže. Rado slědim i savět tvoj, što se otca tvoga tiče, on me neka nevidi prie, dokle nezaslužim, da me česti i slavi takav junak, kao što je on. — Poštujući svetu staru navadu naroda našega, neću ni hlepiti za tim, da ti gledam odkrito lice, doklegod ga neću směti odkriti s privoljenjem tvojim i tvoga otca, i to pred Bogom i pred ljudmi. — Dotle, Stanislavo! ostaj s Bogom.

(Otide naglo.)

STANISLAVA.

Ah! sèrce mi hoće da pukne, kada se tako razstaviti moram s onim, kojemu bi iz svega sèrca rada pala na blagorodna pèrsa, želeći provesti tako sav moj ostali život.

(Nasloni se na stěnu. Zastor padne.)

Digitized by Google

ČIN ČETVÈRTI.

Prizor pèrvi.

(Ležaj mongolski na polju Jelenskom.)

(S traga vide se kamenita bèrda, i na njimi čete Mongolah s barjacima na pó běle na pó cèrne boje, u srědini stoji velika běla zastava, na kojoj se vidi glava mèrtvačka s dvimi prekèrstjenimi kosti! S desna i lěva stoje šatori, i okolo njih leže, stoje i sěde oboružani Mongoli.)

Pěsma Mongolah.

Na iztoku i zapadu,
Gdě se naše strěle znadu,
Tatar, Mongol gospoduje,
Sjajno sunce svuda mu je:
Čingis Džudži Batu Kan. (opet.)

Jug i sěver naša pozna
Děla slavna, děla grozna,
Ka nevidi svět věk prie,
Jer se prie rodio nije
Čingis Džudži Batu Kan. (opet.)

Tangri svuda s nami hodi,
Natagaj nas višnji vodi,
Svud nas slědi, svud nas brani
Duh svemožni silni *Mani*.
Čingis Džudži Batu Kan. (opet.)

Digitized by Google

Naša sad je domovina
Cělog světa tog širina,
Svi su puci nam robovi
Jer se našim rodom slovi.
Čingis Džudži Batu Kan. (opet.)

Prizor drugi.

BATU
(dodje, na što svi umuknu, na noge poskoče i naklone se s prekèrstenimi rukami).

BATU
(smotrivši ih kratko vrěme).

Mongoli! — Tatari! — Od kinezkih zidovah slědili ste me do strašnih ovih stěnah, sa mnom raznosili ste po cělomu širokomu světu strah i trepet. — Kamo naša stupi noga, tamo prestaje vladati ista narav, kamo naše pogleda oko, tamo gore gradovi, sela i kuće, tamo polja nerode više, i šume ostaju gole bez zelenoga listja. — Iz raja stvaramo mi pustoš, i tako valja, tako biti mora. — Mi smo sinovi pustinje, trěba dakle da se pretvori svaka pokrajina světa ovoga u domovinu našu, u pustinju. — Do ovih planinah kamenitih došli smo srětno, i dokučili smo cilj naš, nu ovdě imamo boriti se ne samo s ljudi, nego stěnami i pećinami, zrakom i větrom. — Srěća, do sad nama vavěk věrna, počima se igrati s nami, i uklanjati se nama. — Želja naša. volja naša počima nas varati, tò ni-

Digitized by Google

je po ćudi mojoj, i mi moramo strělami našimi stići srěću i s mačevi našimi izdělati, da nam se svèrši volja i želja naša. — Sada je vrěme, k tomu, *sada* ili *nikada*. — Idite, pripravite se na borbu, nu čujte! na boj i na *pobědu!* (mahne rukom i svi otidu) Skoro, skoro će uztrěptiti nebo i zemlja. móre, stěna i planina pod mačem Batu-Kana, kao što uztrěpti toliko putih!

Prizor treći.

KADAN i BATU.

KADAN.

Gospodaru, javnik dodje iz daleke Bugarske i donese glase od brata tvojega *Berka*.

BATU.

Pokaza li se vrědan kèrvi moje, ako ne, neka ga raznesu na sablje dušmani njegovi.

KADAN.

On je sin Džudži-Kana i slědi stope otca i brata svojega; popaljena je Bosna, pobijeni su Sèrblji i već dèrhće pred kèrvju tatarskom sva Bugarska i Carigrad bogati.

BATU.

Tako valja! Majko moja, hvala ti, što si ga sa mnom porodila! Kroz Němačku, Italiu i Rim pohititi ću mu na susrět, i přěko cèrnoga móra i razorenog Carigrada voditi ću ga pod barjaci

Digitized by Google

našimi kroz dèržave podložene Tatarom, do Jerusolima, Medine i Meke. Kao nad svimi narodi Kan Tatarah gospoduje, tako mora i nad stolicami svih zakonah čověčanskih uzvisiti se stolica zakona tatarskog, i u pepelu moraju ležati ponositi oni gradovi, kano što leži Pekin, Bagdad, Samarkand i Moskva. Čujem, da rimska vlada pošilja fratre i popove k meni, da preokrenu misao, i da ohlade vatru moju, vodom kèrsta, — ha, ha, rimski pop mora ležati pred nogami mojimi, kano što ležaše mahomedanski papa, kalif od Bagdada.

KADAN.

Nu težkim trudom proći ćemo prěko granice Hèrvatah, jer svuda kùpe se čete okolo nas, želeći nam prepréčiti put prema jugu.

BATU.

Neka se kùpé, ta dugo ih zaludo sveudilj čekah, da se ogledam š njimi. — Nemisli ti to, da oni sèrca imadu, staviti se proti meni, kojega do sad na putu svomu nikakova sila uzdèržati nemogaše. Strah u nepriatelju najbolji je priatelj naš; dok se u Rimu i u Carigradu pěva u cèrkvah »od groznih Tatarah sačuvaj nas Bože!« dotle se mi ničije sile plašiti neimamo.

KADAN.

Nu čuje se zajedno sa sviuh stranah, da němačko-rimski car poziva sve kèrštjanske narode proti tebi na pomoć.

Digitized by Google

BATU.

Dobro kad ih poziva, samo da ih sakupljenih neima, a o tom sam siguran, da ih sakupiti neće. — Odmah, kako se tu sjedine ostale čete moje, maknut ću se bez pristanka napřed, ti ćeš medjutim ostati ovdě, da mi uloviš mojega poběgnutoga zeca.

KADAN.

Šta mi sjedinjenom silom steći nemogosmo, želiš li ti, da ja s několikimi četami stignem? zar mi nismo izkusili dosad, da tu druga narav vlada i u zemlji i u ljudi. Jošte nigdě nemorasmo těrati Mongole s kandžuki u boj, kano ovdě, jošte nigdě neznasmo, što će to reći: glad i žedja, kano ovdě; jošte nigdě nevidismo nesložne Mongole i nepokorne, kano što baš ovdě.

BATU.

Nepokorni! ha rěč vražja, tko nauči Mongole nepokornimi biti, kaži mi ime onoga, koj bi pèrvi nepokoran, i mučiti ću ga mukami, kojih svět još vidio nije.

KADAN.

Jednoga ti ime kazati nemogu, nu deset hiljadah od njih nehtědoše poslušati zapovědi moje kod Trogira, Senja i kod Bakra.

BATU.

Odmah neka ih obkoli moj glavni čopor, neka im oduzme njihovo oružje, i od ruke mojih robovah neka svi oni nepokornici padnu na jedankrat.

Digitized by Google

KADAN.

Malen je sad već broj tvojih robovah, osim onih, koji su kod Munjave poubiti, poběgli su skoro svi, i stranom sjedinili se s nepriateljem našim, stranom se pako posakrili u nepoznate nam šupljine i jaruge.

BATU.

Prokleta ova pokrajina, koja pèrkosi svakoj mojoj misli; nu tako mi mèrtvačke one glave, (kaže na zastavu) koja već tisuće narodah natèra u strah, ja ću tu zemlju uzpokoriti ili mèrtav sjediniti se š njome. Pa i ovaj gadni plašljivi narod da izpod ruke moje uteče? nipošto! znam ja, da u klisurah i stěnah svoju postavlja svukoliku obranu, nu izkusit će i ove gorske strašivice, da desnica moja kano ognjeni trěsk u visoka bèrda pogodi.

KADAN.

Ako bi se taj narod, što nikada biti neće, odhèrvao tvojoj sili, zaista bi zaslužio věkovitu slavu.

BATU.

Ako se proslaviti želi, neka izide iz svojih zasědah, na otvorenom polju, i u otvorenoj se samo bitki mačem i kopjem dobiva slava, a ne s lukavštinom i prevarom.

KADAN.

Znade on, da od *jedne* bitve sva njegova sloboda zavisi, tim se i pravedno straši bitve ove.

Digitized by Google

BATU.

Čudan mi je to narod, koi tako malo *može*, a tako mnogo *hoće*, koi se želi sa mnom sresti, čim se plašljivo preda mnom krije. Nu ja ću ga naći, tako mi sunca, bio on na stotinu komadah razdrobljen, ili pod istom korom od zemlje sakrit. (Otidu.)

Prizor četvèrti.

(*Soba u gradu Tèrsatu.*)

VLADIKA i REMBALD
(dodju u razgovoru).

REMBALD.

Velim vam, prečastni gospodine, poradi svete věre naše moramo postupati lukavo i mudro, osobito u ovo velevažno vrěme. (vladika hoće da progovori) Znam, što ćete reći, da je prazna stolica rimska, nu baš zato potrěba je, da svi mi poglavari cèrkveni ukupno *jednu* glavu učinimo i sjedinjeni u duhu sa svetimi kardinali, misli pokojnog stolětnog pape Gèrgura, izpuniti se tèrsimo. Vi poznate bivše naměre njegove, što se tiče klete šizme, koja se je ukorenila već kod Gèrkah s ove i s one strane Helesponta, i kod Slavjanah, najbližjih susědah Italie. — Poznate nepriateljstvo, koje proti Rimu hrani odmetni car bugarski i nevěrni car od Nikee, oni bezbožni i razbludni prokletnici.

Digitized by Google

VLADIKA
(ogledajući se).

Tiho, tiho, gospodine, ta vi znate, da su ovo rodjaci kralja našega.

REMBALD.

Dà, dà, znali su prokletnici ovi splesti mrèže rodbinstva i okolo našega kralja i kraljevine njegove. — Nu razdèrti će im se na skoro ta njihova prazna mrèža. — Jur se podižu pod svetim kèrstom vojaci u Francezkoj proti njima; ali još nèšto zabavlja mi dušu dan i noć, što će uskoriti njihovo uništenje. — Mongolom i Tatarom moradu se otvoriti vrata u dèržave one, jer kako stvari stoje, ovdè se već dugo dèržati nemogu, a put onamo pokazaše im jur one čete, koje su poharale Bosnu i Sèrbiu.

VLADIKA.

Nu niste li čuli, da oni kroz Italiu do Carigrada prodrèti žele, što za našu cèrkvu baš tako zlo bilo nebi, samo ako pokraj Rima kao i Huni mirno prodju, jer vas uvèriti mogu, da bi osobito veliku poćutio slast, kad bi čuo, da je nepokorni, po Italii skitajući se car nèmački sa svojimi Gibelini od Tatarah za navèk poražen, budući da se od onog opornog duha sila cèrkve naše više ima bojati, nego li od nesložnih Gèrkah.

REMBALD.

Iste bi ja bio misli s vama, da s Gibelini zajedno naši Guelfi tèrpiti morali nebi, ali i

Digitized by Google

Rim bi po tom sigurno pao, a pod razvalinami njegovimi zadušiti bi se mogla i věra i sila naša. Ako mi dakle Mongolom otvorimo put u Italiu, propali smo š nome i mi; ako li ih pustimo u iztočne dèržave, možemo ondě poslě poplavice tatarske sasvime iztrěbiti ostavši smrad i nečistoću. Ostaje nam sada, da samo još kralja na našu stranu dobijemo, i da usadimo mèrzost u pèrsa njegova proti njegovim rodjakom. — Na putu ovamo pripravih ga ja već na misli moje, ništa više nije potrěbno, nego da se on krěpko proti njima odluči. Vi prečastni gospodine možete u tom poslu vašim mudrim savětom mnogo dělovati na korist cèrkve i věre, i posramiti one vaše zemljake, koji bi možebiti protivni bili svetim našim naměram.

VLADIKA.

Vi poznate revnost moju za svaku dobru stvar. Od kada sam se po pèrstenu mojem věnčao s cèrkvom, korist njezina jedina mi je želja i volja.

REMBALD.

Nu ima žalibože i takovih ljudih okolo kralja, koji se baš nekažu sasvim prijateljski savětom našim. U běgu iz Ugarske ovamo upozno sam ja opaki duh, koi u někojih vaših plemićah vlada, oni se usudiše u nazočnosti kralja meni i naměram svete cèrkve odperto suprotiviti se. Neboje se braniti javno nepriatelje věre naše,

Digitized by Google

dapače, usudjuju se nevěrnike uzimati za podložnike svoje i pod zaštitu svoju.

VLADIKA.

Dugo je već, što ja i moja bratja u Isusu idemo na to, da iztrěbimo kukolj iz pšenice u perivoju božjem; nu od male koristi bili su do sad težki naši trudi: osobito u okolicah planinskih, i u ovom nesrětnom stanju věčnih ratovah težko je prodrěti silom; nu zato imamo i ondě mnogo revnih priateljah, koji nam u svetom našem poslu pomoći pruže.

REMBALD.

Eno kralja! sám ide simo, trěba da gà hitro dobimo za naše naměre.

Prizor peti.

KRALJ *i pèrvašnji.*

KRALJ.

Drago mi je, što vas ovdě zajedno nalazim, bez dvojbe je sadašnje brižno stanje naše predmet vašega razgovora.

VLADIKA.

Kako vavěk, tako su i sada letěle misli naše okolo kralja i kraljestva; jer svagda leži nama na sèrcu samo sréća i korist njegova.

REMBALD.

Baš malo prie razgovarali smo se o budućnosti kraljestva tvojega, i našli smo mnoga, ko-

Digitized by Google

ja se još moraju ili popraviti ili učiniti, ako želimo, da se sadašnje stanje sasvim poboljša: tako je pala naša misao i na svetu vèru, i mi počeli smo razmišljavati medju sobom, što ju još bolje razširiti i učvèrstiti može.

KRALJ.

Na putu ovamo govorili smo mi već mnogo o tom, mili moj meštre, i rěči tvoje ukorenile su se duboko u dušu moju. — Nalazeći se sám ovdě, imao sam vrěmena baviti se o Bogu i o věri, i mislio sam dugo, kako bi za nju štogod koristnoga učiniti mogó: tada se sětih obećanja moga, danoga svetomu tvojemu redu i zapovědih odmah napisati prikazne svědočbe, u kojih za veliku revnost prema svetoj věri i za ostale zasluge podajem redu tvojemu grad Vranu i Skradin u Dalmacii i cělu Kumaniu sa sevěrinskom banjom na granici ugarske kraljevine moje, da i u tih městih razširujete još bolje i učvèrstite pravu vèru kèrstjansku.

REMBALD.

Neizměrna je milost tvoja, veličanstveni kralju, i stopèrv u srèći uviditi ćeš, da ti je u tvojih tugah nebo ulijalo misli u žalostnu dušu, s kojimi dobivaš věčno spasenje tvoje i podložnikah tvojih. Neće sveti red moj propustiti i u buduće tebi i cèrkvi věrno služiti, i sva će skèrb mu biti, da se opustošene tvoje dèržave pod obranom svete cèrkve pametnimi

Digitized by Google

inostranci nasele, koji će s nova podignuti porušena sela i gradove i cèrkve, a braniti tvoje granice protiva svakomu dušmanu kraljestva i věre. — Ali još ima osim toga stvarih, na koje te mi, věrne sluge božje, pozorna učiniti moramo. Pokojni stolětni sveti papa posla već prie jedne godine pismo ti iz Rima, koje poradi velikih ratnih neredah u ruke tvoje doći moglo nije; ovih danah primio sam ga ja otvoreno iz rukuh pobožnoga jednoga dominikana, kojega sabor rimskih kardinalah s osobitim dopisom k meni posla. Ako izvoliš, poći ću, da ti ga predadem u ruke, ili pako, da ti ustmeno objavim njegov sadèržaj.

KRALJ.

Daj da čujem na kratko rěči i želju pokojnoga svetoga otca.

REMBALD.

Piše u ovom pismu Gèrgur deveti —

Prizor šesti.

ŠUBIĆ i FRANKOPAN (stupe naglo u nutra) *i pèrvašnji.*

VLADIKA
(k Rembaldu).

Neka piše, mi ćemo mučati.

REMBALD
(k vladiki).

Drugoga načina neima.

Digitized by Google

ŠUBIĆ
(kralju).

Mi dolazimo, světli kralju! da slušamo zapovědi tvoje: kada i kako da udarimo na Tatare.

KRALJ.

Šta javljaju prědnje straže o njihovom položaju?

FRANKOPAN.

Ja dolazim upravo sada iz planinah, koje se dižu nad desnim krajem Rěčine, i po kojih sam razredio Senjane i Otočane za starinskim onděšnjim zidom. Někoji od onih, koje sam bio kao uhode poslao napréd, javiše mi, da su na Jelenskom polju kod *Dražicah* vidili veliki ležaj tatarski, u kojem su stišnjene njihove čete kano ovce u toru, ostáli razděljeni su po bližnjih stěnah i brěgovih, a u srědini sviuh stoji na jednom brěžuljku bogati čardak Batu-Kanov. Samo jedan složan juriš neka se učini od strane naše, i hametom su potučeni Tatari.

ŠUBIĆ.

Ja i ban podělili smo već zapověd vodjam naših četah, ako tebi po volji bude, da obkole na tihom ležaj od svih stranah, i jur se odputiše svi na opredělјena svoja města, samo moji Ličani ostali su ovdě u gradu i okolo grada, da čuvaju našega kralja.

KRALJ.

Ja odobravam namère vaše i željno čekam onaj sat, gdě ćemo se osvetiti progoniteljem

Digitized by Google

našim. Nu sad već ovdě medju zidinami ostati nemogu, vi ste dosad u bědi vodili mene, a ja ću od sad u slavi voditi vas.

(Hoće da ide.)

REMBALD.

Oprosti, sjajni kralju! da samo něšto primětim. Slabomu mojemu umu nevidi se biti sasvim spasonosno, da mi sa sviuh stranah obkolimo Tatare, i da na *jedanput* udarimo na nje; mi poznamo narav aziatskoga toga puka, koi, kad je u sdvojenju sve sile svoje napne, da se ma kako očite svoje propasti liši; tim bi možebiti mudrie bilo, da na izliku barem jedna im ostavimo otvorena vrata, prema kojima bi u lukavoj kojoj zasědi još prie uništenje svoje našli.

KRALJ.

To ostavljam, moj meštre! tvojemu mudromu umu, da to izvede.

FRANKOPAN.

Od velike je koristi višekrati takova lukavština, i ja nedvojim, da će ju ovom prilikom naši vitezovi hrabro izvesti.

ŠUBIĆ.

Bez dvojbe tim točnie, jer imadu vavěk pred oči samo korist i slavu svete svoje věre.

KRALJ.

Dà, — skoro da nisam zaboravio na pismo, o kojem malo prie govorismo; kako sam od tebe čuo, moj meštre! tiče se ono naše věre,

Digitized by Google

tim želim taj posao svèršiti još prie bitke, jer svagda ide Bog i věra prie svega, a Bog zna, hoću li poslě bitke i u stanju biti, da za nju štogod učinim.

REMBALD
(smeten).

Primio sam zapověd iz Rima, milostivi kralju! da ti ga samo na tajnom priobćim. — Tim —

ŠUBIĆ.

Mi smo pripravni da idemo.
(On i Frankopan hoće da idu.)

KRALJ.

Ostanite samo! pred takovimi muževi kralj tajnosti neima. — Govori, meštre! što moje uho sluša, mogu uvěk i ova gospoda čuti.

REMBALD.

Ti zapovědaš, i tvoja je zapověd moja volja. Sveta družba kardinalah rimskih pozdravlja tebe i sve tvoje věrne podložnike kèrštjanske, ter blagosivlja u duhu sve one, koji su pripomogli izvesti ono, što sveti ovi poglavari kèrštjanstva na kolěnih svojih moljahu dan i noć, i još'e uvěk mole; da se naime spasi od nepriatelja poganskoga kraljevska glava tvoja i slavno tvoje kraljestvo rimo-katoličansko. — Nu čuvši oni kako je blizu vrěme, kad će se očistiti sasvim dèržave tvoje od nepriateljah ovih, i želeći da u boju stečeš novu slavu, i nove zasluge od neba za cèrkvu i věru tvoju; pozivlju te oni

Digitized by Google

otčinski u ime pokojnoga pape (kojega pismo tebi zajedno pošiljaju) na pomoć cèrkvi i pravoj věri proti caru bugarskomu, koi porušiti naměrava carstvo latinsko u Carigradu, i *pravu* jedva težkom mukom tamo usadjenu věru rimsku.

ŠUBIĆ
(pade mu u rěč).

Kako to? proti junačkomu Ivanu Jasenu, koi cara Balduina predobi, i Teodora Angela uništi, da se stavi slaba sila našega kralja? Pa u vrěme gdě još i sami pogibeljah lišeni nismo.

REMBALD.

Samo o *imenu* kralja našega radi se ovdě, ne o njegovoj sili; nezahtěva drugo sveta cèrkva, nego da kralj prijateljstvo odrekne gizdavomu Bugarinu, i da malu samo četu na pomoć pošalje caru latinskomu, koju će velikom vojskom umnožiti i Mletčani i francezki križari. — U zahvalnost toga čina obećava Rim, da će staviti pod pokroviteljstvo svete krune ugarske uzpokorenu Bugarsku, kao i Serbiu s Bosnom i svu cèrkvenu vladu u onih dèržavah.

KRALJ.

Uvidjam veliku misao pokojnoga Gèrgura i sadašnjih zastupnikah njegovih, kao i dobru njihovu želju za moje kraljestvo i za cèrkvu; nu odpiši ti, meštre! u ime moje u Rim, da tu želju izpuniti nemogu. Negledeć na to, da je car bugarski suprug sestre moje, negledeć, da je kao priatelj u čvèrstom savezu s Ivanom Vatat-

Digitized by Google

cem, carom od Nikee, zetom otca ljubezne Marie moje, kojega sin opet kćer Jasena, a netjakinju moju imade, negledeć na razširenо ovo rodbinstvo naše, nego samo zato, što nisam nikad željan bio, da se bez mene pod imenom mojim štogod radi, i zato, što je jedina želja moja, ako se po božjoj milosti očiste od Tatarah dèržave moje, povratiti im priašnje blagostanje njihovo, i utemeljiti s nova na ljubavi kraljestvo moje, zato želim mir i priateljstvo sa svimi susědi osobito mojimi rodjaci. — To odpiši u Rim u ime moje.

(Otide sa Šubićem i Frankopanom.)

Prizor sedmi.

VLADIKA i REMBALD.

VLADIKA.

Mrěža hitjena u mutnu vodu medju stěnami i šikarjem ostala je prazna.

REMBALD.

Druga u čistom móru loviti će bolje, ako nismo po jednoj stazi postigli našu svèrhu, stići ćemo ju po drugoj; a na poslědak može nam i sve jedno biti, il se bugarski manikei po kralju ugarskomu, ili po kom drugom pokorili.

VLADIKA.

O tom sam i ja uvěren, nu više se ja bojim za budućnost od strane němačke, mi znamo, kako-

Digitized by Google

vu simpatiu car Friderik kod dvorovah kèrštjanskih imade, ter da ga i u prokletstvu isti pobožni i sveti Ljudevit francezki nazva boljim kèrstjanom, nego je ma tko drugi. Ta ja nemogu bez jeda ni pomisliti na toga pogibelnoga prokletnika, koi se usudi po svom kapitanu cělu četu pobožnih biskupah, putujućih u cèrkveni sabor zarobiti na slobodnom móru, ta to se nije sgodilo odkada Rim stoji, ter ipak još zato ni kažnjen nije.

REMBALD.

Duga bolest sigurna je smèrt, kažu u mene kod kuće, i to nefali. Dva pape spravi on u grob, nu cělo duhovničtvo neće.

VLADIKA.

Ali ipak moramo slušati svezanimi rukami, kako našu posvetjenu bratju vèsi i pali, kako svetu cèrkvenu spravu robi, i š njom se služi kao kuhinjskom spravom, i kako na sramotu kèrštjanah Mahumedancem cèrkve gradi, ter pri svem tom ima još priateljah u istom Rimu.

REMBALD.

Vi ste čuli, gospodine! o njegovom dědu Barbarosi, i on vojevaše proti duhovničtvu, ter ipak ležaše prie svoje smèrti kao pokorni grěšnik pred papom Aleksandrom cělivajući mu noge. — Ako dakle netjak istog Barbarose i bez pokore, kao prokletnik u grob podje, osvetit će se cèrkvena sila o *plemenu* njegovom.

(Otidu.)

Digitized by Google

Prizor osmi.

(*Kamenita okolica okružena stěnami.*)

BATU

(s lukom u ruci pokaže se na jednoj stěni i vikne za sobom).

Obsědnite najvišja bèrda, ako opazite gdě-god dušmana, javite mi! (uzpenje se na višju stěnu) Vražja pokrajina, gdě čověk bez konja i bez kolah skakati mora od stěne do stěne, kao bosa koza. (Stane i gleda na okolo) Sve divjačno, sve pusto! kao što i moja pèrsa. — Šta da razvale ovdě ruke tatarske, kad ni živa bitja nevidim? — Ha! tamo leti ponositi orao, — bez da s kreljuti svojimi maše, diže se veličanstveno u visinu, da razděli guste oblake na ravnom svojem putu; — tako ću i ja *vas*, vi oblaci narodah pokvarenih, razděliti i razpèršiti s mojimi kreljuti. (Pogleda gore) Ha! sve se više vèrh mene penje i oholo u mene upire sjajne svoje oči, — čekaj! (podigne svoj luk) ti mi se više rugati nećeš. (naměri luk, spruži ga, i orao pade medju stěne) Tako valja! u propasti ti je stan, kad ti se ja pokažem; *meni*, a ne tebi pristoji uzvisit se nad zemljom, i nad puzećim čověčanstvom.

RUS

(oděven bělom čohom, oružan lukom i strělom, — pokaže se na jedanput na višjoj još stěni).

Dok i tebe u visini tvojoj nestigne strěla ljudska.

Digitized by Google

BATU
(obazriv se hitro).

Tko se usudi. (upazivši Rusa) Tko si ti směli čověče!?

RUS.

Ti me dobro poznaješ.

BATU.

Neséćam se, da sam te ikada vidio.

RUS
(odkrije kabanicu, pod kojom se vidi bogata ruska oprava).

Poznaš li me sada?

BATU.

Ha bojarin Dimitria! ti još živiš, te se ipak krivaš preda mnom. — Ćeniš li tako malo prijateljstvo moje?

DIMITAR.

Ti priatelj moj? — ha! ha! bez dvojbe si bio priatelj i onog ubijenoga orla?

BATU.

Ti se rugaš mojemu prijateljstvu. — Nesětjaš li se onoga časa, kad tebe pred gradom Kijevom kèrvava i ranjena dovedoše pred mene, i ja poštujući hrabrost tvoju, s kojom si grad proti meni branio, spasih tebe jedinoga od svih Kijevljanah, i poklonih ti život s rěćmi: »Daruju tebje žizn!«

DIMITAR.

Dà, dà, ja sam primio onda dar tvoj, jer sam slutio, da će ga još trěbati mojoj domovini, nu znaj, da sam se zajedno i zakleo na gro-

Digitized by Google

bu kneginje Olge, pokraj kostih velikoga Svetoslava i svetoga Vladimira, te na pepelu žene i dětce moje, koje si ti kèrvniče, načinom najokrutniim ubio, da ću ti se osvetiti prie nego umrem.

BATU.

I ti se usudjuješ pomisliti samo, da se ja bojim ruke tvoje?

DIMITAR.

Ti si mi poklonio život, taj čin je tvoj najjači štit proti meni; nikada se neće ruka moja omastiti kèrvju izbavitelja moga! — Nu po tebi je propao narod moj, po tebi je razrušena domovina moja, po tebi su uništena najmilia bitja moja, tim znaj, *po* meni, a ne *od* mene osveta te čeka.

BATU

(razjaren).

Ti hoćeš, da se osvetiš, nevoljni robe? Čekaj, plam osvete tvoje izgasnuti će odmah sa životom tvojim.

(naměri luk).

DIMITAR

(mirno).

Slěpče! zar nevidiš, da ti je luk bez strěle? (hitro) Nu nehvataj za strělom u tulac, jer, — (podigne svoj luk) prie nego što se makneš, proletit će moja strěla kroz tvoja pèrsa. — (Batu ostane ukočen) Sada vidiš, da jedne *ptice* smèrt, koja

Digitized by Google

s tvoje strěle u ponoru počiva, bez osvete neostaje, a kamo li tisuće narodah, koje si ti pogazio kopitami tvojih konjih. Ubogi čověče! spoznaj, kako i najmanja zvěr silu tvoju oslabiti može, — silu *tvoju*, koi si od ledenoga móra do Indie s čopori svojimi uništio ljudstvo, razorio dèržave, i sve čověčanske plode i umotvore. U pet godištah *uništio* si više, nego li se u pet stolětjah *sagraditi* može, a sada te ukoči jedan trenutak više, nego li misao na neizměrne věkove.

BATU
(izvan sebe od gnjeva).

Prestani već jedanput, jer mi rěči tvoje cěpaju možgjane u glavi, — prestani, ja ti zapovědam.

DIMITAR.

Slabi čověče! tvoj razjareni glas vidi mi se sada, kao glas plačućega zlobnoga děteta. — Zar misliš, da pošto su pred glasom tatarskim uztreptile dvě strane světa, moram i ja dèrhtati? Znaj, da sam se od tebe naučio slušati bez straha taj glas, i na skoro će se naučiti i cěli moj narod; nu jao onda potomkom tvojim, onda, onda će prolěvati Slavjani rěke kèrvi tatarske, kao što si ti prolio rěke kèrvi slavjanske, što su ju popili oni rumeni oblaci, koji vèrhu tebe zatvaraju vrata nebeska, kamo ti nikada dospěti nećeš.

(Hoće da ide.)

Digitized by Google

BATU
(izvadi sablju).

Stani prokletniče! (hoće da potèrči za njim, nu pogledavši u dubinu, stane) Ha vražji ponori.

DIMITAR
(obazre se i stane).

Ja sam te vavèk prispodabljao s prevatrenim konjem, kojega, kad mu se uzda popustí, vlastita vatra utrudi. — Skoro ćeš poznati, da prevelikom hitnjom čovèk pretèrči cilj svoj. — Znaj, da si ti u peći tvoga dušmana toliko vatre naložio, da se skoro, skoro i sám od prevelikoga njezinoga plama nećeš izbaviti moći.

(Otide mirno.)

BATU
(poleti sèrdito napréd na otvoreno pozorište).

Ha! što sve moradoh slušati? pa od jednoga roba? — ja, ja, od kojega grožnje ili sméha zavisi život i gospodstvo knezovah ruskih i poljskih, kraljevah Georgie i Armenie, sultana Ikonie, cara od Kine i emira od Perzie! — (mirnie) O Batu, Batu! da samo nije sve tvoje zemaljsko gospodstvo sěna i magla? —

(Nasloni se na jednu stěnu i ostane zamišljen.)

Prizor deveti.

KADAN
(s někojimi Mongoli, koji ostanu na stěnah, dodje naglo).

Gospodaru! zahman biaše tèrsenje naše, da obsědnemo vèrhe planinske, mi dodjosmo prekasno, strělami i kamenjem odbijeni smo od če-

Digitized by Google

tah dušmanskih, koje su se na jedanput pokazale nad nami.

BATU
(mirno).

Idi drugim putom do cilja tvojega, i tèrsi se nadkriliti čete dušmanske. — Idi za mene se nebrini. (Kadan otide sa svojimi na drugu stranu) Jedva je došlo jedanput vrěme, da i ovi kèrtovi izlaze na vidilo, nu skoro će ih moj Allah natěrati s nova za uvěk pod zemlju. (Jedan Mongol dodje, predade Batu pismo i otide, Batu čita) »Veliki kan Ogotaj sin neumèrloga Džingis-kana umro je otrovan od jedne žene.« (vikne) Ha, moj junački stric umoren od jedne *žene.* (čita dalje) »U svom kuriltaju sabiraju se plačući Mongoli i Tatari, i pozivaju slavnoga Batu-kana u domovinu, da ih premudrim věćem svojim světuje: koga da izaberu za velikoga Moilkana, ako on sám Moil-kan postati htio nebi. — Tvoj brat Berki na putu je u Aziu.« (stisne pismo) Ha, u ovaj čas, kada sam na putu otvoriti si vrata na gospodstvo cěloga světa, dolaze takove věsti, koje uništuju sve krasne naměre moje.

KADAN
(s Mongoli dodje natrag).

Zahman je bio opet sav naš trud, obkoljeni smo od svih stranah, od nikuda već neima otvorena puta za nas.

BATU.

Jedan samo trěbujemo sad još put, a taj vodi k istoku u Mongolsku.

Digitized by Google

KADAN.

Kako to, zar te nevuče više želja u bogatu Italiu i u Gèrčku?

BATU.

Taj naš plěn neka čeka bolja vrěmena. — Ti, Kadane! idi odmah, sakupi one čete, koje tamo u šatorih još leže, i vodi ih natrag prema istoku. — Nestani nigdě, dok se nesjediniš s bratom mojim, ja ću te slěditi s ostalom vojskom. — Na pribrěžju Amura u velikom kuriltaju tatarskom primit ćeš dalješnje zapovědi. (mahne rukom, Kadan otide, k ostalim) Vama otvorit ću ja sám put k novoj pobědi. — Kažete, da smo obkoljeni od svuda? dobro! ma i to znadete, da mojemu koraku zaprěkah neima, — nu ako nam valja poginuti, sětite se onog cara kinezkoga, koi je volio sa tisući podložnikah svojih baciti se u móre, nego li pasti u robstvo tatarsko. — Bolja je smèrt nego sužanjstvo, — (za se) bolje je biti gospodar u paklu, nego li rob u nebu. (izvadi sablju) Hajde!

Prizor deseti.

KRALJ i DIMITAR
oružani sabljom i štitom stupe pred njega sa svojom četom i kraljevskim barjakom).

DIMITAR
(k Batu).

Stani! dotle, i ne dalje!

Digitized by Google

BATU.

Ha, ti moj osvetniče! zla ti budi osveta,

(Hoće da navali na Dimitra.)

KRALJ

(stupi medju obadva).

Stoj prokleti okrutniče! sada imas posla s uvrědjenim ugarskim kraljem.

BATU

(izvan sebe).

Ti si Bela? Bela? o blaženi dugočekani času! — Surin!

(Nahrupi na kralja, a ostali Mongoli na Dimitra i čete kraljevske. U boju razcěpa Batu kraljev štit i svali kralja na zemlju, u taj trenutak pokaže se KREČ sa svojom četom na stěni, napne svoj luk i pogodi strělom Batu-kana, koi izpustivši kralja pade mértav. Kreč pohiti na to dolě, ugrabi jednomu Mongolu kraljevski barjak, kojega je bio taj zaplěnio, i probode ga. Kraljevski vojnici viknu: *slava, slava!* někoji odtèrče zajedno s Krečom za poběgnutimi Mongoli.)

KRALJ

(kojega Dimitar podigne).

Kirie Eleison! Bože i zaštitniče moj! ti si se obazrio na mene*)!

DIMITAR.

Slava tebi, kralju! pred nogama leži on, koi hleptiaše za tvojom krunom i za gospodstvom celoga světa.

KRALJ

(smatrajući Batu-Kana).

On svèrši svoj život, slavan za dogodovštinu, a strašan za čovèčanstvo. (iz daleka čuje se sve

*) Vlastite rěči kralja Bele u povelji podanoj Kreču, Kupiši i Raku god. 1264. vidi: Kerčelića Hist. Eccles. Zagrab. p. 329.

Digitized by Google

još vika i boj) Čujte boj još vavěk traje, još nije poběda sasvim naša. (k někojim od svojih) Odnesite grozno ovo truplo i zakopajte ga na najvišjem bèrdu, neka se straše od *groba* i *grobišta* njegova svi naši dušmani. — Nu kamo izginu junački onaj vitez, koi mene kao od neba poslan*) iz najveće pogibelji izbavi?

DIMITAR.

Kao nebeska munja pade on medju nas, i odleti opet u boj.

KRALJ.

Valja da idemo i mi za njim, naše će pomoći trěbovati.

(Otidu.)

Prizor jedanaesti.

(*Soba u gradu Kèrku.*)

STANIŠLAVA
(dodje).

Nigdě nemogu da postignem mir, svuda me prati unutarnji boj, sve mi je těsno medju ovimi zidinami, ah! pa kad izidjem van, želim biti opeta u sobi (ide k prozoru i otvori ga) Oh! to godi! — čisti zrak, prolětni větrić, to hladi tajni moj plamen. — Kako je sve tiho na móru, samo sivi valovi žamore, čim brěg peru. — Koliko putah bila sam ja uzhitjena, gledajući móre, a sada mi je, kao da me vuče k sebi, i kao da će me proždrěti. — Kako mirna, kako zadovolj-

*) Vlastite rěči kraljeve.

Digitized by Google

na, kako presrětna gledala bi ja u svět, da stoji *on* pokraj mene! — Ha! što vidim, brod s razvitimi barjaci! eno i drugi se pokažuje za njim, iza otočnih stěnah pomolio se je i tretji. (radostno) Cělo jato brodovah s klikom, vikom, gudbom i pěvanjem! Oj, naši su, naši, oni dolaze u slavju.

(Odtèrči.)

Prizor dvanaesti.

(*Veliki prostor pred glavnom cèrkvom u Kèrku.*)

Svetačni uvod. — Muzikanti, vojnici sa zastavami, plemići, vitezovi, zatim REMBALD, VLADIKA, BOJAR DIMIRAR, FRANKOPAN, BAN i KRALJ.

KRALJ.

Poslě burna i žalosti puna vrěmena opet nas prima veselo u naručaj svoj ovaj mili otok. — Razpèršili su se oblaci, vedro nebo sije nad nami. — U moje sèrce smutjeno vrati se mir; poslě kako bi dèrhtajući u strahu smèrti vikao bio, kao drugi kralj David: »Tko će mi dat perje kano golubu, da poletim, i da počinem.« I evo na to došli ste vi moji mili! i odnesli ste me u vašu kamenitu pustinju, a na stěnah vaših oslobodili ste me za vavěk od strašnoga nepriatelja. — Vaš kralj neima sada većih darovah za velika dèla vaša, nego *věčnu* hvalu. —

VLADIKA.

Gdě neima krěpkoga vladaoca, posèrnuti će puk: veli sveto pismo, tako bi, sjajni kralju! i

Digitized by Google

naš puk posèrnuo bio u nevoljah težkih, da tebe imao nije, ti si bio koren, iz kojega su porasla sva hrabrena i krěposna naša děla.

KRALJ.

Moguće, moguće! — Nu osim naših ljudih imamo i mnogo inostrancem zahvaliti. Slavni moj meštre! (prema Rembaldu) ja sam već učinio něšta, koliko sam u ubožtvu mojem mogao za vitežki tvoj red, nu nove njegove zasluge, i u buduće zaboraviti neću.

REMBALD.

Malo, žalibože! zaslugah mogli smo mi steći u poslědnjem boju, jer smo samo polag dogovora našega běžećim Tatarom otvorili put, da se tim manje prolije kèrvi kèrstjanske.

BAN.

Ma neznam, je li baš po najprudniem dogovoru, jer da vaših vitezovah bilo nije, nebi ni Kadan bio utekó sa četami svojimi prema Bosni.

KRALJ.

Umiri se, moj bane! taj dogovor učinjen je u mojem pribitju, nu bez dvojbe stignuti će i one, koji su poběgli, desnica Šubićeva. (upaziv̆i Dimitra) Zdravo moj bojarine! da tebe nije bilo, Bog zna, nebi li nam bio i Batu utekó.

DIMITAR.

U ime moga od njega pogaženoga naroda zakleo sam se već u domovini mojoj, da ću mu se osvetiti. Al on nebi ni bez mene nikada utekó bio pred osvetom čěloga mojega naroda.

Digitized by Google

KRALJ.

Nu kažu, da si i ti uzrok bio, što je on ostavio Rusiu, i polazio u dèržave naše.

DIMITAR.

To je istina, ja nemogoh više gledati vražje one okrutnosti, pod kojima je cvilio moj narod, — zato světovah Batua, neka ostavi osiromašenu Rusiu, i neka podje u bogatie strane, jer čim su Tatari otišli prěko granice ruske, mogli su se raztèrkani Rusi iz gorah i šumah opet vratiti na pepelište pogorelih svojih kućah, mogli su predati zemlji kosti milih rodjakah svojih, i u ponovljenih hramovih moliti se višnjemu za milost.

KRALJ.

Ja poštujem domoljubje tvoje, i premda si nam savètom tvojim mnogo, *veoma* mnogo škodio, uvidjam ipak i velike zasluge tvoje za krunu i kraljestvo ugarsko, i zato te pozivam priateljski da i u buduće ostaneš u mojem kraljestvu. Sin kneza Kievskoga Rostislav uzeo je za ženu kćer moju i dobio po njoj baniu u Bosni, ako hoćeš možeš mirovno živiti u susědstvu njegovom pokraj tvojih ostalih poběgavših zemljakah.

DIMITAR.

Hvala, kralju! za me neima stana u dèržavah tudjih, dok mi je domovina u nesrěći. — Jedan put mučen od prevelikih tugah mislio sam i ja, da se nikad više povratiti neću kući, jer sam mislio, da je sve izgubljeno. — Sada gledajuć,

Digitized by Google

da se je spasilo kraljestvo tvoje, za stalno se ufam, da ću moći i ja po něšto uskoriti oslobodjenje domovine moje.

KRALJ
(ganut).

Blagorodni mužu! da možeš u sav tvoj narod ulějati ćuti tvoje, zaista bi on jednim mahom oslobodjen bio.

FRANKOPAN.

Kraljica ide.

Prizor trinaesti.

KRALJICA *sa* STANISLAVOM *i pèrvašnji.*

KRALJ
(pohiti joj na susrět).

Od sada već, mila Mario! neće nas razdružiti ništa.

KRALJICA.

Kano maslina plodna u kući božjoj ufala sam se ja uvěk u milosèrdje božje, i ufanje moje prevarilo me nije. Nu što me raduje najviše. je to, da nas i *sada* isti onaj puk vodi opet skupa, koi nas je već jedankrat u mladja lěta silom razdružene sjedinio s nova.

KRALJ
(k Frankopanu).

Kraljica me sěća na ono vrěme, kad mene kao hercega hèrvatskoga zlobni někoji ljudi š njome razstaviše, i radi toga zavadiše s otcem mojim:

*

Digitized by Google

ti si mi onda, kneže, s mnogimi Hèrvati věran ostao i novo naše sjedinjenje izposlovao; još te nisam nagradio za zasluge one, i opet si već sada nakupio zaslugah novih. — Čujem zajedno, da ti se poradi věrnosti tvoje prema mojoj kruni dužda mletački grozi s tim: da će ti ovaj otok silom oteti, i da je već sina svoga Lovrenca Tiepolu imenovao knezem Kèrčkim; nu ja te uvěravam kraljevskom mojom rěčju, da ću te krěpko braniti u imanju tvojem, i podajem zajedno grad Senj i Modruš, i sve, što na nje spada, tebi i potomkom tvojim za sve věke.

(Frankopan se nakloni.)

Prizor četèrnaesti.

ŠUBIĆ *s* KREČOM,

(koi poslědnji ima svezanu glavu, dodju, za njimi několiko vojakah, od kojih jedan velikn mongolsku zastavu nosi).

KRALJ.

Ha evo moga izbavitelja!

STANISLAVA.

Bože mili! on je ranjen.

ŠUBIĆ

(stupi pred kralja i položi mu mač pred noge).

Sjajni kralju! evo kèrvavoga mača mojega pred nogama tvojima, a eno tamo vije se i zastava ona, pred kojom uztrepti polovica žiteljah zemaljskih. Sva naša dèržava očistjena je od smrada tatarskog, 56 hiljade dušmanah počivaju u

Digitized by Google

ponorih naših; samo Kadan sa svojimi uteče srětno prěko granice naše, do koje ga mi těrasmo u neprestanom běgu.

KRALJ (podigne ležeći mač).

Primi na novo, Šubiću moj mili! iz rukuh tvojega kralja, slavni tvoj mač, ter brani i u naprědak s njime proti svim dušmanom domovinu svoju kao njezin *ban* i pèrvi poglavar, (Šubić se nakloni) jer bez bana je sada narod hèrvatski, čim dosadašnjega bana *nadvornikom* kraljestva ugarskoga imenujem. (ban se nakloni, kralj obrativši se ka Kreču) Nu kako da tebe nagradim, izbavitelju moj! koi si u istinu čěloj kraljevini i svetoj kruni toliku věrnu službu izkazao, koliko biaše vrědna kraljevska glava moja*), kaži, što želiš, ja ću ti želju izpuniti.

KREČ.

Zadobljene rane moje za kralja i domovinu, bit će mi dok živim najmilia uspomena i moj najveći ponos, tim oprosti, kralju! ako ja, prem da sam siromaški samo plemić, prošnje neimadem.

ŠUBIĆ.

Ono plemstvo valja vavěk više, koje smo dobili po dělih, nego li po dědovih; u poslědnjoj potěri naučih se i ja čěniti tebe, mladi viteže! tim dopusti, da te i u nazočnosti sjajnoga kralja nadarim s onim darom, radi kojega sam te jedanput uvrědio. (uhvati ruku Stanislave) Primi evo onu, koja je već od davna tvoja.

*) Vlastite rěči kraljeve.

Digitized by Google

STANISLAVA

(hiti se uzhitjena na pèrsi Krečove).

O mili otče! Ti mi zadaješ novi život!

KREČ

(izvan sebe).

Višeputi vidilo se je meni do sada, kad sam pomislio na kćer tvoju, kao da kakovu sjajnu zvězdu ljubim, koja stoji visoko nada mnom, jer uprav tako nadvisuje i ona mene u bogatstvu, krěposti i lěpoti, i onda mi govoraše duh moj: »neka ti bude dosta, što si na *jednoj* zemlji sa sjajnom zvězdom ovom, i što si kad i kad u bližini njezinoj, čim světlost njezinu gledat možeš.« — A sada, kad je zvězda ova *moja*, vidi mi se kao da je za me sav svět pretvoren u raj.

KRALJ.

Hvala ti, Šubiću! što si vrědan dar našao za takovoga viteza, nu valja da i kralj barem něšta učini, primi dakle, viteže moj! u miraz imanje Topusko, Žalac i Drežnik, i budi od sada věčni i pravi plemić i dvorjanin moj. Sada pako hajdmo u cèrkvu hvaliti Bogu za pobědu našu, i moliti ga za stalnu sréću.

(Svi po redu idu u cèrkvu, čim zvono zvoniti i gudba guditi počme, kad već svi otidju padne zastor.)

Digitized by Google

Izjasnjenja.

K pèrvoj igri.

1. Nu jeste li čuli noć priašnju Urlikanje korčulskoga čaklja?

Čakalj, němački der Schakal i Goldwolf, zvěr aziatska i afrikanska u Europi veoma malo poznata, nalazi se u Dalmacii samo na někojima otocima kao i na *Korčuli*. U licu spodobna je ta zvěr psetu i lisici, a u naravi ima nalik na vuka i hienu; napada na marvu, i kad je gladna na iste ljude. Kada ništa živoga dobiti nemože, ide i na mèrtva tělesa, i često vidi se na ljudskom groblju, gdě trupla iz zemlje vadi i pokraj tihih grobovah, osobito po noći, turobnim svojim glasom urliče; zašto je na někojih městih rěč: da čakalj unapréd znade smèrt ljudsku, i da je urlikanje njegovo pokraj koje kuće, sigurno znamenje skore smèrti jednoga ili drugoga iz iste kuće.

2. Said prebacuje u ruci brojanice.

Da nebi tkogod mislio, da Said kao Turčin polag običaja kèrstjanskoga na čislo Boga moli, moram napomenuti ovdě, da je kod Turakah i u čitavom iztoku taj običaj, s prebacanjem brojanicah kratiti si vrěme, što se i kod naših ljudih iz dèržavah tursko-slavjanskih često viditi može. Ja se sětjam, kad bi se još u Beču bavio bio, da sam višeputi pohadjajući jednoga po imenu slavnoga sèrbskoga spisatelja, kada bi godar k njemu došao, našao ga s brojanicami u ruci, što me iz pèrva na tu misao dovede, da taj isti to iz pobožnosti čini, nu poslě saznavši tu običaj, usudio sam se i ja kadkad taknuti iste brojanice i poigrati se š njimi.

K drugoj igri.

Za one, koji bi u naše vrěme rado dokazali, da Tatari nikada prěko Drave bili nisu, i da u Hèrvatskoj, osobito okolo Grobnika, Rěke i otoka Kèrka (Velje) od strane Hèrvatah s tatarskimi mnogobrojnimi četami nikada boj bijen nije, navadjam ovdě izvadak iz četiri diplomah kralja Bele IV. koji se i sada još u izvoru pisani i u někojima knjigama tiskani nalaze.

Pèrvi diploma kralja Bele IV. od god. 1245. poděljen je knezu *Hudini Dragošu* (praotcu grofovah Draškovićah), koj se nalazi, kako Marcelović piše, u arkivu kaptola zagreb. u knjizi pod brojem 57. U njemu kralj Bela rečenomu kne-

Digitized by Google

zu podèljiva zemlju Visuć (terram Wyscucz) prèko Drave u Hèrvatskoj, zato, što je u vrème navalivanja tatarskoga *u Hèrvatsku*, kralju sa *svojimi puci* u pomoći bio i njega bèžećega u Primorje proti množini Tatarah slavno branio, izgubivši u boju nèkoliko rodjakah svojih.

Drugi je od god. 1251. poděljen od Bele IV. Stèpku i ostalim *Subićem*, i glasi medju ostalimi ovako: »Ad haec, cum tempus persecutionis tartarorum qualitas temporis, et negotii ad partes *maritimas* nos expulisset ... nosque fideles nostri ut devoti sedulo receptantes, universa quae habebant ad nostrum exposuerunt praeceptum et mandatum, *suas personas contra insultus Tartaricos*, et alios diversos fortunae casus *multipliciter* exponendo etc. Lucius de Regno Dalm. et Croat. Lib. IV. cap. IX.«

Tretji je poděljen od istog kralja *Ivanu, Miroslavu, Bartulu* i *Jerindi* sinovim pokojnega *Jerinde* kneza Kèrèkoga (Frankopana) u kojemu se medju ostalim veli: »tempore persecutionis Tartarorum *in partibus nostris maritimis*, nobis constitutis, non solum in mari cum *navibus muniti*, verum etiam in *terra* cum *armatis*, prout temporis necessitas et negotii qualitas exigebat, ad custodiam Personae Nostrae, nec non ad *persequendum inimicos* (těrane Tatare) et infideles nostros, tam fideliter serviverunt et constanter, quod inter alios Regni nostri fidcles, ex debito fidei meruerunt computari, etc. Kerčelić Hist. Eccles. Zagr. Tom. I. pag. 327.« Od kuće istih knezovah Kèrčkih poděljen je Miroslavu i Bartulu poradi junačtva i zaslugah njihovih u vrème boja tatarskoga i drugi diploma od kralja Bele, koj se nalazi tiskan kod Lucia u knjizi IV. glav. VIII. i u staroj knjizi: »Historicus Progressus Mariani Triumphi et Frangepanae Prosapiae a Claro Pasconi Venetiis 1744.« gděno na listu 85. slědeće stoji: »Nicolaus secundus Frangepanis Comes Vegliae, Segniae et Modrussiae qui cum Friderico et Bartholomaeo de Frangepanibus, congregato triginta millium sellectorum Bellatorum agmine in campo *Grobnicensi* Tataros profligarunt, et Belam quartum Hungarorum Regem in sua Regia restituerunt, iisdem ferme omnibus caesis victorioso certamine.« Ovaj inače inostrani spisatelj znam da nije prie sto godinah, kad već nijednoga od Frankopanah na světu nebiaše, ove stvari iz pristranosti ili laskanja pisao, niti ih nije kako se kod nas kaže iz pèrsta izsisati mogao, nego je morao dobrih izvorah imati, odkuda je ova historička data cèrpio.

Četvèrti i najznamenitii diploma poděljen je od Bele IV. god. 1264. bratji *Kreču*, *Kupiši* i *Raku* rodom iz Srěma (praotcem grofovah Sirmajah vidi Taschenbuch von Hormayr und Mednyansky für das Jahr 1821 pag. 1.) i potvèrdjen od kraljevah Ljudevita I. god. 1354., Šišmana 1394,

Digitized by Google

Vladislava 1499, Ljudevita II. 1519, Ferdinanda II. 1548, Maksimiliana II. 1571 i Rudolfa 1583. Taj diploma čuvao se je sve do najnoviega vrěmena kod plemenite obćine Draganićke i tiskan je cěli u Kèrčeliću Tom. I. pag. 392. i u Sveara Ogledalu strana IV. list 64. Veli se pako u njemu medju ostalim, slědeće: »Quod cum humani generis sordidis sceleribus praevalentibus, *multitudo inaestimabilis*, rabidae gentis tartaricae, ex affluenti indignatione trium machinarum domini Plasmatoris nostri per climata totius Regni nostri perfusa, severrime ulciscendo, fuisset, et nos una cum fidis Primatibus, et egregiis Nobilibus nostris *extra Monarchiam nostram, usque ad littora pontus persequendo*, in quandam maritimam insulam Vegliae contiguam repellendo coercuisset, de qua etiam *vi* extrahere satagendo per varia naufragia, et derivativa ingenia *bellluina* in nos et *exercitum* nostrum irruere, et caput nostrum Regium truncare, aut Nos, in miserabile jugum paganissimum, traducere conassent; ubi in quodam *turbinoso invasionis afflictu*, nobis hinc inde trepide dillatantibus, imminente eventu, perpetuo Divino anatemate dato, circumquaque multitudine pugnatorum gentium ipsorum Tartarorum obsessi, universis tam novis insultibus, asperrimis jacultis, crudelium verberum ictibus afficiendis, gladiis feriunt *turmas nostras*, sagittas, lanceasque suas inebriant sanguine occisorum etc.« Na što slědi opisanje junaćtva Krečovoga, kao što se u mojoj igri opisan nalazi itd.

Osim poveljah ovih svědoće mnogi drugi tako suvrěmeni kako i kasnii dogodopisci, da su Tatari zaista u Hèrvatskoj bili, i kralja Belu sve do morskih pokrajinah proganjali, gdě su višeput krěpko uzbijeni i protěrani bili. Što pako nijedan od *suvrèmenih* spisateljah nepiše, da su oni baš na *grobničkom polju* potućeni, naravna je stvar, budući da za njihovo vrěme, polje ono ime *Grobničko* ni nosilo nije, nego mu je stopèrv poslie bitve tatarske od naroda nadeveno, koj i uspomenu na bitvu ovu najvěrnije čuvati je mogao, i zaista u predanju i sačuvao jest, iz kojega predanja kasnii spisatelji, koji bitvù na rečenom polju napominju, cèrpili jesu. Tako osim gorěnavedenoga Paskonia govore o bitvi na *grobničkom* polju domorodni spisatelji naši: Pavao Vitezović u svojoj kronici pod god. 1241. Andria Kačić u svojoj Korabljici na listu 423. i Ivan Tomašić u svojoj rukopisnoj kronologii Hèrvatske; zatim Walvasor u svojoj kronici krajnskoj knjig. XII. list. 119, koj tako govori: »Bei dem Schloss *Jelen* auf der Ebene, wo heut zu Tage in Krabaten, an den crainerischen Grenzen, das Schloss **Grobnich** stehet (ist) da Lager geschlagen, der Feind recht muthig angegriffen, und ihm eine *Haupt-Schlacht* geliefert

Digitized by Google

worden: in welcher die Tartaren *fünf und sechzig* Tausend, König Bela aber vierzig Tausend der Seinigen, unter welchen auch Bartholomaeus von Frangepan gezählet worden, verlohren, jedennoch aber gesieget, und das Feld erhalten hat etc. Isto svědoči i poznata jedna pazka u ugarskom zakoniku (Corpus Juris) i mnoga druga historička tiskana i rukopisna děla.

Da su napokon Tatari u Hèrvatskoj bili i boj vodili svědoče iste magjarske kronike, medju drugimi kronika od Gergelja Petthöa tiskana pèrviput u Beču 1626 poslie u Košicah 1734, pod godištama 1233—51—55. Nu znamenito je, što on o ostanku někojih tatarskih porodicah veli u svojem Rövid Magyar kronika Kassan 1763, gdě stoji slědeće: »A tatárokból (sic), sokan maradának Tót országban, és ott megházasodván, jószágos fö emberek valának, ugy mint: a' Bradacz familia, Berzei, kiknek nem régen mi üdönkben szakadott magvok; Záboki familiának is Mislin tatár vala gyökere. Tovabbá, Mirkóczi és Pohákóczi (ez mind egy familia) Kadarkauz tatártúl valók. Budor familia, e' Burdúr tatártúl való, és többenis sokan.« Novi dokazi i duševnoga poraza njihovoga.

Pogrěške tiska.

Na listu		6.	*stoji*	zadusi,	*mèsto* zaduši.
»	»	24.	»	slave i,	» slaveći.
»	»	28.	»	Slute li naměru,	» Naměru li slute.
»	»	40.	»	Što će biti iz,	» Što će bit' iz.
»	»	48.	»	Prizor šesti,	» Prizor šesti(tamnica).
»	»	64.	»	na několiko iztisakah Dinko,	» Dioniš.
»	»	»	»	Otočani,	» otočani.
»	»	»	»	UKlišu, Splětu, Kèrku,	» U Klišu, Splětu, Kèrku, Tèrsatu.
»	»	161.	»	s nome,	» š njome.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek

+Z183088209

Digitized by Google